

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
В.о. завідувач кафедри
Уханова І.О.
«__» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

НА ТЕМУ: «УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС»

Виконавець:

студент 43 групи ФМЕ

Жуков Владислав Олександрович ____

Науковий керівник:

к.е.н, доцент кафедри МЕВ

Заєць Микола Артемович ____

ОДЕСА-2024

АНОТАЦІЯ

Жуков В.О. «Удосконалення зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС». Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами між Україною та Європейським Союзом.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти розвитку зовнішньоекономічної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Встановлена сутність та принципи зовнішньоторговельної діяльності регіону. Були визначені ключові теоретичні підходи до розуміння зовнішньої торгівлі, також було обговорено основні фактори, що впливають на зовнішню торгівлю, включно з економічними, політичними та соціокультурними аспектами.

Проведено аналіз поточного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС. Було досліджено основні товарні потоки, ключові товарні групи, які Україна експортує та імпортує з ЄС. Було проведено аналіз торговельних угод між Україною та ЄС та їхній вплив на економіку, розглянуто вплив геополітичних змін на торговельні відносини.

Запропоновано та розроблено стратегічні напрямки удосконалення зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: зовнішня торгівля, товари, Європейський Союз, Україна, товарні потоки, товарні групи, структура торгівлі.

ANNOTATION

Zhukov V.O. "Improving foreign trade in goods between Ukraine and the EU". Qualifying work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 292 "International Economic Relations" under the " International Economic Relations " educational program. - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of the study is foreign trade in goods between Ukraine and the European Union.

The paper examines the theoretical aspects of the development of foreign economic trade between Ukraine and the European Union. The essence and principles of foreign trade activity of the region are established. Key theoretical approaches to understanding foreign trade were identified, and the main factors affecting foreign trade were discussed, including economic, political and socio-cultural aspects.

An analysis of the current state and dynamics of foreign trade in goods between Ukraine and the EU has been carried out. The main commodity flows, key commodity groups that Ukraine exports and imports from the EU were investigated. An analysis of trade agreements between Ukraine and the EU and their impact on the economy was conducted, and the impact of geopolitical changes on trade relations was considered.

Strategic directions for improving foreign trade in goods between Ukraine and the European Union were proposed and developed.

Key words: foreign trade, goods, European Union, Ukraine, commodity flows, commodity groups, trade structure.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ.....	7
1.1. Поняття та роль зовнішньої торгівлі товарами для економіки країни....	7
1.2 Торговельна політика та її роль у регулюванні зовнішньої торгівлі	19
1.3. Показники оцінки та аналізу зовнішньої торгівлі товарами	26
Висновки до 1 розділу:	35
РОЗДІЛ 2: АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ.....	37
2.1. Аналіз положень торговельних угод між Україною та ЄС в частині регулювання торгівлі товарами	37
2.2. Аналіз показників обсягів та структури торгівлі товарами між Україною та ЄС	50
2.3. Аналіз чинників впливу на торгівлю товарами між Україною та ЄС...	69
Висновки до 2 розділу:	79
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	81
3.1. Напрямки удосконалення товарного асортименту в торгівлі товарами між Україною та ЄС.....	81
3.2 Напрямки вдосконалення торгової політики в частині забезпечення регулювання торгівлі товарами між Україною та ЄС	91
Висновки до 3 розділу:	101
ВИСНОВКИ	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	109

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. У сучасному світі, де глобалізація та взаємозалежність між державами стають дедалі важливішими, міжнародна торгівля відіграє ключову роль. Торгівля товарами становить невід'ємну частину глобальної економіки, впливаючи на економічний ріст, розвиток інфраструктури, технологічні інновації та соціальне вдосконалення країн. Важливим аспектом цих процесів є взаємодія між Україною та Європейським Союзом у сфері товарообігу, яка є однією з основних площадок для реалізації глобальних економічних ініціатив.

Актуальність цієї кваліфікаційної роботи обумовлені кількома ключовими факторами. Перш за все, в останні роки Україна активно просувається на шляху до інтеграції в Європейський Союз. Угода про асоціацію, що включає створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ+), укладена між Україною та ЄС, відкрила перед країною нові горизонти для розширення та поглиблення торговельних зв'язків. Це, у свою чергу, вимагає детального аналізу впливу цих інтеграційних процесів на торгівлю товарами.

По-друге, в умовах глобальних економічних викликів, таких як зміни у світових торгових моделях, економічні санкції та геополітичні конфлікти, стає важливим глибоке розуміння особливостей та тенденцій світової торгівлі. Для України, яка перебуває в періоді значних політичних та економічних перетворень, критично важливим є аналіз і оцінка зовнішньої торгівлі з країнами ЄС для розробки ефективної торгової стратегії та забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Крім того, детальне дослідження торговельних взаємодій між Україною та ЄС дозволяє оцінити вплив таких чинників, як зміна тарифних і нетарифних бар'єрів, логістичні проблеми, валютні коливання та геополітичні ризики, які істотно впливають на процеси торгівлі.

Українські науковці, такі як І. Рибак та О. Бабінська, активно досліджують основні фактори, що впливають на оборот міжнародної торгівлі

країни. Інші автори, включаючи Л. Алавердяна та О. Романенка, фокусуються на вивченні економічних індикаторів та їхніх змін, які відображають еволюцію зовнішньоторговельних відносин. Роботи Я. Квача та А. Грималюка показують періодичні коливання у сфері міжнародної торгівлі, тоді як Г. Давиденко визначає роль торговельних бар'єрів та нетарифного регулювання у сучасних умовах. І. Платонова у своїх працях акцентує увагу на значенні експорту для економічного розвитку і аналізує структуру українського експорту до країн ЄС, підкреслюючи актуальні виклики.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС та формулюванні напрямків щодо її вдосконалення.

Поставлена мета обумовила формулювання **завдань кваліфікаційної роботи**:

- дослідити поняття та роль зовнішньої торгівлі товарами для економіки країни;
- дослідити поняття торговельної політики та її роль у регулюванні зовнішньої торгівлі;
- узагальнити показники оцінки та аналізу зовнішньої торгівлі товарами;
- здійснити аналіз положень торговельних угод між Україною та ЄС в частині регулювання торгівлі товарами;
- провести аналіз показників обсягів та структури торгівлі товарами між Україною та ЄС;
- здійснити аналіз чинників впливу на торгівлю товарами між Україною та ЄС;
- запропонувати напрямки удосконалення товарного асортименту в торгівлі товарами між Україною та ЄС;
- запропонувати напрямки вдосконалення торгової політики в частині забезпечення регулювання торгівлі товарами між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження виступає зовнішня торгівля товарами між Україною та ЄС.

Предмет дослідження - науково-теоретичні положення та практичні рішення удосконалення зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС.

У роботі знайшли застосування такі **методи дослідження** як аналіз і синтез, узагальнення – для дослідження теоретичних засад зовнішньої торгівлі товарами та торговельної політики; графічний метод – для наочного представлення географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС, SWOT-аналіз – для узагальнення чинників, що впливають на зовнішню торгівлю товарами між Україною та ЄС, методи статистичного аналізу - для представлення даних стосовно структури та динаміки показників зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з робіт українських та міжнародних дослідників у сфері економічних і торговельних відносин, офіційної статистики України за період 2016-2024 років, актуальних аналітичних звітів.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опубліковано наукові роботи: Жуков В. О. Аналіз зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС. Збірник наукових робіт за підсумками студентської дистанційної науково-практичної конференції «Минуле, Сучасне, Майбутнє», Одеса: ОНЕУ, 2024 (у друці).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок. Основний зміст викладено на 108 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ

1.1. Поняття та роль зовнішньої торгівлі товарами для економіки країни

Торговельно-економічні взаємини, відомі як міжнародна торгівля, утворюють систему економічних зв'язків між країнами, що охоплює виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів і послуг поза межами національних господарств. Це зумовлено необмеженими людськими потребами та обмеженими ресурсами.

Міжнародна торгівля – це торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати фізичні та юридичні особи, фірми, ТНК, некомерційні організації тощо. Вона передбачає добровільний обмін товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці між сторонами торговельної угоди. Оскільки такий обмін є добровільним, то обидві сторони угоди повинні бути впевненими, що одержать вигоду від цього обміну, в протилежному випадку угода не буде укладена [1].

Загалом, міжнародна торгівля включає імпорт та експорт товарів кожної країни з іншими країнами світу, і ця сукупність взаємодій утворює глобальну систему зовнішньої торгівлі.

На сучасному етапі у міжнародній торгівлі беруть участь всі економічні агенти світового господарства. Основою світової торгівлі є міжнародний поділ праці, що веде до спеціалізації виробництва на глобальному рівні і сприяє різноманітності форм і напрямків торговельних відносин. Науково-технічний прогрес впливає на динаміку міжнародної торгівлі, прискорюючи зміни у виробничих силах та впливаючи на географічну та товарну структуру світових потоків товарів. Міжнародна торгівля, як одна з найдавніших форм міжнародних економічних відносин, залишається важливим сектором глобальної економіки, охоплюючи понад 80% усіх міжнародних комерційних операцій. Ця діяльність відіграє ключову

роль у реалізації економічних взаємодій, зокрема у капітальних інвестиціях, виробничій кооперації, науково-технічному партнерстві, сприяючи міжрегіональній та міжнародній інтеграції, а також подальшому розвитку міжнародного поділу праці.

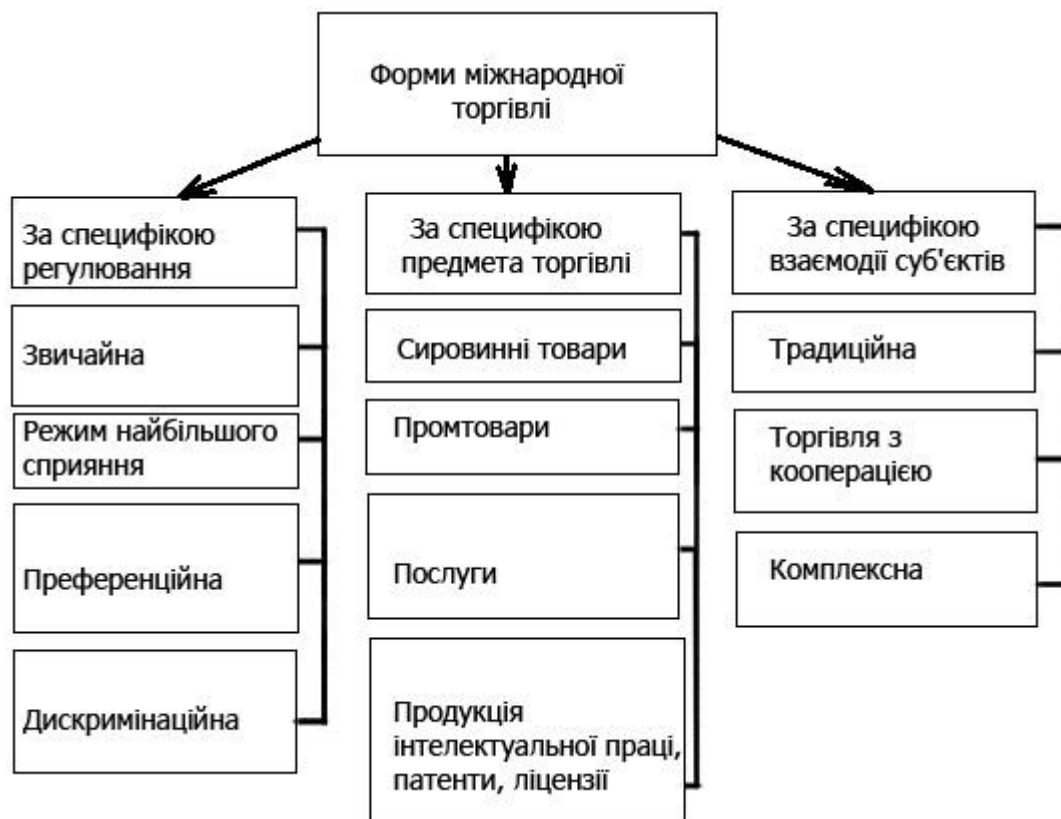

Рис. 1.1. Форми міжнародної торгівлі

Джерело: складено автором за [2].

Міжнародна торгівля надає суверенним країнам ряд ключових переваг, серед яких:

- Збільшення обсягів збуту через доступ до нових ринків;
- Сприяння більш глибокій спеціалізації, що підвищує спроможність та ефективність виробництва, окрім того сприяє більш ефективному використанню світових ресурсів;
- Забезпечення підтримки глобальної фінансової системи, яка гарантує можливість конвертації національних валют і спрощує проведення міжнародних фінансових операцій;;

- Створення умов для країн щодо використання глобальних потоків товарів, послуг, капіталу та робочої сили, враховуючи національні стратегії розвитку;
- Гарантування довготривалого зростання рівня та покращення якості життя громадян [2].

Теоретичні дослідження міжнародної торгівлі, які тривають уже три століття, фокусуються на аналізі зовнішньоекономічних діяльностей держав. Відносини між країнами стали основою для двох основних теорій: теорії сталого розвитку та теорії обмеженості ресурсів. Обмеженість ресурсів стала ключовим стимулом для розвитку міжнародних ринків, оскільки це фундаментальна проблема в економіці. Розуміння закону рідкості ресурсів допомагає розв'язувати конфлікти між зростаючими потребами та обмеженими виробничими можливостями.

Міжнародна торгівля товарами має свої специфіки, які залежать від глобальних економічних тенденцій, політичної стабільності, технологічних інновацій та законодавчих рамок. Розвиток цифрових технологій та електронної комерції також суттєво змінює традиційні підходи до торгівлі, а географічний розподіл торгівлі залежить від розташування природних ресурсів, виробничих потужностей та ринків збуту.

Основні поняття, пов'язані з міжнародною торгівлею товарами:

Торгівля товарами: Процес купівлі-продажу або обміну товарів між покупцями та продавцями. У контексті міжнародної торгівлі це включає експорт та імпорт товарів між країнами.

Експорт: Це процес передачі товарів з однієї країни до іншої для продажу чи торгівлі. Експорт відіграє критичну роль у міжнародній торгівлі, сприяючи економічному росту країни-експортера.

Імпорт: Процес здобуття товарів однією країною з іноземства. Імпорт дозволяє країнам отримувати товари, що можуть бути рідкісними, недоступними або нерентабельними для виробництва вдома.

Торговельний баланс: Визначається як різниця між вартістю експортованих і імпортованих товарів протягом певного часу. Позитивний баланс означає, що експорт перевищує імпорт, тоді як негативний показує більший обсяг імпорту порівняно з експортом.

Торговельна політика: Сукупність правил, регуляцій та угод, встановлених країною для управління міжнародною торгівлею, включно з тарифами, квотами та субсидіями, які регулюють імпорт та експорт.

Вільна торгівля: Концепція в міжнародній торгівлі, що передбачає мінімізацію або усунення тарифів, квот, субсидій і інших перешкод для товарообміну між країнами.

Торгові бар'єри: Всілякі обмеження та перешкоди, які утруднюють вільний обмін товарів між країнами, включно з тарифами, квотами та нетарифними бар'єрами, як-от санітарні норми.

Міжнародна торгівля: Обмін товарів та послугами між країнами, що включає як експорт, так і імпорт, і дозволяє країнам купувати та продавати продукти, які вони не можуть або не вигідно виробляти самостійно.

Глобалізація: Процес, який збільшує інтеграцію та взаємозалежність світових ринків та економік, впливаючи на міжнародну торгівлю шляхом полегшення товарообігу між країнами.

Торговельний дефіцит: Стан, коли загальна вартість імпортованих товарів країною перевищує вартість експортованих, що може бути індикатором економічних викликів.

Торговельний профіцит: Ситуація, коли вартість експортованих товарів країною перевищує вартість імпортованих, вказуючи на конкурентоспроможність національної економіки.

Багатостороння торгівля: Торгівля, яка відбувається між трьома або більше країнами, регульована міжнародними торговельними угодами та організаціями.

Тариф: Мито або податок, що накладається на імпортовані товари. Тарифи використовуються для регулювання міжнародної торгівлі, захисту внутрішніх ринків та генерації доходів для урядів.

Торговельний баланс: Різниця між загальним обсягом експорту та імпорту країни. Торговельний баланс є важливим індикатором економічного стану країни в контексті міжнародної торгівлі.

Зовнішньоторговельний обіг: Загальна сума вартості всіх товарів, що експортуються та імпортується країною. Зовнішньоторговельний обіг відображає рівень інтеграції країни в світову економіку.

Торгівля товарами представляє собою складний і багатогранний процес, який має низку особливостей, важливих для розуміння сучасної глобальної економіки. Ці особливості відображають складність та динамічність торгівлі товарами в сучасному світі, підкреслюючи важливість розуміння глобальних економічних, політичних, технологічних, екологічних та соціальних тенденцій для успішної участі в міжнародній торгівлі. Основні особливості включають:

Торгівля товарами охоплює широкий спектр продукції, від сировини і проміжних товарів до готових продуктів та високотехнологічної продукції. Різноманітність товарів відображає розмаїтість потреб та споживчих уподобань на міжнародному ринку.

Завдяки глобалізації та розвитку міжнародних ланцюгів поставок, виробничі процеси часто залучають компоненти та ресурси з різних країн. Це забезпечує оптимізацію виробництва та ефективне використання світових ресурсів. Окрім того, торгівля товарами регулюється різними міжнародними угодами, які встановлюють правила, стандарти та тарифи для міжнародної торгівлі. Угоди можуть бути двосторонніми, регіональними або багатосторонніми, кожна з яких має свої особливості та умови. Не можна не зазначити швидкий розвиток технологій, особливо в областях транспорту, логістики та цифрових комунікацій, суттєво впливає на ефективність та

швидкість міжнародної торгівлі. Цифровізація і автоматизація сприяють оптимізації ланцюгів поставок та зменшенню витрат [3].

Світова економіка демонструє високий рівень динамізму, впливована різноманітними чинниками, серед яких ключове місце займають економічні коливання, політичні рішення, правові норми, а також екологічні й соціальні виклики. Важливо зазначити, що економічні цикли, що включають періоди рецесії та економічного зростання, істотно впливають на обсяги міжнародної торгівлі. Під час економічного підйому спостерігається збільшення попиту на товари й послуги, що сприяє розширенню торговельних потоків, тоді як у періоди спадів попит знижується, призводячи до скорочення торговельних обсягів..

Політичні та правові фактори становлять неодмінну складову міжнародного бізнес-середовища. Політична стабільність та ефективне правосуддя сприяють створенню сприятливих умов для розвитку торгівлі. Натомість, політична нестабільність або недосконалість законодавства можуть обмежувати торговельну активність. Міжнародні політичні взаємодії також істотно впливають на торговельні угоди між країнами.

У сучасному світі все більшого значення набувають екологічні та соціальні питання, що значно впливають на міжнародну торгівлю. Ініціативи, спрямовані на сталий розвиток, дотримання екологічних стандартів та соціальна відповідальність, стають важливими аспектами виробництва та торгівлі. Компанії та країни, що адаптують свої бізнес-моделі до цих нових вимог, здобувають конкурентні переваги на світовому ринку.

Таким чином, міжнародна торгівля є складним процесом, який залежить від багатьох взаємопов'язаних економічних, політичних, технологічних, соціально-культурних та екологічних чинників, кожен з яких спільно формує глобальне торговельне середовище.

Таблиця 1.1

Чинники, що впливають на міжнародну торгівлю товарами

Фактор	Опис
Економічні	Включають валютні курси, рівень інфляції, економічне зростання та інші економічні індикатори.
Політичні	Включають торговельні політики, міжнародні санкції, політичну стабільність та інше.
Технологічні	Включають розвиток нових технологій, логістичні можливості, інновації в транспорті та інше.
Соціально - культурні	Включають мовні бар'єри, культурні різниці, споживацькі вподобання та інше.
Екологічні	Включають кліматичні зміни, екологічні стандарти та регуляції, стійкість та інше.

Джерело: складено автором за [4]

Економічні чинники відіграють фундаментальну роль, оскільки глобальні економічні цикли, інфляція, валютні курси, рівень доходів населення та економічні санкції безпосередньо впливають на здатність країн вести зовнішню торгівлю. Економічна стабільність країни визначає її потенціал у сфері експорту та імпорту, тим самим впливаючи на глобальні торговельні потоки.

Найважливіші економічні чинники наведено нижче:

1. Глобальні економічні тенденції: Світова економіка є динамічною та взаємопов'язаною, тому економічні тенденції, такі як глобальні фінансові кризи, економічне зростання в певних регіонах, або рецесії, мають великий вплив на міжнародну торгівлю. Наприклад, економічний спад у великій країні або регіоні може знизити попит на імпортовані товари, тоді як зростання економіки збільшує цей попит.
2. Курси валют: Валютні курси впливають на конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку. Знецінення валюти може зробити експортовані товари більш конкурентоспроможними за ціною, тоді як її

зміцнення може зменшити цю конкурентоспроможність. Коливання валютних курсів можуть суттєво вплинути на торговельний баланс країни.

3. Відносини між країнами: Політичні відносини між країнами також мають економічний вимір. Дружні відносини та укладення торговельних угод сприяють зростанню торгівлі, тоді як конфлікти або напруженість можуть вести до введення торговельних санкцій та обмежень.

4. Економічні політики та регулювання: Урядова політика, така як податкове законодавство, трудове право, внутрішні субсидії, та регулювання бізнесу, може суттєво вплинути на економіку країни та її здатність здійснювати міжнародну торгівлю. Наприклад, високі податки або обмежувальні регуляції можуть зменшити конкурентоспроможність експортерів.

5. Інфляція: Високий рівень інфляції у країні може зробити її товари менш конкурентоспроможними за кордоном через зростання внутрішніх цін. Це також може впливати на купівельну спроможність громадян та їхній попит на імпортні товари.

6. Економічний розвиток та рівень доходів: Розвиток економіки та ріст доходів населення в країні можуть збільшити попит на імпортні товари. Країни з високим рівнем доходу часто мають більший попит на різноманітні та якісні товари.

7. Зовнішня торгівля та інвестиції: Обсяги прямих іноземних інвестицій, угоди про вільну торгівлю та інші зовнішньоекономічні ініціативи можуть впливати на міжнародну торгівлю шляхом сприяння або ускладнення обміну товарами між країнами [4].

Окрім того, політичні та правові чинники також мають значний вплив. Урядова політика, міжнародні відносини та торговельні угоди можуть сприяти або обмежувати міжнародну торгівлю. Митні та тарифні регуляції, а також законодавчі акти, які регулюють торгівлю, включаючи правила походження товарів та стандарти охорони навколишнього середовища, є ключовими

елементами, що визначають умови торгівлі. До політичних чинників відносяться:

1. Міжнародні відносини: Дипломатичні відносини між країнами суттєво впливають на торгівлю. Дружні відносини та партнерства можуть призвести до укладення торговельних угод, спрощення торгівлі та зниження тарифів. Натомість напруженість і конфлікти між країнами можуть призвести до введення торговельних санкцій, обмежень та підвищення тарифів.
2. Урядова політика: Уряди можуть впливати на торгівлю через регулювання, таке як встановлення тарифів, квот, нетарифних бар'єрів, та субсидій для вітчизняних виробників. Також важливою є політика у сферах інвестицій, валютного контролю, та митного законодавства.
3. Політична стабільність: Політична стабільність у країні є ключовим фактором для успішної міжнародної торгівлі. Політична невизначеність, внутрішні конфлікти та зміни урядів можуть призвести до ризиків для іноземних інвесторів та торгових партнерів, а також до змін у торговельній політиці.
4. Міжнародні організації та угоди: Членство країни в міжнародних організаціях, таких як Світова торговельна організація (СТО), Міжнародний валютний фонд (МВФ), або регіональні торговельні блоки, впливає на правила та умови міжнародної торгівлі. Угоди про вільну торгівлю або регіональні інтеграційні ініціативи також можуть значно спростити торгівлю між країнами-учасницями.
5. Геополітичні події: Геополітичні зміни, такі як конфлікти, війни, революції, та інші події, можуть вплинути на стабільність регіонів та безпеку міжнародних торговельних шляхів. Це, у свою чергу, впливає на доступність ресурсів, ціни на товари, та можливість проведення торговельних операцій.
6. Внутрішньополітичні фактори: Внутрішньополітична ситуація, така як зміна урядів або політичних курсів, може впливати на торговельну політику країни. Зміни у політиці можуть стосуватися протекціонізму, відкритості ринків, або інвестиційних кліматів.

7. Торговельні санкції та ембарго: Уряди можуть використовувати торговельні санкції або ембарго як засіб політичного тиску на інші країни. Це може включати обмеження на імпорт або експорт певних товарів, що може суттєво вплинути на міжнародну торгівлю [5,6].

У сучасному світі технологічні інновації є одними з основних драйверів змін у міжнародній торгівлі товарами. Ці інновації не тільки покращують існуючі процеси але й відкривають нові можливості для торгівлі, роблячи її більш ефективною, доступною та стійкою до глобальних викликів. Початок цих змін поклав розвиток **електронної комерції**, який забезпечив малому бізнесу доступ до глобальних ринків з мінімальними витратами. Онлайн-платформи для торгівлі стали містками, що з'єднують виробників і споживачів по всьому світу, знижуючи бар'єри входу на міжнародні ринки.

Наступним кроком у трансформації міжнародної торгівлі стало впровадження **технологій штучного інтелекту та аналітики великих даних**. Ці інструменти революціонізували управління ланцюгами поставок, дозволяючи компаніям не тільки прогнозувати зміни на ринку з неймовірною точністю, але й адаптуватися до них, забезпечуючи максимальну ефективність виробництва та доставки товарів.

Технологія 3D-друку внесла свій вклад, відкривши нові можливості для локального виробництва товарів на замовлення. Це значно зменшило потребу в масштабному транспортуванні товарів, сприяючи не тільки економії на логістиці, але й персоналізації продукції згідно з вимогами споживачів.

Завершується ця картина змін **переходом до відновлюваних джерел енергії та фокусом на екологічній стійкості**, які стають все більш актуальними в умовах глобальних кліматичних змін. Це не тільки покращує імідж компаній, але й сприяє сталому розвитку, забезпечуючи зменшення впливу на навколишнє середовище.

Соціально-культурні чинники мають значний вплив на міжнародну торгівлю товарами, оскільки вони визначають споживчі уподобання, тренди, цінності та норми, що формують попит на різноманітні товари в різних

культурах та суспільствах. Ці соціально-культурні чинники впливають на міжнародну торгівлю, оскільки компаніям та країнам необхідно враховувати ці аспекти при виході на нові ринки, розробці товарів та формуванні маркетингових стратегій. Вони вимагають глибокого розуміння місцевих умов, традицій, та переваг для ефективної адаптації та успішної міжнародної торгівлі. До соціально-культурних чинників відносяться:

1. **Споживчі уподобання та тренди:** Споживачі в різних країнах і культурах мають різні смаки, уподобання та звички, що впливає на попит на певні товари. Наприклад, харчові продукти, одяг, електроніка та інші споживчі товари часто адаптуються під місцеві уподобання. Тренди, такі як мода на здоровий спосіб життя, екологічна свідомість, або технологічні новинки, також впливають на попит та торгівлю.
2. **Культурні цінності та традиції:** Культурні особливості, такі як релігійні вірування, традиції, історичні звичаї та мовні бар'єри, впливають на те, які товари споживаються в різних країнах. Наприклад, продукти харчування, які вважаються прийнятними в одній культурі, можуть бути неприйнятними в іншій.
3. **Демографічні зміни:** Вікова структура населення, міграційні процеси, зміни у сімейних структурах та розподіл доходів впливають на патерни споживання. Наприклад, старіння населення у деяких країнах може збільшити попит на товари для літніх людей.
4. **Соціальна свідомість та етичні питання:** Зростаюча увага до соціальної відповідальності, прав людини, етичного виробництва та сталого розвитку впливає на споживчі уподобання. Споживачі все частіше віддають перевагу товаром, виробленим з дотриманням високих соціальних та екологічних стандартів.
5. **Освіта та обізнаність:** Рівень освіти та доступ до інформації також впливають на споживчі уподобання та поведінку. Освічені споживачі, які мають доступ до інтернету та медіа, частіше звертають увагу на якість, бренд та інші характеристики товарів

6. **Мова та комунікація:** Мовні бар'єри та стилі комунікації в різних культурах можуть впливати на маркетинг та рекламу товарів на міжнародному ринку. Ефективне спілкування з місцевими споживачами вимагає знання мови та культурних особливостей.
7. **Екологічні чинники** набувають все більшої ваги в контексті міжнародної торгівлі товарами, оскільки глобальні питання сталого розвитку та охорони довкілля стають важливими для урядів, компаній та споживачів. Ці екологічні чинники є критично важливими для розвитку глобальної економіки та міжнародної торгівлі в умовах зростаючої уваги до питань сталого розвитку та охорони довкілля. Вони вимагають від компаній та урядів адаптації до нових умов, впровадження екологічно стійких практик та розробки нових стратегій для ведення бізнесу в глобальному масштабі.
8. **Зміна клімату та глобальне потепління:** Зміна клімату впливає на сільське господарство, виробництво, та природні ресурси, що може змінити умови та обсяги міжнародної торгівлі. Потепління клімату може вплинути на виробничі ланцюги, особливо в секторах, що залежать від природних ресурсів, таких як сільське господарство, лісівництво та рибальство.
9. **Екологічні стандарти та регулювання:** Зростаюча увага до охорони довкілля призводить до запровадження суворіших екологічних стандартів та законодавства. Це включає обмеження на викиди вуглецю, використання шкідливих хімікатів, утилізацію відходів, а також вимоги до екологічно чистих технологій у виробництві.
10. **Стійке використання ресурсів:** Питання, пов'язані з використанням природних ресурсів, таких як вода, ліси, та мінеральні ресурси, вимагають управління, яке б забезпечило їх стійкість. Це включає практики ефективного використання ресурсів, захисту біорізноманіття та запобігання забрудненню навколишнього середовища.
11. **Екологічна сертифікація та маркування:** Сертифікація екологічно чистих товарів та впровадження маркування, що відображає екологічний вплив, стають все більш популярними. Це дозволяє споживачам робити

інформований вибір та сприяє торгівлі товарів, вироблених із дотриманням високих екологічних стандартів.

12. **Вуглецеве мито та "зелені" технології:** Введення вуглецевих податків та мита, що мають на меті зменшити викиди вуглецю, впливає на міжнародну торгівлю, змушуючи компанії впроваджувати більш ефективні та екологічно чисті технології.

13. **Вплив на споживчі уподобання:** Зростаюча екологічна обізнаність споживачів веде до збільшення попиту на "зелені" товари, які виробляються з урахуванням екологічних та соціальних стандартів. Це створює можливості для компаній, які здійснюють стійке виробництво.

14. **Глобальні ініціативи та угоди:** Міжнародні договори та ініціативи, такі як Паризька кліматична угода, впливають на глобальні практики у сфері охорони довкілля та сталий розвиток, встановлюючи рамки для міжнародної торгівлі.[6,7]

1.2 Торговельна політика та її роль у регулюванні зовнішньої торгівлі

Торговельна політика — це набір правил, законів та практик, які держава використовує для регулювання своїх міжнародних торговельних відносин. Ця політика відіграє ключову роль у формуванні економічних відносин між країнами, впливаючи на експорт, імпорт та інвестиції. Торговельна політика впливає не лише на економіку, але й на політичні, соціальні та екологічні аспекти країн, що беруть участь у міжнародній торгівлі.

Вільна торгівля: Політика вільної торгівлі спрямована на мінімізацію торговельних бар'єрів між країнами, що включає зниження або відміну тарифів та квот. Це сприяє збільшенню обсягу торгівлі та ефективності, оскільки країни можуть спеціалізуватися на виробництві тих товарів, де вони мають порівняльні переваги.

Протекціонізм: На противагу вільній торгівлі, протекціоністська політика використовує тарифи, квоти та інші бар'єри для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Такі заходи можуть захищати місцеві галузі, але часто ведуть до зниження ефективності та вищих цін для споживачів.

Багатостороння торгівля: Політика, що ґрунтується на багатосторонніх торговельних угодах, таких як угоди в рамках Світової торговельної організації (СТО), сприяє створенню єдиних правил та стандартів для міжнародної торгівлі, забезпечуючи рівні умови для всіх учасників [8].

Преференційні торгові угоди – це домовленості між двома або більше країнами, які надають певні торгові переваги учасникам угоди. Вони є важливим елементом міжнародної торгової системи, який формує економічні відносини та впливає на глобальні торговельні потоки. Ці угоди дозволяють країнам встановлювати спеціальні, взаємовигідні умови торгівлі, що йдуть на користь їхнім економікам шляхом зниження або повного скасування митних тарифів, спрощення торговельних процедур, встановлення сприятливих умов для інвестицій та забезпечення доступу до ринків товарів та послуг. Ці переваги можуть включати знижені тарифи, спеціальні квоти або спрощені торговельні процедури. Преференційні угоди використовуються для поглиблення економічних відносин, зміцнення регіональної інтеграції або підтримки економічного розвитку країн-партнерів. Для багатьох країн, особливо для тих що розвиваються, преференційні торгові угоди є важливим інструментом економічного розвитку. Вони допомагають забезпечити доступ до розвинених ринків, сприяють технологічному перенесенню та підвищують прямі іноземні інвестиції. Преференційні торгові угоди мають важливе значення для регулювання міжнародної торгівлі товарами, формуючи економічні відносини між країнами та впливаючи на глобальну економіку. Вони вимагають ретельного аналізу та уважного підходу для забезпечення

того, щоб їхні переваги максимально використовувалися, а негативні наслідки мінімізувалися.

Дуже важливо розуміти, що одним з основних елементів преференційних торгових угод є зниження або повне скасування митних тарифів на широкий спектр товарів. Це робиться з метою сприяння взаємній торгівлі, зменшення вартості імпорту для споживачів та підвищення конкурентоспроможності товарів на ринках країн-партнерів. Зниження тарифів може стосуватися як промислових товарів, так і сільськогосподарської продукції, що має велике значення для економік, що розвиваються. Преференційні угоди часто включають положення про спрощення торговельних процедур, таких як митне оформлення, квотування та ліцензування. Це спрямовано на зменшення бюрократичних бар'єрів і витрат, пов'язаних з експортом та імпортом товарів, що сприяє більшій ефективності торговельних операцій і збільшенню обсягів торгівлі. Багато преференційних торгових угод виходять за рамки простого зниження тарифів, охоплюючи регулювання інвестицій, послуг, інтелектуальної власності, електронної комерції та інших аспектів економічних відносин. Це створює більш передбачуване та сприятливе середовище для бізнесу та інвестицій між країнами-партнерами. Преференційні торгові угоди мають значний вплив на формування та оптимізацію глобальних ланцюгів поставок. Вони сприяють інтеграції виробничих процесів та ринків, дозволяючи компаніям ефективніше використовувати глобальні ресурси, технології та робочу силу. Преференційні торгові угоди також стикаються з критикою та викликами. З одного боку, існує занепокоєння щодо того, що такі угоди можуть підірвати мультилатеральну торговельну систему, створюючи "спагетті-ефект" з переплетенням різних правил і стандартів. З іншого боку, побоювання стосуються того, що угоди можуть сприяти нерівності між країнами, обмежуючи доступ до ринків для менш розвинених країн, які не є частиною цих угод. [9]

Перейдемо до ролі торговельної політики у регулюванні міжнародної торгівлі. Торговельна політика відіграє вирішальну роль у формуванні умов міжнародної торгівлі. Вона визначає, як країни взаємодіють на міжнародному ринку, які товари та послуги вони імпортують та експортують, та які бар'єри та стимули існують для міжнародних торговельних операцій. Правильно сформульована та виконана торговельна політика може сприяти економічному зростанню, створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності та поліпшенню стандартів життя. Торговельна політика є ключовим чинником, що впливає на процеси глобалізації. Вона визначає, наскільки вільно товари, послуги та капітал можуть пересуватися через кордони, сприяючи або перешкоджаючи інтеграції світових ринків. Лібералізація торгівлі, що включає зниження тарифів та бар'єрів, зазвичай сприяє зростанню глобальної торгівлі, а отже, і глобалізації.

Торговельна політика має значний вплив на економічний розвиток країн. Через стимулювання експорту, приваблення іноземних інвестицій та відкриття доступу до зовнішніх ринків, торговельна політика може сприяти прискоренню економічного зростання. З іншого боку, протекціоністські заходи, хоча й захищають внутрішній ринок, можуть призвести до зниження ефективності та інноваційності національних галузей.

Окрім багатосторонніх торговельних угод, регіональні та білатеральні угоди також відіграють важливу роль у міжнародній торгівлі. Ці угоди створюють спеціальні економічні відносини між країнами-учасницями, часто забезпечуючи більш сприятливі умови для торгівлі, ніж загальні міжнародні правила. Вони можуть включати спеціальні тарифні преференції, спрощення торговельних процедур та спільні стандарти.

Торговельна політика продовжує еволюціонувати відповідно до глобальних економічних, політичних та соціальних змін. Питання, такі як цифрова торгівля, екологічні стандарти, права працівників та міжнародна конкуренція, все більше набувають значення в розробці торговельних політик. У майбутньому можна очікувати, що торговельна політика буде більш

орієнтована на стійкий розвиток, інновації та рівність. Таким чином, торговельна політика є фундаментальним інструментом у регулюванні міжнародної торгівлі товарами, який впливає не лише на економіку, але й на політичні, соціальні та екологічні аспекти глобальних відносин. Вона вимагає ретельного балансування між різними інтересами та цілями, щоб досягти стійкого економічного розвитку та процвітання.

У світлі сучасних глобальних викликів та тенденцій торговельна політика продовжує еволюціонувати, відображаючи потреби та цілі різних країн і регіонів. Серед ключових тенденцій і викликів, які впливають на торговельну політику, варто виділити:

- **Цифрова торгівля та електронна комерція:** Зростання цифрової торгівлі ставить нові виклики перед традиційними підходами до торговельної політики. Це включає регулювання цифрових послуг, захист даних та інтелектуальної власності.
- **Зміна геополітичних відносин:** Переміщення геополітичних вагомостей, зокрема зростання впливу Китаю та інших нових економік, впливає на глобальну торговельну систему та угоди.
- **Торговельні війни та протекціонізм:** Нещодавні торговельні конфлікти, особливо між США та Китаєм, показують повернення до більш протекціоністських підходів у деяких країнах, що може мати довгострокові наслідки для міжнародної торгівлі.
- **Питання сталого розвитку:** Зростаюча увага до екологічних питань, прав людини та соціальної відповідальності змушує країни інтегрувати ці аспекти у свої торговельні політики.
- **Розвиток регіональних торговельних блоків:** Утворення та розвиток регіональних торговельних угод, таких як Європейський Союз, Транстихоокеанське партнерство, Африканська зона вільної торгівлі, створюють нові можливості та виклики для глобальної торгівлі.

- **Розвиток нових стандартів та технологій:** Інновації у виробництві, логістиці, та зв'язку, а також стандартизація торговельних процесів, сприяють ефективності та прозорості міжнародної торгівлі. [7]

Ці тенденції та виклики вимагають гнучкого та адаптивного підходу до формування торговельної політики, з огляду на забезпечення економічного розвитку, конкурентоспроможності та врахування соціально-екологічних вимог. Розуміння та адаптація до цих змін є ключовими для ефективної участі країн у глобальній торгівлі та максимізації їхніх вигод від міжнародних торговельних відносин.

Окрім наведених вище аспектів, обов'язково треба виділити додаткові аспекти, що стосуються торговельної політики, які також впливають на міжнародну торгівлю товарами. Вони наведені нижче:

- **Вплив міжнародних організацій:** Міжнародні торговельні організації, такі як Світова торговельна організація (СТО), відіграють ключову роль у формуванні глобальних торговельних правил і стандартів. Ці організації сприяють розвитку багатосторонньої торговельної системи, регулюють торговельні спори та сприяють розширенню доступу до ринків.
- **Внутрішньополітичні фактори:** Внутрішня політика країн, така як політична стабільність, виборчі цикли та популістські рухи, може впливати на торговельну політику. Наприклад, вибори часто призводять до зміни пріоритетів у торговельній політиці або до ревізії існуючих угод.
- **Технологічні інновації:** Технологічний розвиток, зокрема в області цифрових технологій, штучного інтелекту, та блокчейну, відкриває нові можливості для міжнародної торгівлі, вимагаючи одночасно адаптації торговельних політик до цих змін.
- **Глобальні виклики та кризи:** Світові кризи, такі як пандемія COVID-19, природні катастрофи, та міжнародні конфлікти, можуть мати великий вплив на міжнародну торгівлю. Вони вимагають від країн швидкої адаптації торговельних політик для відповіді на непередбачувані виклики.

- **Вплив суспільної думки:** Громадська підтримка або опір щодо певних торговельних політик або угод може впливати на рішення урядів. Суспільне невдоволення або активізм, пов'язаний з питаннями торгівлі, може призвести до зміни чи перегляду політик.
- **Міжнародні торговельні норми та стандарти:** Гармонізація міжнародних стандартів та норм, таких як технічні регламенти, санітарні та фітосанітарні заходи, сприяє спрощенню та прозорості міжнародної торгівлі.
- **Стійке розвиток та екологічні питання:** Інтеграція екологічних цілей у торговельну політику стає все більш актуальною. Це включає заходи для зменшення вуглецевого сліду, сприяння екологічно стійкому виробництву, та використання екологічних стандартів як критеріїв у торговельних угодах.
- **Інтелектуальна власність:** Охорона прав інтелектуальної власності в міжнародній торгівлі є важливим аспектом, який впливає на інновації та технологічний розвиток. Регулювання та захист авторських прав, патентів, торгових марок є ключовими для стимулювання інвестицій та розвитку нових продуктів.
- **Соціальна відповідальність та права праці:** Включення стандартів соціальної відповідальності та захисту прав працівників у торговельні угоди сприяє покращенню умов праці та підвищенню якості життя. Це може включати вимоги до робочих умов, мінімальної заробітної плати, та заборону дитячої праці.
- **Енергетична безпека та ресурси:** Політика у сфері енергетики та доступ до природних ресурсів, таких як нафта, газ, та мінерали, впливає на міжнародну торгівлю. Енергетична безпека та стійкість поставок є важливими факторами для економічної стабільності та розвитку.
- **Глобальні здоров'я та безпека:** Особливо в контексті пандемій та глобальних загроз здоров'ю, політика у сфері здоров'я та безпеки може мати значний вплив на міжнародну торгівлю. Це включає регулювання щодо

санітарних та фітосанітарних заходів, а також контроль за розповсюдженням хвороб.

Всі ці аспекти підкреслюють складність та багатовимірність сучасної торговельної політики, яка вимагає інтеграції економічних, політичних, технологічних та соціальних факторів для розробки ефективних стратегій та реагування на зміни у глобальному економічному ландшафті.

1.3. Показники оцінки та аналізу зовнішньої торгівлі товарами

Міжнародна торгівля товарами є критичним двигуном глобального економічного зростання. Вона об'єднує ринки, забезпечуючи розподіл ресурсів, товарів, і послуг між країнами, оптимізуючи виробництво та споживання на глобальному рівні. Ключовим аспектом є те, що міжнародна торгівля дозволяє країнам спеціалізуватися на виробництві тих товарів і послуг, де вони мають порівняльні переваги, що веде до ефективнішого використання світових ресурсів. Наведені нижче тенденції і зміни відіграють ключову роль у формуванні сучасної міжнародної торгівлі, впливаючи на стратегії країн, компаній та регіональних економічних блоків. Розуміння ключових аспектів міжнародної торгівлі є вирішальним для аналізу її поточного стану та можливостей розвитку.

Глобалізація відіграє значущу роль у збільшенні обсягів торгівлі, відкриваючи ринки та розширюючи доступ до ресурсів, що підсилює взаємозалежність міжнародних економік та інтенсифікує торговельні відносини. Водночас технологічний прогрес, зокрема впровадження інноваційних технологій як блокчейн і штучний інтелект, трансформують механізми міжнародної торгівлі, роблячи процедури більш простими та знижуючи оперативні витрати. Ці технології сприяють покращенню точності та швидкості транзакцій, забезпечуючи кращу координацію та управління в міжнародних ланцюгах поставок.

Глобальні економічні зміни, особливо становлення країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону як нових центрів влади, таких як Китай, змінюють баланс сил у світовій торгівлі, створюючи нові виклики та можливості для інших країн. Рівночасно, формування та зміцнення регіональних торговельних блоків, таких як Європейський Союз, NAFTA, перетворений на USMCA, і АТЕС, набувають особливої значущості. Вони демонструють тенденцію до глибшої економічної інтеграції, що може вплинути на глобальні торговельні стратегії та політики.

Важливим чинником, який заслуговує уваги, є зростаючий фокус на екологічній стійкості та відповідальності в рамках міжнародної торгівлі. Сприйняття зміни клімату та необхідність екологічної сталості спонукають компанії до переорієнтації на екологічно чисті технології та врахування екологічних аспектів у своїх бізнес-моделях, що може стати вирішальним у забезпеченні довгострокових конкурентних переваг. Одночасно, політичні та економічні виклики, як-от торговельні війни, зростаючий протекціонізм та політична нестабільність, створюють перешкоди для безперешкодної міжнародної торгівлі. Вони вимагають від учасників ринку гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змінних умов. Міжнародна торгівля, таким чином, є складним процесом, який потребує розуміння та вміння впоратися з широким спектром взаємопов'язаних економічних, політичних, технологічних, соціальних та екологічних викликів. [10]

Перейдемо до аналізу світового експорту та імпорту, враховуючи різноманітні фактори та тенденції, які впливають на міжнародну торгівлю протягом 2020-2023 років.

За даними Світової торговельної організації (СТО) та інших міжнародних фінансових установ, світова торгівля товарів та послуг зазнала значних змін у період з 2020 по 2023 рік. Рік 2020 був визначений глобальною пандемією COVID-19, яка суттєво вплинула на глобальні ланцюги поставок, експорт та імпорт багатьох країн.

Початкова точка: Вплив COVID-19. У 2020 році світ стикнувся з безпрецедентним викликом у вигляді пандемії COVID-19, яка суттєво вплинула на міжнародну торгівлю. Локдауни, перебої в ланцюгах поставок, та зменшення споживчого попиту призвели до різкого спаду торгівлі на початку року. За даними СТО, глобальна торгівля товарів та послуг зазнала значного зниження, що стало великим ударом для світової економіки.

Відновлення в 2021 році:

- **Зростання попиту:** Одним з головних драйверів відновлення стало зростання глобального попиту, зокрема на товари першої необхідності та медичні товари, а також на товари, пов'язані з домашнім комфортом та ремонтною роботою, що стало трендом під час пандемії.
- **Відновлення виробництва:** По мірі адаптації до умов пандемії та послаблення обмежень, багато країн відновили виробничі потужності, що дозволило збільшити обсяги виробництва та експорту.
- **Логістична адаптація:** Сектор логістики та транспортування швидко адаптувався до нових викликів, впроваджуючи гнучкі логістичні рішення та покращуючи ефективність ланцюгів поставок, що забезпечило відносно безперебійне відновлення міжнародної торгівлі.
- **Економічні стимули:** Уряди багатьох країн запровадили значні економічні стимули для підтримки відновлення економіки, що також стало каталізатором для відновлення торгівлі, зокрема через збільшення інвестицій у інфраструктуру та стимулювання внутрішнього попиту.

Ріст у 2022-2024 роках:

- **Стабілізація глобальної економіки:**
- На 2022 рік світова економіка почала демонструвати ознаки стабілізації, що сприяло подальшому зростанню міжнародної торгівлі. Попри деякі логістичні виклики та коливання вартості сировини, загальний тренд залишався позитивним.

- Окремо треба виділити розширення електронної комерції: Продовження зростання електронної комерції стимулювало збільшення транскордонної торгівлі, надаючи можливість малим та середнім підприємствам виходити на міжнародні ринки.
- Зелене відновлення: Зростаюча увага до екологічної стійкості та "зеленого" відновлення стимулювала інвестиції в сталі технології та енергетику, що відкрило нові перспективи для міжнародної торгівлі у цих секторах.
- Геополітичні та економічні виклики: Попри позитивні тенденції, 2022 рік також приніс нові виклики, включаючи геополітичні напруженості та інфляційні тиски, які потребують уваги та адаптації з боку урядів та бізнесу.
- Цей період свідчить про важливість глобальної кооперації, інновацій та гнучкості для подолання викликів і використання можливостей, що виникають у мінливому світі міжнародної торгівлі.

Товарна структура міжнародної торгівлі відображає різноманітність економічних відносин між країнами та їх спеціалізацію у виробництві та експорті певних товарів. Ця структура постійно еволюціонує відповідно до глобальних економічних змін, технологічного розвитку, зміни споживчих уподобань та геополітичних факторів. Динаміка міжнародної торгівлі по різних товарним групам показує, що глобальна економіка залишається взаємопов'язаною та динамічною, зі змінами, що відбуваються під впливом як макроекономічних, так і мікроекономічних факторів.

Основні категорії товарів у міжнародній торгівлі включають сировину та природні ресурси, такі як нафта, газ, вугілля, метали та деревина. Країни з багатими природними запасами, наприклад Саудівська Аравія, Австралія та Бразилія, активно експортують ці ресурси. Сільськогосподарська продукція, яка охоплює зернові, фрукти, овочі, м'ясо та молочні продукти, також займає значне місце в міжнародній торгівлі, з Європейським Союзом як одним із провідних експортерів. Виробничі товари, включно з машинами, обладнанням, транспортними засобами, електронікою та хімічною продукцією, становлять

важливу частину торгівлі. Крім того, товари широкого споживання, такі як одяг, взуття, іграшки та меблі, часто виробляються країнами з розвиненим текстильним виробництвом. Високотехнологічна продукція, що включає фармацевтичні вироби, біотехнології, інформаційні технології та аерокосмічну промисловість, також є ключовою категорією, де Європейський Союз відіграє провідну роль на світовому ринку. [11]

Географічна структура торгівлі. Дуже важливо розуміти, що географічна структура міжнародної торгівлі відіграє ключову роль у визначенні глобальних економічних відносин та співробітництва між країнами. Вона формується під впливом різних факторів, включаючи географічне розташування, економічний розвиток, політичні угоди та історичні зв'язки. Огляд основних торговельних партнерів та регіонів, а також аналіз регіональних особливостей дозволяє глибше зрозуміти динаміку міжнародної торгівлі.

Європейський Союз є одним з найбільших торговельних партнерів України, займаючи значну частку в її зовнішньоторговельному обороті. Країни, які особливо вирізняються у торгівлі з Україною, включають Німеччину, Польщу, Італію, Нідерланди та Францію. Ці країни є основними імпортерами українських товарів, таких як зернові, метали, хімічна продукція та деревина.

Крім того, географічне розташування України відіграє ключову роль у формуванні її торговельних відносин з ЄС. Завдяки своєму розташуванню на кордоні Європи, Україна є важливим транзитним шляхом для товарів, що прямують як до, так і з ЄС. Це географічне перехрестя сприяє розвитку інфраструктури та логістики, необхідних для ефективної торгівлі.

Глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі (ГВЗВТ), встановлена між Україною та ЄС, суттєво вплинула на географічну структуру торгівлі. Угода забезпечила значне зниження митних тарифів та бар'єрів для українських товарів на ринку ЄС, сприяючи диверсифікації торговельних потоків та розширенню асортименту експортованих товарів.

Географічна структура торгівлі також відображає секторальну спеціалізацію України. Значна частина експорту до ЄС припадає на сільськогосподарську продукцію, метали, хімічну продукцію та продукцію легкої промисловості. Водночас Україна імпортує з ЄС машини, транспортне обладнання, хімікати, ліки та інші товари високої доданої вартості.

Торговельний баланс – це різниця між вартістю експортних та імпортних товарів країною за певний період. Він відображає чистий експорт або імпорт країни та є ключовим індикатором її торговельної політики та міжнародної конкурентоспроможності. Торговельний баланс є важливим, оскільки впливає на економічне зростання, курс національної валюти, зовнішній борг та макроекономічну стабільність країни. Позитивний торговельний баланс (профіцит) виникає, коли вартість експорту перевищує вартість імпорту. Це може свідчити про сильну конкурентоспроможність країни на світових ринках та ефективність її економіки. Негативний торговельний баланс (дефіцит) виникає, коли вартість імпорту перевищує вартість експорту. Дефіцит може вказувати на високий внутрішній попит на імпортні товари та послуги або на проблеми з конкурентоспроможністю національних товарів. [48]

Країни з профіцитом торговельного балансу: **Китай, Німеччина** традиційно демонструють профіцит торговельного балансу завдяки сильному експорту товарів – відповідно виробничих товарів, машин і обладнання, а також сировини та енергоресурсів. **Німеччина** традиційно має значний профіцит у торговельному балансі, що робить її найбільшим експортером у Європейському Союзі. Профіцит є результатом високої конкурентоспроможності німецької промисловості, особливо в автомобільній галузі, машинобудуванні та хімічній промисловості. **Франція** має змішаний торговельний баланс, з профіцитом у сфері послуг (особливо туризму) та дефіцитом у товарній торгівлі. Хоча Франція експортує широкий спектр товарів, включаючи авіаційну техніку, автомобілі та фармацевтику, високі витрати на виробництво та сильний внутрішній попит призводять до значного

імпорту. **Італія** має позитивний торговельний баланс, особливо завдяки експорту товарів з високою доданою вартістю, таких як мода, продукція харчової промисловості, машини та обладнання. Італія має сильні традиції в області виробництва та дизайну, що підтримує її експортний потенціал. **Польща** демонструє стабільне зростання експорту, особливо у секторах агропромисловості, машинобудування та електроніки. Розвиток місцевого виробництва та інвестиції в технології сприяли позитивному торговельному балансу країни. Торговельні баланси також відображають регіональні особливості. Наприклад, країни Перської затоки мають профіцит завдяки експорту нафти, тоді як багато африканських країн мають дефіцит через обмежений експортний потенціал та високий попит на імпортні виробничі товари [12].

Розглядаючи торговельний баланс, не можна не сказати і про конкурентоспроможність товарів на світовому ринку. Конкурентоспроможність товарів на світовому ринку є ключовим фактором, що визначає успіх країни в міжнародній торгівлі. Вона відіграє вирішальну роль у здатності країни залучати іноземні інвестиції, стимулювати економічне зростання та підтримувати зайнятість. Конкурентоспроможність товарів на світовому ринку є багатогранним поняттям, що вимагає комплексного підходу до підвищення ефективності виробництва, інноваційності, маркетингу та міжнародної торгівлі. Врахування цих факторів та розробка стратегій на їх основі можуть допомогти країнам і компаніям підвищити свої позиції на глобальному ринку.

До ключових факторів та показників відносяться наступні:

- **Ціна:** Здатність пропонувати товари за конкурентоспроможними цінами, забезпечуючи при цьому адекватну якість та сервіс.
- **Якість:** Висока якість товарів, що відповідає або перевершує міжнародні стандарти та вимоги споживачів.
- **Інноваційність:** Здатність впроваджувати нові технології, покращувати дизайн та функціональні характеристики товарів.

- Бренд та репутація: Сильний бренд та позитивна репутація можуть значно підвищити конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку.
- Доступність: Здатність забезпечувати легкий доступ до товарів через ефективні ланцюги поставок та дистрибуційні канали.
- Виробничі витрати: Низькі витрати на виробництво можуть дозволити країні пропонувати товари за конкурентоспроможними цінами. Це включає вартість сировини, робочої сили, енергії та інших виробничих ресурсів.
- Технологічний розвиток: Інвестиції в наукові дослідження та розробки, а також впровадження сучасних технологій покращують якість та інноваційність товарів.
- Урядова політика: Ефективна урядова політика, що включає підтримку експорту, захист інтелектуальної власності, стимулювання інвестицій та регулювання якості, може підвищити конкурентоспроможність товарів.
- Глобальні ланцюги поставок: Інтеграція у глобальні ланцюги поставок забезпечує ефективне розподілення ресурсів, оптимізацію виробництва та доступ до нових ринків.
- Макроекономічна стабільність: Стабільна економіка зі стійким курсом національної валюти, низькою інфляцією та здоровою фіскальною політикою сприяє довірі інвесторів та зміцнює конкурентоспроможність товарів на світовому ринку.[13]

Перейдемо до цінових трендів які прямо впливають на міжнародну торгівлю товарами. Цінові тренди на ключові товари на світових ринках є важливим індикатором глобальних економічних процесів, впливаючи на економіки країн, галузі, компанії та кінцевих споживачів. Вони є результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи економічні, політичні, технологічні та природні умови. Розуміння цих трендів дозволяє країнам, компаніям та інвесторам приймати обґрунтовані рішення щодо торгівлі, інвестицій та виробництва.

Енергоресурси (нафта, газ, вугілля): Ціни на енергоресурси традиційно волатильні, відображаючи коливання попиту та пропозиції, геополітичні ризики, зміни в енергетичній політиці країн та інноваційні технологічні розробки. Наприклад, пандемія COVID-19 спочатку призвела до різкого падіння цін на нафту через зниження попиту, але в подальшому ціни відновились і навіть зросли через обмежену пропозицію та відновлення економічної активності.

Сільськогосподарські товари (зернові, олійні культури, м'ясо): Ціни на сільськогосподарську продукцію можуть сильно коливатися в залежності від погодних умов, зміни клімату, агротехнологій та міжнародної торговельної політики. Зростання населення та зміна споживчих уподобань також впливають на цінові тренди.

Метали (золото, мідь, алюміній): Ціни на метали відіграють ключову роль у світовій економіці, відображаючи економічні цикли, інвестиційний попит та виробничі витрати. Золото, наприклад, традиційно вважається "безпечним активом" і його ціна зростає в періоди економічної невизначеності.

Окрім того, на торговельний впливають торговельні бар'єри та угоди, які так чи інакше впливають та регулюють міжнародну торгівлю. Важливо розуміти, що торговельні бар'єри можуть бути **тарифними і нетарифними**:

Тарифні бар'єри включають мита та податки на імпортовані товари, що збільшують їх вартість та роблять місцеві товари більш конкурентоспроможними.

Нетарифні бар'єри охоплюють квоти, субсидії на місцеве виробництво, стандарти якості, санітарні та фітосанітарні заходи, які можуть обмежувати кількість або тип товарів, що ввозяться.

Торговельні угоди призначені для зниження або відміни торговельних бар'єрів та стимулювання торгівлі між країнами-членами. Вони можуть бути двосторонніми, регіональними або мультilaterальними і включають: **угоди про вільну торгівлю (ВТО)**, які знижують мита та інші торговельні бар'єри

між країнами-членами, **митні союзи**, які, крім зниження тарифів, встановлюють спільні зовнішні тарифи для нечленів та **економічні союзи**, які інтегрують економіки країн-членів на ще глибшому рівні, включаючи вільне пересування капіталу, товарів, послуг та робочої сили.[13]

Висновки до 1 розділу:

У першому розділі здійснено аналіз теоретичних аспектів міжнародної торгівлі товарами, а також розглянуто чинники, що впливають на торгівлю між Україною та Європейським Союзом. Основну увагу було приділено економічним, технологічним, політичним, соціальним та екологічним аспектам, які формують сучасну динаміку та структуру торгівлі.

Аналіз теоретичних основ міжнародної торгівлі підкреслив важливість взаємодії економік на глобальному рівні, виявивши як взаємну вигоду від спеціалізації та обміну, так і виклики, пов'язані з регулюванням та захистом національних інтересів. Було визначено, що успішна торгівля сприяє економічному зростанню, інноваціям та культурному обміну.

У контексті торгівлі між Україною та ЄС було розглянуто різноманітні чинники впливу. Економічні аспекти, зокрема торговельна лібералізація через ПВЗВТ, зіграли ключову роль у збільшенні обсягів торгівлі, хоча й виявили необхідність адаптації української економіки до європейських стандартів. Технологічні інновації, включаючи цифровізацію та впровадження ШІ, значно вплинули на логістику та управління ланцюгами поставок, відкриваючи нові можливості для зростання та ефективності. Політичні та соціальні фактори, включаючи збройний конфлікт та політичну нестабільність, внесли певні виклики, зокрема в питаннях заборони на експорт сільськогосподарської продукції, що вимагає від України гнучкості та шукання альтернативних ринків збуту. Географічна структура торгівлі між Україною та ЄС відображає секторальну спеціалізацію та взаємодоповнюваність економік, однак вимагає постійної уваги до динаміки глобальних та регіональних ринків, а також до змін у міжнародному регуляторному середовищі.

Міжнародна торгівля товарами є багатогранним і динамічним процесом, який залежить від різноманітних економічних, політичних, технологічних, соціально-культурних та екологічних факторів. Розуміння цих аспектів є ключовим для аналізу глобальних торговельних тенденцій та розробки ефективних стратегій управління міжнародною торгівлею. Також це дозволяє країнам адаптуватися до змінюваних умов світової економіки, Торговельний баланс відіграє ключову роль у визначенні економічної стратегії країни на міжнародній арені. Профіцит може сприяти накопиченню валютних резервів та стимулювати інвестиції, тоді як дефіцит може вказувати на необхідність реформ та пошуку нових ринків для експорту. Політика урядів, спрямована на поліпшення торговельного балансу, включає заходи зі стимулювання експорту, захисту внутрішнього ринку та диверсифікації економіки.

РОЗДІЛ 2: АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

2.1. Аналіз положень торговельних угод між Україною та ЄС в частині регулювання торгівлі товарами

В області міжнародної торгівлі, основу відносин становить міжнародне торговельне право, яке охоплює комплекс принципів та правил, призначених для їх регулювання. Це право є частиною міжнародного економічного права, інтегруючи елементи міжнародного публічного та приватного права у своїй структурі.

Джерела міжнародного торговельного права включають:

- Міжнародні конвенції та договори, включно з торговельними угодами;
- Правові акти міжнародних організацій;
- Звичаї міжнародної торгівлі;
- Рішення міжнародних арбітражних судів та інших судових інстанцій;
- Національне право, яке застосовується до міжнародних торговельних відносин за згодою відповідних держав.

Міжнародна торгівля функціонує в рамках визначеної правової системи, що базується на принципах та нормах, закріплених у дво- та багатосторонніх угодах, а також у міжнародних правових традиціях та звичаях. Концепції правопорядку та режимів, таких як національний режим або режим найбільшого сприяння, є ключовими в регулюванні міжнародних торговельних відносин. Ступінь забезпеченості країн у контексті міжнародної торгівлі визначається за допомогою двох основних методів міжнародно-правового регулювання:

- Метод двостороннього регулювання, який заснований на угодах між індивідуальними країнами;
- Метод багатостороннього регулювання, представлений через міжнародні угоди, які охоплюють широкий спектр товарів, включаючи, але не обмежуючись, цукром, оловом, каучуком, бавовною та іншими. Однією з

ключових організацій, що робить значний внесок у нормативне регулювання міжнародної торгівлі, є Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку.

Щодо основ міжнародної торгівлі, ці принципи чітко викладені у багатьох міжнародних юридичних документах. Наприклад, у фінальному документі Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), датованому 15 червня 1964 року, представлено обширний перелік цих принципів. Розглянемо декілька з них:

1. Торговельні взаємовідносини повинні базуватися на повазі до принципів суверенної рівності та самовизначення народів, уникаючи втручання у внутрішні справи держав.
2. Заборона дискримінації є обов'язковою, оскільки держави належать до різних соціально-економічних систем, що може впливати на їхні торговельні відносини.
3. Кожна країна має незаперечне право вільно торгувати з іншими державами, підтримуючи свою суверенність та незалежність.
4. Економічний розвиток та соціальний прогрес мають стати спільним завданням у рамках міжнародного співробітництва, що сприятиме мирним взаєминам між країнами.
5. Напрямки національної та міжнародної економічної політики повинні відповідати глобальному поділу праці, враховуючи потреби та інтереси розвиваючихся країн і всього світу.
6. Міжнародна торгівля має регулюватися таким чином, щоб сприяти економічному зростанню та соціальному піднесенню.
7. Розширення та розвиток міжнародної торгівлі залежить від доступності ринків і конкурентоспроможності цін на сировинні товари.
8. Забезпечення взаємної вигоди та сприяння в рамках міжнародної торгівлі повинно відбуватися без застосування заходів, що можуть зашкодити торговельним інтересам інших країн.

9. Розвинені країни, які є членами регіональних економічних асоціацій, мають вживати всіх заходів для запобігання негативному впливу на імпорт з третіх країн, особливо з розвиваючихся.
10. Підтримка міжнародної торгівлі повинна здійснюватися через розвиток регіональних економічних угруповань та інших форм співпраці між країнами, що розвиваються.
11. Міжнародні інституції разом із країнами, що розвиваються, мають забезпечити зростання обсягів міжнародної допомоги у формі фінансової, технічної та економічної підтримки, щоб підсилити та підтримати збільшення експортних доходів цих країн та їхні зусилля у прискореному економічному розвитку.
12. Дуже велика частина коштів, які було зекономлено завдяки роззброєнню, має бути спрямована на підтримку економічного піднесення країн, що розвиваються.
13. Країнам, які не мають прямого доступу до морських ресурсів, слід забезпечити максимальні можливості для посилення їх торговельних можливостей, враховуючи їх континентальне розташування.
14. Повна деколонізація, згідно з Декларацією ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам, є критично важливою для економічного розвитку та забезпечення суверенітету країн над їхніми природними ресурсами та багатствами.

Ретроспектива становлення торговельно-економічної співпраці країн

Розмови між Україною та Європейським Союзом про створення нового основоположного договору, який мав би замінити наявну Угоду про партнерство та співробітництво, розпочались у березні 2007 року. Вже у 2008 році сторони домовились про назву майбутнього документа — Угода про асоціацію. Після тривалого процесу переговорів, що включав численні раунди дискусій та узгоджень, двадцять перший і останній раунд переговорів відбувся 11 листопада 2011 року у Брюсселі, де сторони скоординували усі ключові положення Угоди.

Ця Угода про асоціацію була розроблена з наміром оновлення та модернізації інституційних рамок взаємодії між Україною та ЄС. Вона орієнтована на посилення політичної взаємодії та економічної інтеграції через встановлення глибших зв'язків та обов'язків між сторонами. Переговори почалися після того, як Україна у 2008 році приєдналась до Світової організації торгівлі, а підписання остаточної угоди було передувало технічним узгодженням тексту договору у березні 2012 року.

Угода про асоціацію задумана як крок від традиційного партнерства до глибшої інтеграції, що включає більш міцні політичні зв'язки та економічну співпрацю між Україною та країнами-членами ЄС. Особливий акцент зроблено на створенні умов для зони вільної торгівлі. Політична частина угоди була підписана 21 березня 2014 року, а економічна частина, яка передбачає засади для створення зони вільної торгівлі, була підписана 27 червня того ж року. ЄС почав застосовувати рішення про зниження чи скасування 98% митних тарифів для товарів з України вже з 22 квітня 2014 року. Ратифікація угоди стала фактом 16 вересня 2014 року, а повноцінне її діяння розпочалося з 1 вересня 2017 року, хоча деякі її частини тимчасово набули чинності з 1 листопада 2014 року, а положення про поглиблену зону вільної торгівлі — з 1 січня 2016 року. Це забезпечило можливість для України диверсифікувати і розширювати географічні та товарні межі свого експорту. [14]

Ключові положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

В Угоді про асоціацію чітко визначено дві основні цілі: по-перше, це політична складова інтеграції з метою наступного членства у ЄС і по-друге, економічна складова. У статті 1 завдання щодо економічної інтеграції передбачається «запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС», у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Це завдання також передбачає підтримку зусиль України стосовно завершення переходу до ринкової

економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації законодавства до права ЄС. У зв'язку з цим, для реалізації процесів інтеграції домінуючою складовою Угоди є її економічна частина.

Угода про асоціацію визначає два ключові напрями: політичну інтеграцію з метою майбутнього членства України у ЄС та економічну інтеграцію. Згідно зі статтею 1, економічна інтеграція передбачає створення умов для зміцнення економічних та торговельних відносин, що мають сприяти поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, в тому числі шляхом створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ці зусилля також мають на меті підтримку України у завершенні переходу до ринкової економіки, включаючи поступову адаптацію законодавства до права ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС та його державами-членами охоплює приблизно 2000 сторінок і включає преамбулу, 7 основних розділів, 43 додатки та 3 протоколи. Угода детально розглядає загальні принципи; політичний діалог та реформи, політичну асоціацію, співробітництво та конвергенцію у сфері зовнішньої та безпекової політики; юстицію, свободу та безпеку; торгівлю і пов'язані з торгівлею питання; економічне та галузеве співробітництво; фінансове співробітництво та положення про боротьбу з шахрайством; інституційні, загальні та прикінцеві положення. Економічна частина угоди, зокрема Угода про ЗВТ, має позитивний вплив на розвиток торгівлі та створює передумови для конкуренції та розширення присутності українських товаровиробників на європейських ринках, що сприяє торговельно-економічній інтеграції. Розділ IV, присвячений торгівлі та пов'язаним з нею питанням, визначає "Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі" між Україною та ЄС і становить 2/3 від усього обсягу основної частини. ПВЗВТ включає лібералізацію торгівлі товарами, послугами, руху капіталів та деякі аспекти переміщення робочої сили. Розділ описує умови торгівлі, включаючи скасування мит, зборів та інших платежів, а також різноманітні нетарифні заходи, які охоплюють технічні бар'єри, маркування та етикетування,

санітарні та фітосанітарні стандарти. Також згадуються процедури сертифікації, захисні заходи, а також спеціальні положення щодо товарів, адміністративне співробітництво та співпраця з третіми країнами. Особливу увагу приділено захисним заходам у торгівлі, зокрема спеціальним захисним заходам, антидемпінговим та компенсаційним заходам. ПВЗВТ також містить комплексну програму адаптації регуляторних норм у галузях, пов'язаних з торгівлею, до стандартів ЄС, що сприяє розширеному взаємному доступу до внутрішніх ринків ЄС та України і сприяє зменшенню нетарифних (технічних) бар'єрів у торгівлі.

Розділ V "Економічне та галузеве співробітництво" Угоди про асоціацію визначає ключові напрямки економічної взаємодії між Україною та ЄС. Він охоплює широкий спектр сфер, включаючи енергетику, управління фінансами, податкову політику, статистику, аграрний сектор, екологію, міжрегіональне співробітництво, транспорт, космічну галузь, наукові дослідження, технології, індустрію, підприємництво, видобуток корисних копалин, металургію, фінансові послуги, корпоративне право, цифрову економіку, туризм, захист прав споживачів, освіту, культуру та участь у програмах ЄС. Особливу увагу в розділі 17 приділено аграрному сектору та розвитку сільських територій, з акцентом на сталий розвиток сільськогосподарського виробництва, збереження біорізноманіття та екосистем, застосування органічного землеробства, збільшення конкурентоспроможності в агросекторі, оптимізацію ринкових умов, залучення інвестицій, а також підвищення якості сільськогосподарської продукції. У розділі IV визначено, що формування зони вільної торгівлі відбуватиметься поетапно протягом максимум десяти років з моменту набуття Угодою чинності.[14]

Угода про Асоціацію України з ЄС та ЗВТ

Основні перешкоди для розвитку зовнішньої торгівлі України після 2014 року були зумовлені нестабільною економічною обстановкою, а також воєнною та торговельною агресією з боку Російської Федерації. Ключові

чинники, що негативно вплинули на зовнішньоекономічну активність України, включали економічну та політичну кризу 2014-2015 років, російську військову агресію, анексію Криму, бойові дії на сході країни, значні обмеження на експорт українських товарів у традиційні ринки, а також складну кон'юнктуру на зовнішніх ринках металопродукції. У результаті цих подій ВВП України скоротився на 6,6% у 2014 році та на 9,8% у 2015 році, а обсяги українського експорту впали на 13,5% у 2014 році та на 29,3% у 2015 році. [15]

З 2016 року розпочалася стабілізація економіки України та її поступова переорієнтація міжнародної торгівлі. Економічне зростання України досягло 3,4% у 2018 році та 3,2% у 2019 році. Проте у 2020 році, в умовах глобальної епідемії COVID-19 та пов'язаних з нею обмежень, ВВП країни зменшився на 4%. Відновлення зростання ВВП було зафіксовано у 2021 році, коли воно становило 3,2%.

За період кризи 2014-2015 років відбулося значне скорочення обсягів зовнішньої торгівлі. Згідно з даними Державної служби статистики України (ДССУ), обсяг експорту товарів скоротився з 62,3 млрд дол. США у 2013 році до 38,13 млрд дол. США у 2015 році, що становить загальне падіння на 38,8%. Також у 2015 році спостерігалось значне зниження обсягів імпорту до 37,5 млрд дол. США, порівняно з 75,8 млрд дол. США у 2013 році, що показує падіння на 50,5%. Протягом 2016-2019 років зовнішньоекономічні показники України почали поступово відновлюватися: експорт товарів у 2019 році збільшився на 31,3% якщо порівнювати з 2015 роком і склав 50,1 млрд дол. США, в той самий час як імпорту товарів зріс на 62,0% з обсягу 2015 року і становив 60,8 млрд дол. США. Тим не менше, показники експорту та імпорту в 2019 році ще не відновилися до рівнів, які були до економічної кризи 2013 року. Зокрема, експорт товарів був на 12,2 мільярди доларів США, або на 19,7% нижче, тоді як імпорту товарів був на 15,0 мільярди доларів США, або на 19,8% нижче, порівняно з даними 2013 року.

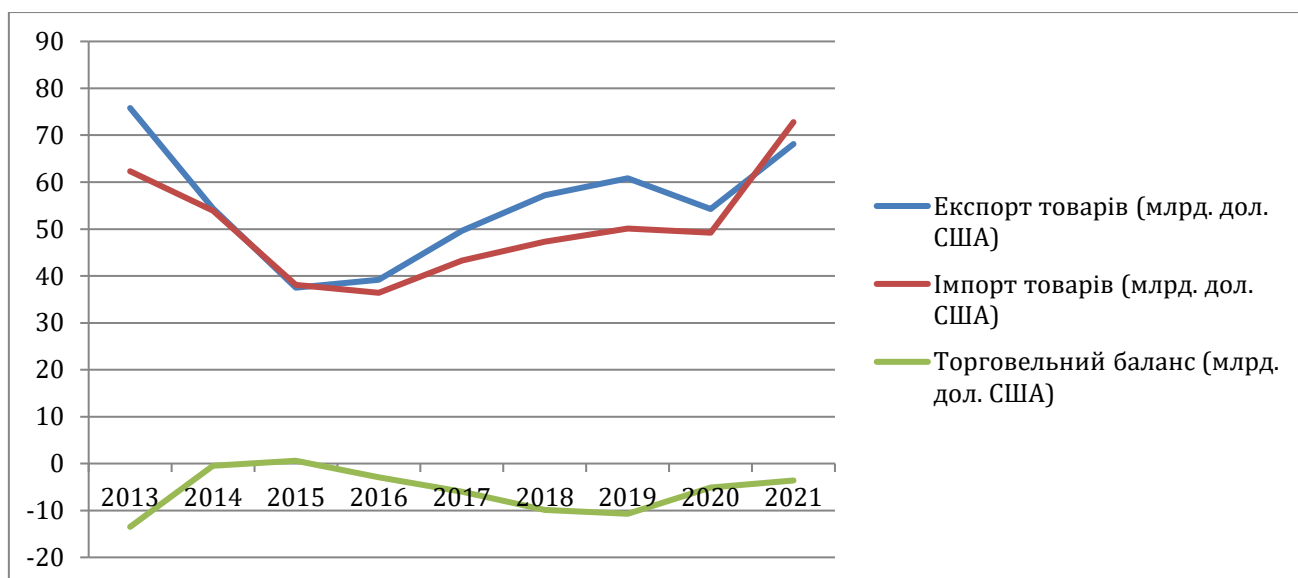

Рис. 2.1. Експорт та імпорт товарів України протягом 2013-2021 років, млрд. дол.. США

Джерело: складено автором за [16]

У 2020 році пандемія COVID-19 та пов'язані з нею обмежувальні заходи спричинили падіння попиту на внутрішніх і міжнародних ринках, що призвело до зменшення загального експорту товарів з України на 1,7% і імпорту на 10,7% порівняно з 2019 роком. Проте, відновлення світової економіки у 2021 році та значне збільшення попиту та цін на ключових світових ринках, включаючи метали, агропродукцію, енергетичні ресурси та добрива, сприяли швидкому зростанню експорту та імпорту в Україні. В результаті, у 2021 році загальний експорт товарів збільшився на 38,4% до 68,1 мільярда доларів США, а імпорт товарів зріс на 34% до 72,8 мільярда доларів США порівняно з попереднім роком. Також у 2021 році загальний експорт товарів з України не тільки відновився, але й перевищив докризовий рівень 2013 року на 9,3%, тоді як імпорт товарів все ще залишався нижчим на 4,0% порівняно з 2013 роком (рис. 2.2, рис. 2.3). Значні зміни були відзначені і в динаміці торговельного балансу України за цей період. За даними 2015 року, було зафіксовано позитивне торговельне сальдо в розмірі 0,6 млрд дол. США, оскільки скорочення імпорту виявилось значнішим, ніж зниження експорту. З

відновленням торговельних обсягів, особливо імпорту в період з 2016 по 2019 рік, дефіцит торгівлі почав зростати, дійшовши до -10,8 млрд дол. США у 2019 році. США (рис. 2.2). Проте у 2020 році відбулося зниження дефіциту до -5,1 млрд дол. США, що стало результатом значного зменшення імпорту на 6,2 млрд дол. США через спад споживчого та інвестиційного попиту внаслідок пандемії, а також зниження витрат на закупівлю енергетичних ресурсів. У 2021 році експорт відновився швидше, ніж імпорт, що дозволило зменшити дефіцит торгівлі товарів до 4,7 млрд дол. США.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка стала частиною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і вступила в дію з 1 січня 2016 року, позитивно вплинула на динаміку двосторонньої торгівлі товарами з ЄС та сприяла відновленню загальної торгівлі України після кризи 2014-2015 років. Внаслідок економічної кризи та військової агресії з боку Росії, торгівля товарами між Україною та ЄС-27 зазнала зниження на 35% протягом 2014-2015 років — з 42,2 млрд дол. США у 2013 році до 27,4 млрд дол. США у 2015 році. Однак, з моменту запуску ПВЗВТ, обсяг торгівлі товарами з ЄС почав відновлюватися, і протягом 2016-2019 років зріс на 61,9% до 44,4 млрд дол. США. У 2021 році обсяг торгівлі товарами з ЄС-27 досягнув рекордних 55,7 млрд дол. США, що на 32,2% більше, ніж докризовий рівень 2013 року. Також спостерігалось зменшення дефіциту торгівлі товарами з ЄС-27 порівняно з докризовим періодом. Протягом 2016-2019 років середній дефіцит торгівлі товарами з ЄС-27 становив близько -3,3 млрд дол. США (Рисунок 2.3), на відміну від -9,7 млрд дол. США у 2013 році. Це скорочення було досягнуто завдяки збільшенню обсягів експорту товарів з України до країн ЄС. У 2021 році дефіцит торгівлі товарами з ЄС-27 знизився до 2,2 млрд дол. США. Під час кризи 2015 року експорт товарів з України до ЄС впав на 22,1% порівняно з докризовим 2013 роком: з 16,2 млрд дол. США він знизився до 12,6 млрд дол. США. Втім, з запровадженням ПВЗВТ між Україною та ЄС, експорт товарів відновився. За період з 2016 по 2019 роки експорт з України до ЄС-27 зростав у середньому

на 14,8% щороку, досягнувши 20,1 млрд дол. США у 2019 році. Відтак, експорт товарів до ЄС-27 збільшився на 59,1% (що складає плюс 7,5 млрд доларів США) у 2019 році порівняно з 2015 роком, та на 24% (що складає плюс 3,9 млрд доларів США) порівняно з докризовим 2013 роком.

В період з 2014 по 2015 роки імпорт товарів з країн ЄС-27 в Україну відчув значне зниження на 43,1%, зменшившись з 25,9 млрд доларів США в 2013 році до 14,8 млрд доларів США в 2015 році (рис. 1.2). Однак, між 2016 і 2019 роками імпорт товарів з ЄС почав швидко відновлюватися, демонструючи середньорічне зростання на рівні 16,1%. До 2019 року імпорт товарів з ЄС-27 збільшився на 64,2% (що становить +9,5 млрд дол. США) у порівнянні з 2015 роком, але все ще залишався на 6,5% (-1,7 млрд дол. США) нижче, ніж до кризи 2013 року.[15]

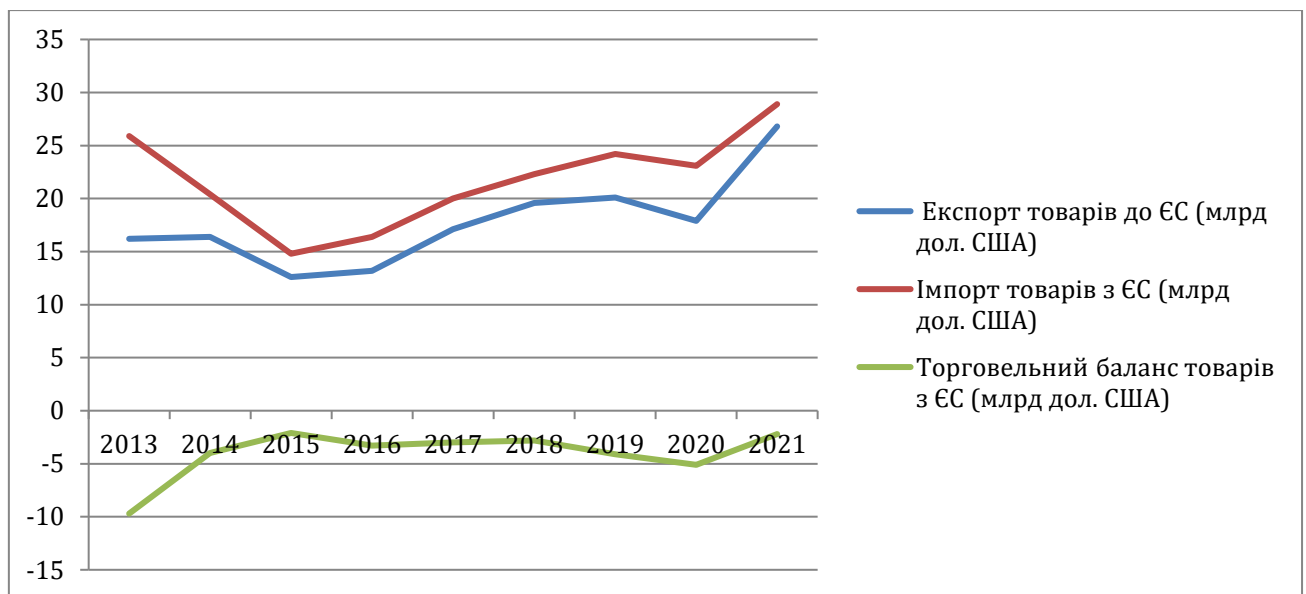

Рис. 2.2: Експорт та імпорт товарів з країнами ЄС-27 протягом 2013-2021 років, млрд дол. США

Джерело: складено автором за [16]

У 2020 році економічний спад та зниження попиту, спровоковані глобальною пандемією, призвели до зменшення торговельних обсягів між Україною та країнами ЄС-27. Експорт товарів з України до ЄС-27 зменшився на 10,9%, тоді як імпорт товарів з ЄС-27 до України скоротився на 4,9%.

Проте у 2021 році, на тлі різкого підвищення цін і попиту на світових ринках, торгівля товари з ЄС відновила зростання, як на експортному, так і на імпортному напрямках. Зокрема, експорт товарів до ЄС-27 зріс на 49,4%, досягнувши 26,8 млрд дол. США, а імпорт товарів з ЄС-27 збільшився на 25,2%, сягнувши 28,9 млрд дол. США.

У 2021 році було відзначено істотне збільшення обсягів торгівлі між Україною та ЄС, що свідчить про відновлення економічних взаємин після кризових періодів, спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми викликами, включаючи пандемію COVID-19. Зазначене зростання експорту та імпорту може бути пов'язане з покращенням економічних умов, збільшенням попиту на товари та послуги, а також адаптацією до нових умов торгівлі.

Для періоду 2022-2023 років, з урахуванням продовження геополітичної напруженості, включаючи військову агресію Росії проти України, яка розпочалася в лютому 2022 року, треба сказати, що ці події мали значний вплив на торговельні відносини між Україною та ЄС. Війна може мати наслідком як зниження обсягів торгівлі через руйнування інфраструктури, затруднення логістичних ланцюжків, так і зміну структури торгівлі внаслідок зміщення економічних пріоритетів та необхідності задоволення термінових потреб країни в оборонній продукції та гуманітарній допомозі.

Очікується, що ЄС продовжить підтримувати Україну через різноманітні економічні програми та ініціативи, які можуть включати додаткове фінансування, збільшення квот на експорт українських товарів до ЄС, а також надання допомоги у відновленні постраждалих регіонів та секторів економіки.

Значним аспектом у відносинах між Україною та ЄС залишається поглиблення інтеграційних процесів, особливо через реалізацію Угоди про асоціацію, що охоплює не тільки торговельні аспекти, але й співпрацю в областях юстиції, свободи, безпеки, наукової та технічної діяльності, екології, освіти та культури.

Тарифна лібералізація та чинні тарифні бар'єри в рамках ПВЗВТ

Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) містить ключові положення щодо взаємної тарифної лібералізації між учасниками. Європейський Союз ініціював лібералізацію тарифів на українські товари 23 квітня 2014 року, застосовуючи режим автономних торговельних преференцій (АТП) для України. З свого боку, Україна почала скасування мит на товари з ЄС з 1 січня 2016 року. Процес лібералізації включав негайне скасування деяких ввізних мит відразу після початку дії ПВЗВТ, а також поступове скасування інших мит протягом перехідних періодів, що будуть завершені до 2023 року для ЄС і до 2026 року для України (Таблиці 2.1.1 і 2.1.2). Водночас, обидві сторони виключили певні товари з процесу лібералізації. Зокрема, ЄС зберіг систему вхідних цін для деяких видів фруктів та овочів, наприклад, помідорів, огірків, яблук і груш.

Згідно з оцінками Світової організації торгівлі (СОТ), вже у 2014 році ЄС застосував нульові ставки на ввізні мита для близько 89% тарифних ліній товарів з України. З них приблизно 25% ставок MFN вже були нульовими до введення АТП, а 64% були скасовані як АТП 23 квітня 2014 року. Водночас, 400 тарифних ліній було виключено ЄС з лібералізації. Ці категорії включають різноманітні товари, зокрема продукцію тваринного та рослинного походження, різноманітні харчові продукти та хімічні вироби, причому найвищі тарифи зберігаються для тютюнових виробів (HS24), перероблених продуктів овочів, фруктів, горіхів та інших рослин (HS20), цукру та цукрових кондитерських виробів (HS17), а також м'яса та їстівних субпродуктів (HS2). З моменту набрання чинності ПВЗВТ 1 січня 2016 року, Україна встановила нульові ставки ввізного мита на приблизно 72% тарифних ліній для товарів з ЄС, з яких близько 38% ставок MFN уже були нульовими до впровадження ПВЗВТ, а решта 34% були скасовані Україною у 2016 році. Очікується, що до 2026 року приблизно 96,5% тарифних позицій України матимуть нульові ставки для товарів з ЄС. В той же час, Україна виключила з процесу тарифної лібералізації 367 тарифних ліній, до яких належать товари, такі як продукція

тваринного та рослинного походження, жири та олії тваринного і рослинного походження, готові харчові продукти і напої, причому найвищі тарифи залишаються на цукор і кондитерські вироби з цукру (HS17), борошномельно-круп'яні продукти (HS11), м'ясо та їстівні субпродукти (HS2). [15, 47]

Таблиця 2.1.

Тарифна лібералізація ЄС в рамках ПВЗВТ

	Загальна кількість усіх тарифних ліній	Нульові ставки (2014 рік)	Негайне скасування ввізних мит (2014 рік)	Поступове скасування ввізних мит (2015-2023 роки)	Виключені тарифні лінії
Кількість тарифних ліній	9412	2359	6027	627	400
% усіх тарифних ліній	100%	25.1%	64.0%	6.7%	4.2%

Джерело: складено автором за: [17]

Таблиця 2.2.

Тарифна лібералізація України в рамках ПВЗВТ

	Загальна кількість тарифних ліній	Нульові ставки (2016 рік)	Негайне скасування ввізних мит (2016 рік)	Поступове скасування ввізних мит (2017 - 2026 роки)	Виключені тарифні лінії
Кількість тарифних ліній	10465	3969	3549	2580	367
% усіх тарифних ліній ЄС	100%	37.9%	33.9%	24.7%	3.5%

Джерело: складено автором за: [17]

Тарифна лібералізація в межах ПВЗВТ сприяла значному зниженню митних бар'єрів на ринку ЄС для українських товарів (Таблиця 2.1.). Внаслідок цього, товари з України отримали кращі умови доступу на ринок ЄС порівняно з країнами, які не мають преференційних торговельних угод з ЄС, і до яких застосовуються стандартні митні ставки за режимом найбільшого сприяння (MFN). Зокрема, за даними WITS/TRAINS, у 2020 році середній рівень діючих митних ставок ЄС для промислової продукції з України склав 0,04%, тоді як стандартна ставка MFN – 4% (таблиця 2.2).

Незважаючи на значну тарифну лібералізацію між ЄС та Україною, до окремих товарних позицій сторони все ще застосовують ненульові ставки ввізних мит. За даними WITS/TRAINS, станом на 2020 рік найвищий рівень середніх ставок ввізних мит ЄС застосовувався, перш за все, для сільськогосподарських та харчових товарів з України, в т.ч. тютюнові вироби, цукор та кондитерські вироби, продукти переробки овочів та фруктів, молоко та молочні продукти. Ці групи також включають товарні позиції, щодо яких діють тарифні квоти (наприклад, соки, оброблені томати, цукор, молочна продукція, інше) - коли в межах квоти застосовуються нульові ставки ввізного мита, а поза квотою - ставки ввізного мита, визначені Митним тарифом ЄС. Промислові товари з України, до яких у 2020 році застосовувалися ненульові ставки ввізного мита ЄС, включали: добрива, алюміній та вироби з нього, добрива, засоби наземного транспорту, ін. [15,18]

2.2. Аналіз показників обсягів та структури торгівлі товарами між Україною та ЄС

Розвиток торговельно-економічних та інвестиційних відносин з країнами Європейського Союзу залишається пріоритетним напрямком зовнішньоекономічної політики України. Торгівля та інвестиційні взаємини між Україною та ЄС активно розвиваються, демонструючи стабільне зростання двостороннього зовнішньоторговельного обороту та прямих

іноземних інвестицій від країн ЄС до української економіки. ЄС, що є одним із найбільших інтеграційних об'єднань у світі та нараховує 27 держав-членів, відрізняється високими макроекономічними показниками: ЄС лідирує за величиною валового внутрішнього продукту, має низький рівень безробіття, позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, низьку інфляцію та високий рівень життя. Ці характеристики роблять ЄС привабливим партнером для зовнішньоекономічної діяльності України. В цьому контексті стратегічною метою для України є подальше плідне співробітництво і активізація політичних, економічних і культурних зв'язків з Європейським Союзом.[19]

Таблиця 2.3

Показники експорту, імпорту, оборот та сальдо в зовнішній торгівлі між
Україною та ЄС

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо в млн. дол. США	Оборот в млн дол. США
2015	13015,2	15330,2	-2315	28345,4
2016	13496,3	17140,8	-3644,5	30637,1
2017	17533,4	20799,4	-3266	38332,8
2018	20157,01	23216,5	-3059,48	43373,51
2019	20796,8	24431,4	-3634,5	45228,2
2020	17938,1	23125,5	-5187,4	41036,6
2021	26792,97	28954,3	-2161,3	55747,27

Джерело: складено автором за [20]

Описуючи торгівлю товарами та послугами між Україною та Європейським Союзом, можна відзначити, що у 2015 році спостерігалось значне зниження обсягів українського експорту та імпорту з ЄС. Це падіння було викликано внутрішньою політичною та економічною кризою в Україні, а також збройною інтервенцією Росії та анексією частини української території.

Графічне зображення динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС за товари різних категорій представлено рис. 2.3

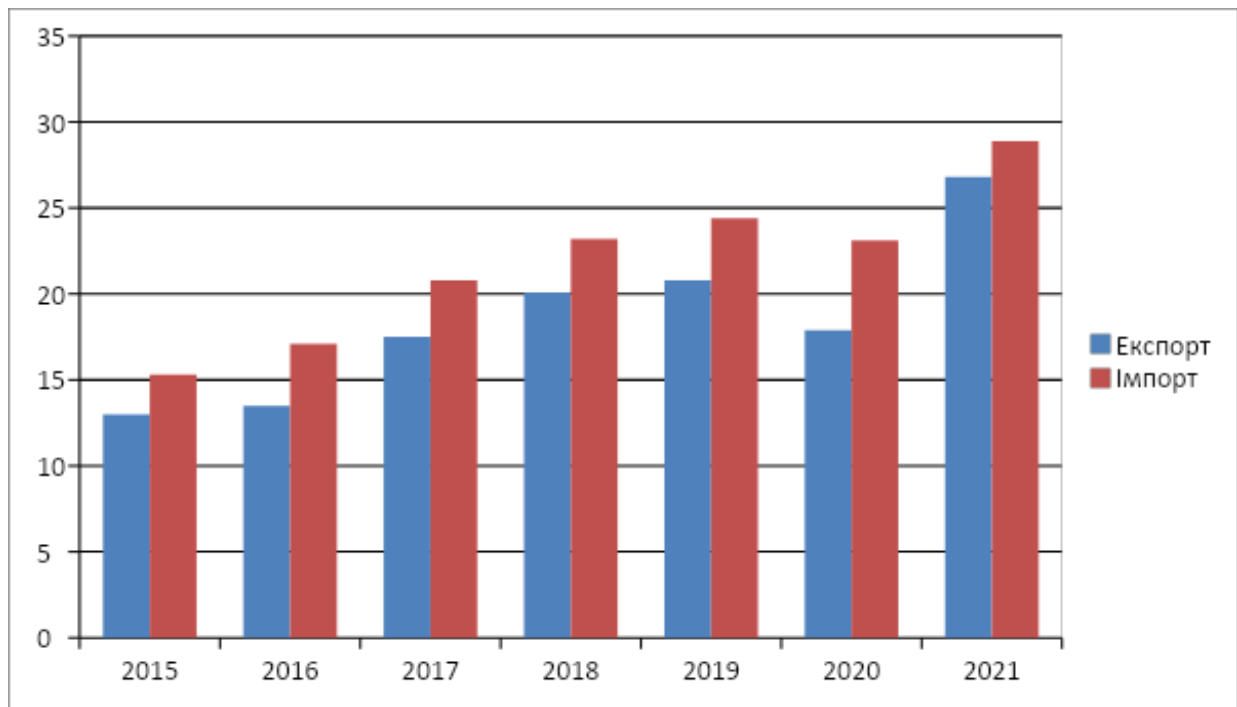

Рис 2.3 Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами усіх видів з країнами ЄС за 2015 - 2021 роки.

Джерело: складено автором за [21]

В аналізі динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС у 2021 році виявлено, що ЄС став провідним торговельним партнером нашої країни. Загальний обсяг торгівлі товарами досяг понад 56,0 млрд дол. США, що становить майже половину всього зовнішньоторговельного обороту України. У цей же рік експорт товарів до ЄС досяг рекордної позначки і склав 26,8 млрд дол. США, тоді як імпорт з ЄС склав 28,9 млрд дол. США. Незважаючи на значний обсяг торгівлі, Україна продовжує мати від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами з ЄС. Це в основному пов'язано з тим, що українські товари часто не відповідають європейським стандартам, мають нижчу якість порівняно з європейськими продуктами, а також із обмеженнями на доступ до європейських ринків для деяких категорій товарів.

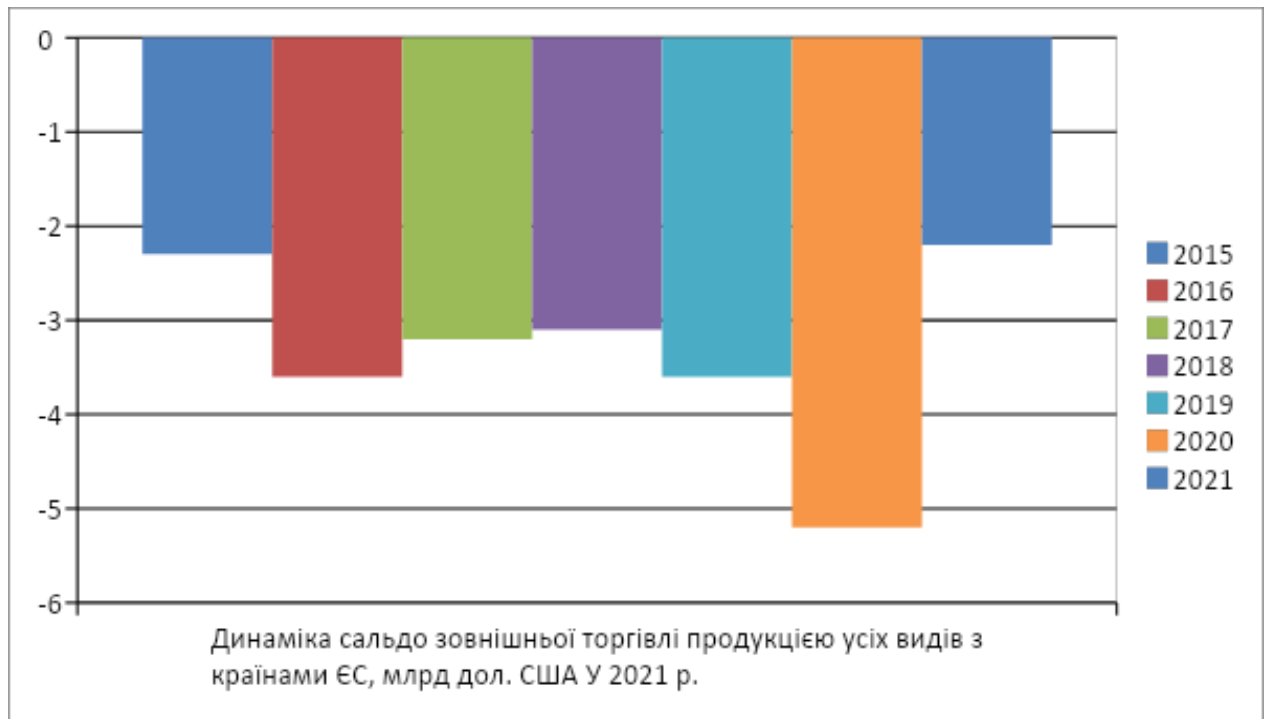

Рис. 2.4 Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі продукцією усіх видів з країнами ЄС, млрд дол. США в 2015-2021 роках.

Джерело: складено автором за [21]

Аналізуючи динаміку торговельного сальдо України з країнами ЄС, можна відзначити, що у 2016 році відбулося скорочення різниці між експортом та імпортом порівняно з попереднім роком. Проте, у 2019 році сальдо знову зросло, досягнувши мінусу у 4.8 мільярда доларів США. У 2021 році серед країн ЄС основними покупцями українських товарів стали Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Угорщина та Іспанія. Водночас, основними постачальниками товарів на територію України з ЄС були Німеччина, Польща, Італія, Франція, Угорщина та Словаччина. При цьому, Німеччина та Польща відіграють роль головних торговельних партнерів України, займаючи понад третину загального обороту України з ЄС.[45.46]

Важливим є те, що завдяки взаємній лібералізації доступу на ринок у рамках ПВЗВТ та переорієнтації української торгівлі, частка ЄС в експорті та імпорті товарів України значно зросла. Частка ЄС-27 у загальному експорті товарів України зросла з середніх 29,9% у період 2013-2015 років до 38,7% у

період 2019-2021 років. Також частка ЄС-27 у загальному імпорті товарів зросла з 37% у 2013-2015 роках до 40,7% у 2019-2021 роках.

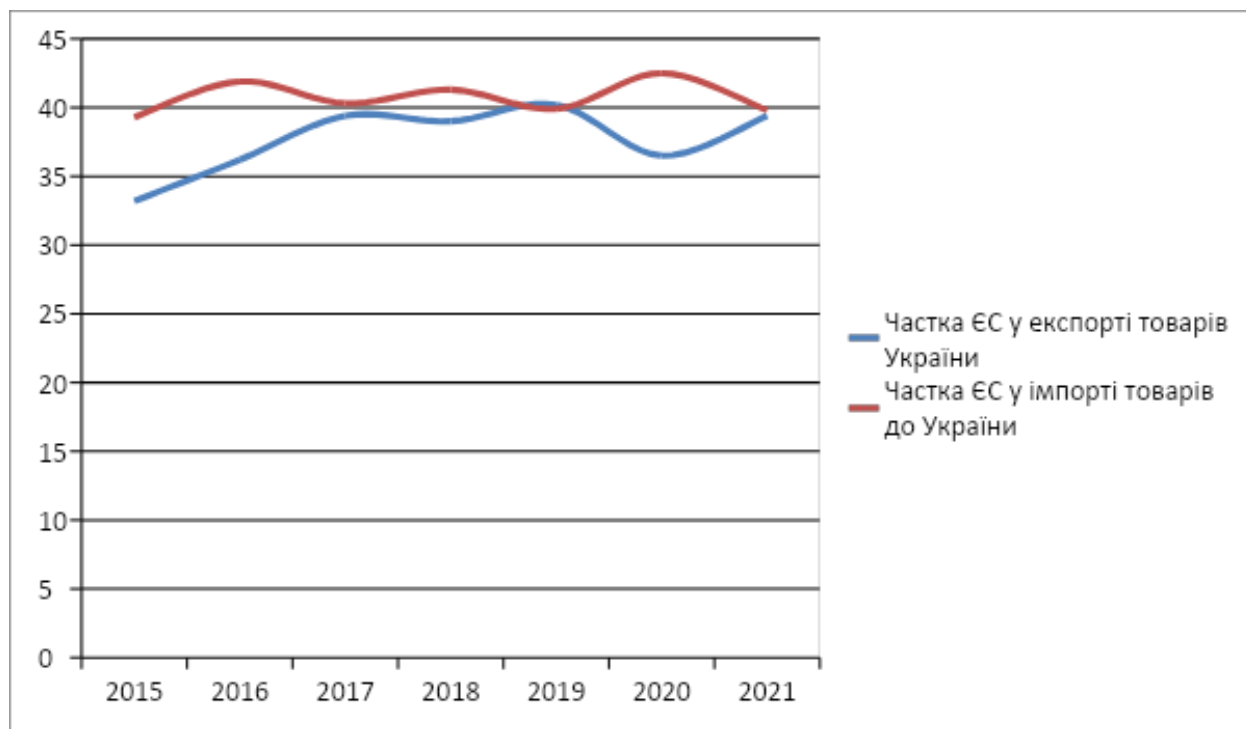

Рис 2.5 Динаміка частки ЄС в українському експорті товарів

Джерело: складно автором за [21]

За час дії ПВЗВТ український експорт до ЄС став більш різноманітним і зменшилася його концентрація на окремі товарні групи. За даними до 2021 року, експорт усіх основних товарних категорій з України до країн ЄС-27 показав зростання в порівнянні з докризовим періодом 2013 року. При цьому темпи зростання різних секторів значно відрізнялися:

- Товари металургійної промисловості зросли на 1,95 млрд дол. США, що становить зростання на 44% порівняно з 2013 роком.
- Жири та олії тваринного чи рослинного походження (зокрема соняшникова олія) збільшились на 1,92 млрд дол. США, показавши зростання на 434%.
- Машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання зросли на 1,31 млрд дол. США, що на 68% більше ніж у 2013 році..

- Продукти рослинного та тваринного походження, включаючи зернові, мед, м'ясо птиці, яйця, молочні продукти, фрукти та горіхи, показали збільшення на 1,11 млрд дол. США, або на 36%..
- Мінеральні продукти, включаючи залізну руду , зросли на 1,03 млрд дол. США, також на 36%.
- Товари деревообробної та паперової промисловості збільшились на 0,95 млрд дол. США, зростання становило 141%..
- Готові харчові продукти, включаючи продукти зернового походження, цукор та кондитерські вироби з цукру, а також вироби з какао, зазнали збільшення на 0,34 млрд доларів США, що становить зростання на 47%.
- Пластмаси, вироби з гуми та інші подібні товари показали приріст на 0,33 млрд доларів США, що складає 356%.
- Вироби з каменю, кераміки, скла, включно зі скляною тарою та керамічними виробами, зросли на 0,27 млрд доларів США, показавши зростання на 436%.
- Продукція хімічної промисловості, включно з органічними хімічними сполуками та добривами, збільшилась на 0,26 млрд доларів США, що становить зростання на 38%.
- Товари легкої промисловості, включаючи вату та інші готові текстильні вироби, зросли на 0,17 млрд доларів США, зростання становило 22%.
- Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби, включно з суднами, збільшились на 0,07 млрд доларів США, що на 37% більше порівняно з попереднім.

У результаті в експорті України до ЄС-27 зросла частка таких товарних груп (2021 рік vs 2013 рік):

- Жири та олії тваринного або рослинного походження зросли з 2,7% у 2013 році до 8,8% у 2021 році..
- Товари деревообробної і паперової промисловості – з 4,2% до 6,1%.

- Пластмаси, гума та вироби з них зросли з 0,6% до 1,6%.
- Різні промислові вироби і твори мистецтва збільшились з 1,2% до 3,9%.
- Вироби з каменю, кераміки, скла зросли з 0,4% до 1,2%.
- Механізми, машини, оптичне та електротехнічне обладнання зросли з 11,9% до 12,1%

При цьому в експорті України до ЄС-27 знизилася роль таких товарних груп (2021 рік vs 2013 рік):

- Товари металургійної промисловості – з 27,2% у 2013 році до 23,7% у 2021 році.
- Мінеральні продукти знизились з 17,7% до 14,5%.
- Продукти рослинного і тваринного походження – з 19,2% до 15,8%.
- Продукція хімічної і пов'язаних галузей знизились з 4,2% до 3,5%.
- Товари легкої промисловості – з 5% до 3,7%. [15]

Географічна структура експорту та імпорту товарів між Україною та Європейським союзом

Основною метою, визначеною в «Національній економічній стратегії-2030», є забезпечення доступності української продукції на зовнішніх ринках. Для досягнення цієї мети держава планує активізувати розвиток аграрного сектору, забезпечити державну підтримку підприємств, провести ефективну кадрову політику, впроваджувати інновації, залучати інвестиції та застосовувати ефективну податкову й кредитну політику.

В рамках внутрішніх регіональних змін у 2020 році відзначено падіння експорту товарів в Донецькій (-1,4%), Дніпропетровській (-0,6%), Запорізькій (-0,3%), Закарпатській (-0,3%), Івано-Франківській (-0,3%) та Вінницькій областях (-0,2%), сумарний внесок яких склав 3,1%. Також негативну динаміку показали Черкаська, Волинська, Чернівецька області, місто Київ, Житомирська, Одеська й Луганська області. Однак, Полтавська й

Кіровоградська області зробили позитивний внесок у зростання експорту товарів, кожна на рівні 0,4%. [22]

За даними Державної служби статистики України, у 2020 році обсяг торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС знизився на 9% порівняно з 2019 роком і склав 48,1 млрд дол. США. Географічну структуру експорту та імпорту товарів і послуг з ЄС у 2020 році можна переглянути на рис. 2.6 та рис. 2.7.

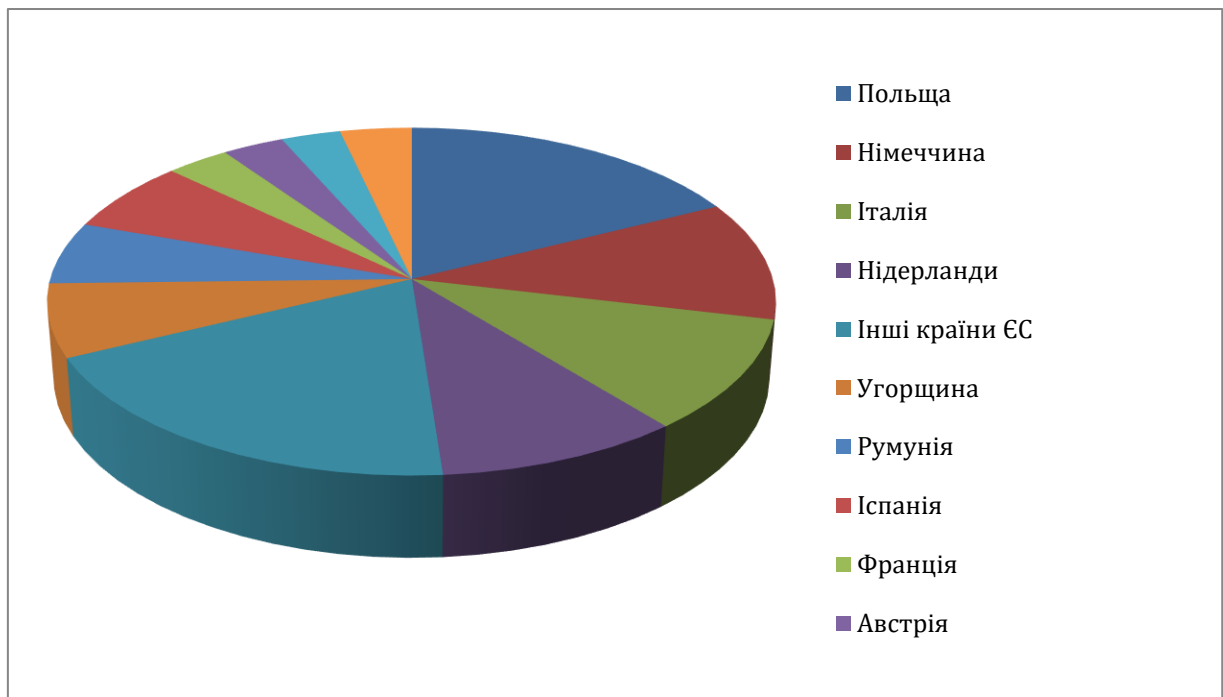

Рис. 2.6. Географічна структура експорту товарами та послугами України з країнами ЄС у 2020 році, %

Джерело: складено автором за: [23,24]

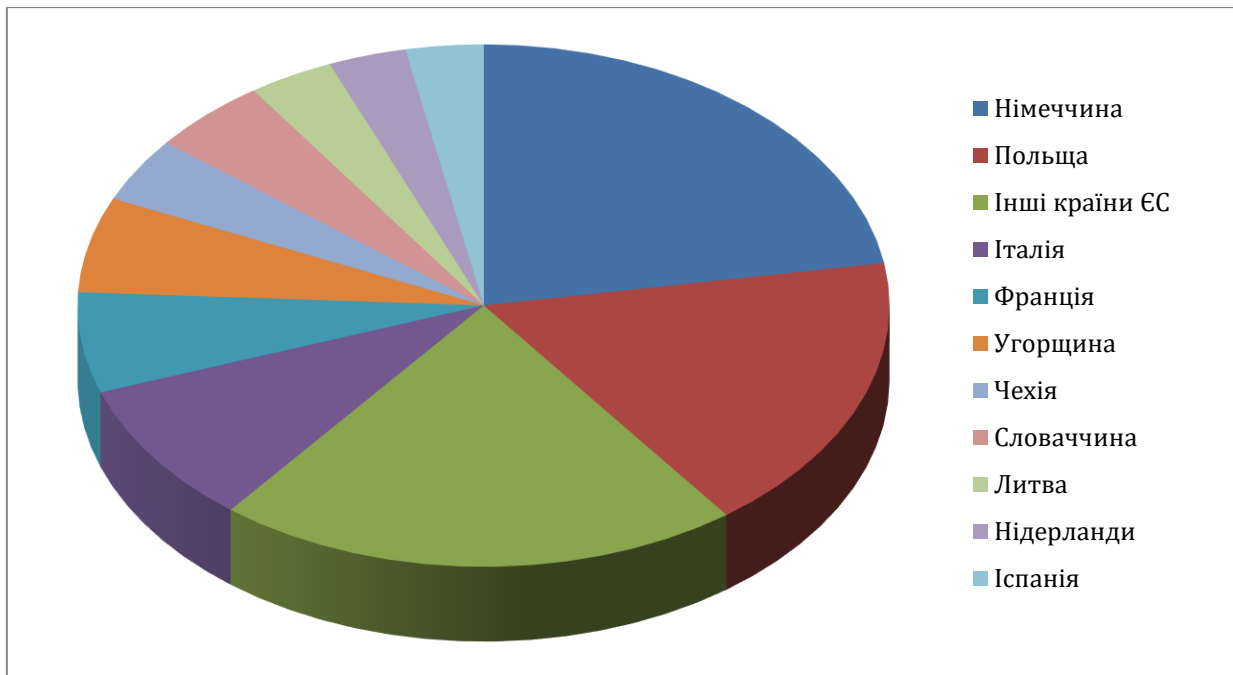

Рис. 2.7. Географічна структура імпорту товарами та послугами України з країнами ЄС у 2020 році, %

Джерело: складено автором за [23,24]

Вітчизняні товари та послуги Україна експортувала у 2020 році до Польщі (17,6%), Німеччини (11,1%), Італії (10,4%), Нідерландів (9,7%), Іспанії(6,7%), Франції (6,2%) та інших країн.

Найбільше Україна імпортує з Німеччини (22,4%), Польщі (17,4%), Італії (8,9%), Франції (6,2%), Угорщини (5,9%) та інших країн ЄС.

Товарна структура імпорту України з ЄС в рамках ПВЗВТ

Товарні категорії, імпорт яких з ЄС-27 в Україну зазнав зростання станом на 2021 рік порівняно з докризовим 2013 роком, включають наступні:

- Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби зросли на 0,94 млрд дол. США, що становить зростання на 36%..
- Готові харчові продукти показали приріст на 0,92 млрд дол. США, зростання склало 68%..
- Машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання збільшилися на 0,88 млрд дол. США, що на 16% більше.

- Продукти хімічної та суміжних галузей зросли на 0,65 млрд дол. США, збільшення склало 14%.
- Різні промислові товари та твори мистецтва зросли на 0,16 млрд дол. США, що на 53% більше..
- Мінеральні продукти показали зростання на 0,15 млрд дол. США, або на 5%..
- Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них збільшилися на 0,14 млрд дол. США, що становить зростання на 7%.
- Товари легкої промисловості зросли на 0,14 млрд дол. США, збільшення склало 18%. [15]

Протягом 2021 року в порівнянні з періодом 2013-2015 років спостерігалось зниження імпорту з ЄС-27 таких товарних груп, як вироби деревообробної та паперової промисловості, металургійні вироби, продукти рослинного і тваринного походження, а також вироби з каменю, кераміки та скла. В контексті ПВЗВТ важливість ринку ЄС значно зросла для багатьох категорій українського експорту, при цьому українська продукція зайняла вагому роль у загальних поставках до ЄС. Зокрема, ЄС є ключовим ринком для експорту українських товарів легкої промисловості, меду, електрокабелів, побутової техніки, спортивного обладнання, меблів, де частка експорту перевищує 75%. Також Україна відіграє значну роль у імпорті до ЄС соняшникової олії, зернових культур (кукурудза, ячмінь, пшениця), меду, чорних металів, казеїну, санітарних рушників, оброблених томатів та органічної продукції..

Угода про асоціацію між Україною та ЄС/ПВЗВТ істотно зменшила більшість ввізних мит ЄС, тим самим полегшуючи обмін товарами та пов'язаними з ними послугами між українськими та європейськими компаніями. Згідно з даними Світової торговельної організації, у 2014 році ЄС застосував нульові ставки ввізних мит на приблизно 89% тарифних ліній товарів з України. З цієї кількості, близько 25% ставок MFN були вже

нульовими до застосування, тоді як 64% були анульовані ЄС як автономні торговельні преференції станом на 23 квітня 2014 року.

Відповідно до термінів, викладених у Додатку I-A до Угоди про асоціацію, очікується, що процес тарифної лібералізації у рамках ПВЗВТ завершиться до 2023 року для ЄС і до 2026 року для України. До кінця 2023 року приблизно 95,8% тарифних позицій ЄС будуть з нульовими ставками для продукції з України. Тарифна лібералізація значно зменшила митні бар'єри на ринку ЄС для українських товарів, забезпечуючи українським виробникам кращий доступ на ринок ЄС порівняно з країнами, що не мають преференційних торговельних угод з ЄС.

Станом на 2021-2024 роки, деякі чутливі товарні категорії залишаються під захистом митних ставок і тарифних квот ЄС, включаючи деякі сільськогосподарські продукти, харчові продукти, транспортні засоби, добрива та електричне обладнання. ЄС застосовує тарифні квоти для 36 груп агропродовольчих товарів з України, включаючи додаткові квоти для кукурудзи, пшениці, круп, меду, масла, цукру, птиці, оброблених помідорів, яблучного соку та інші. Україна використовує три основні тарифні квоти на свинину, птицю та цукор. Протягом останніх років Україна активно використовувала від 31 до 32 квоти ПВЗВТ, повністю заповнюючи квоти на мед, оброблені томати, яблучний та виноградний соки, ячмінну крупу, оброблене зерно та борошно, цукор, крохмаль, оброблений крохмаль, яйця (основна квота), кукурудзу, кукурудзяне борошно та гранули, м'ясо птиці (основна квота), продукти переробки солоду та крохмалю, оброблена продукція з зернових. [25]

Багато квот на українські товари в ЄС швидко вичерпуються, що демонструє високий попит на них. Наприклад, річна тарифна квота ЄС на мед встановлена на рівні 6 тисяч тонн, в той час як загальний обсяг експорту меду з України до ЄС у 2020 році склав понад 50 тисяч тонн. Квота на мед швидко вичерпується, і за експорт меду в ЄС понад встановлену квоту українські виробники мусять сплатити ввізне мито на рівні 17,3%. Ставка увізного мита

ЄС понад квоту на яблучний сік становить 18%, а на оброблені томати – 14,4%.

Нетарифні заходи (НТЗ) продовжують бути значною перешкодою для доступу українських товарів на ринок ЄС. Ці заходи важливі для забезпечення безпеки та якості продукції, але водночас можуть слугувати дискримінаційними бар'єрами, що призводять до втрати вигоди як для виробників, так і для споживачів у ЄС та Україні. Найбільше український експорт до ЄС стикається з технічними бар'єрами у торгівлі (ТБТ), санітарними та фітосанітарними заходами (СФЗ), а також з заходами неавтоматичного ліцензування, квотами та кількісними обмеженнями.

Було проведено аналіз впливу тарифних і нетарифних заходів ЄС на інтенсивність торгівлі з ЄС, використовуючи гравітаційну модель міжнародної торгівлі, для оцінки впливу подальшої лібералізації торгівлі між Україною та ЄС на зниження торговельних витрат, що пов'язані з застосуванням НТЗ. Було розглянуто п'ять сценаріїв торговельної лібералізації з ЄС.

- Сценарій 1 передбачає, що всі ввізні мита, що застосовуються між Європейським союзом та Україною, будуть скасовані.
- Сценарій 2 моделює повну інтеграцію та вступ України до Європейського союзу.

Сценарії 3-5 розглядають різні рівні регуляторної апроксимації України, що призводять до різних рівнів зниження нетарифних бар'єрів для України, а саме:

- Сценарій 3 передбачає зниження нетарифних бар'єрів на імпорт до ЄС з України на 25%.
- Сценарій 4 передбачає зниження нетарифних бар'єрів на імпорт до ЄС з України на 50%.
- Сценарій 5 передбачає повну регуляторну гармонізацію і усунення нетарифних бар'єрів у двосторонній торгівлі з ЄС, але без вступу України до ЄС. [15]

Під час аналізу були враховані адвалорні еквіваленти нетарифних заходів. Згідно з підрахунками, загальний обсяг адвалорних еквівалентів нетарифних заходів в ЄС досягає 38,8%. Вклад Технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ) складає 22,3%, Неавтоматичного ліцензування, квот, заборон та кількісних обмежень — 10,8%, Санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) — 5,5%, а Інспекція перед відвантаженням та інші формальності — 0,4%. Найвищий рівень захисту в ЄС застосовується до таких товарів як Живі тварини, Пластмаси, гума і вироби з них, Паперові вироби і картон. Серед них, найвищі Санітарні та фітосанітарні заходи спрямовані проти Живих тварин. Технічні бар'єри у торгівлі посилені для Пластмас і гуми, Машинобудування, Механічних пристроїв та Електротехнічного обладнання, а також для Точних і медичних інструментів. Найбільше ліцензування торкнулося Живих тварин, Овочів, Харчових продуктів та Хімічних продуктів. Цей рівень захисту створює суттєві торговельні бар'єри, особливо коли порівнювати з митними ставками. На основі проведеного аналізу щодо впливу НТЗ на обсяги торгівлі з ЄС можна зробити такі висновки:

- Торгівля всередині ЄС піддається набагато нижчому впливу нетарифних заходів. Це дає зрозуміти, що члени ЄС стикаються з систематично нижчими торговельними бар'єрами між собою, ніж країни Європейського союзу, а також мають вищу двосторонню торгівлю.
- Регуляторне наближення та подальше взаємне визнання НТЗ між Україною та ЄС (Сценарії 3-5) очікувано може призвести до збільшення імпорту країн ЄС з України на 4,3% що буде складати 17,2%. Повне членство в ЄС (Сценарій 2) принесе найбільше зростання імпорту до ЄС з України (на 40%). Скасування чинних ввізних мит (Сценарій 1) збільшить імпорт лише на 0,5%.[15,22]

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка включає компонент про створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), суттєво знизила ввізні мита в ЄС, що полегшило обмін продукцією та пов'язаними послугами між українськими

підприємствами та європейськими споживачами. Проте, певні чутливі категорії товарів все ще підлягають високим митним ставкам та квотам ЄС, включно з деякими сільськогосподарськими та харчовими продуктами, взуттям, і транспортними засобами. Також, нетарифні заходи ЄС створюють істотні перепони для українських експортерів. Ці заходи призначені для забезпечення безпеки та здоров'я, однак вони можуть збільшувати витрати на торгівлю і потенційно шкодити українським виробникам та споживачам.

Тарифні квоти ПВЗВТ

Для певних чутливих категорій товарів, Європейський Союз і Україна реалізували часткову лібералізацію доступу до своїх ринків в контексті ПВЗВТ, особливо через встановлення преференційних тарифних квот. У межах цих квот застосовуються нульові ставки ввізного мита, але імпорт, що перевищує квоту, підлягає оподаткуванню за звичайними ставками. ЄС застосовує тарифні квоти для 36 груп агропродовольчих товарів з України плюс 4 додаткові тарифні квоти, до яких входять кукурудза, пшениця, крупи, мед, масло, цукор, птиця, оброблені помідори тощо. Україна застосовує 3 основні тарифні квоти плюс 2 додаткові (свинина, птиця і цукор). Розподіл та адміністрування усіх тарифних квот ЄС здійснюється директоратами Європейської Комісії за двома принципами:

1. за принципом "перший прийшов – перший обслуговується" – 27 тарифних квот ЄС для України
2. через систему імпортних ліцензій – 13 тарифних квот.

Згідно з умовами Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), обсяг окремих тарифних квот Європейського Союзу збільшувався щорічно на приблизно 10%. Додатково, ЄС ввів додаткові тарифні квоти для певних видів сільськогосподарських та харчових продуктів з України, які користуються великим попитом в ЄС, починаючи з 1 жовтня 2017 року на термін трьох років в рамках тимчасових додаткових торговельних преференцій. У 2019 році було змінено Додаток I-A до Угоди про асоціацію, внісши з 1 лютого 2020 року корективи щодо обсягів та покриття тарифних

квот на м'ясо птиці. Ці зміни відображають тенденцію зростання заповнення тарифних квот українськими експортерами з моменту їх запровадження. Відзначається також збільшення використання квот для продукції з вищим рівнем обробки, наприклад, оброблений крохмаль, крупи та оброблені зернові продукти. Загалом, якщо у 2016 році українські експортери використовували 26 тарифних квот ПВЗВТ (65%), то у 2019 році - вже 32 квоти (80%), у 2020 р. – 31 квота (77,5%).

За рівнем використання можна виділити три групи тарифних квот:

- Квоти, які повністю вичерпуються. Причому їх можна розділити на квоти з подальшим експортом понад квоту та без експорту понад квоту.
- Квоти, які використовуються частково.
- Квоти, які не використовуються. [15,22]

За період з 2016 по 2020 роки Україна регулярно використовувала від 10 до 12 тарифних квот до межі їх заповнення. Наприклад, у 2020 році були повністю використані 12 тарифних квот ЄС, включаючи квоти на мед; оброблені томати; соки з яблук та винограду; ячмінну крупу, оброблене зерно і борошно; цукор; крохмаль; оброблений крохмаль; основну квоту на яйця; кукурудзу, кукурудзяне борошно та гранули; основну квоту на м'ясо птиці; продукцію з переробленого солоду та крохмалю; а також оброблену зернову продукцію. Також значний рівень заповнення (понад 70%) мали квоти на солод і пшеничну клейковину; додаткову квоту на яйця; висівки, відходи та інші залишки; часник; пшеницю, пшеничне борошно та гранули. [15]

В більшості випадків, коли тарифні квоти були повністю використані, Україна також здійснювала експорт продукції за межі цих квот, що передбачало сплату ввізних мит ЄС. Часто фактичний обсяг експорту суттєво перевищував розміри встановлених квот. Наприклад, відповідно до даних Єврокомісії, у 2020 році квота на мед була 5,8 тисяч тонн, проте загальний обсяг поставок меду з України до ЄС склав 55 тисяч тонн. Також квота на оброблені томати становила 10 тисяч тонн, у той час як обсяг поставок з України перевищив 51 тисячу тонн. Обсяги деяких тарифних квот ЄС є

низькими з точки зору сучасного виробничого та експортного потенціалу українського агросектора.

Тарифні квоти, на які базується торгівля з ЄС, опираються на статистичні дані, які вже не відображають сучасний експортний та виробничий потенціал України з моменту переговорів про ПВЗВТ минуло вже десять років, і за цей час експорт зернових з України значно зріс — з 19 мільйонів тонн у 2008-2010 роках до 51 мільйона тонн у 2018-2020 роках. Внаслідок цього, деякі квоти швидко вичерпуються вже на початку року, що створює значні перепони для малих та середніх експортерів. Ось, наприклад, річна тарифна квота ЄС на мед складає 6 тисяч тонн, в той час як загальний обсяг експорту меду з України в ЄС у 2020 році склав понад 50 тисяч тонн. Безмитна квота швидко закінчується, і українські експортери змушені платити мито у розмірі 17,3% за обсяги, що перевищують квоту. Інші приклади включають увізне мито ЄС понад квоту на яблучний сік у 18%, а на оброблені томати – 14,4% тощо.

Україна активно прагне до розширення обсягів безмитної торгівлі та збільшення тарифних квот з Європейським Союзом у рамках ПВЗВТ, адаптуючись до сучасних виробничих та експортних можливостей країни. З цією метою Україна ініціювала переговори з Європейською стороною щодо прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита відповідно до статті 29(4) Угоди про асоціацію. Україна та Європейський союз офіційно підтвердили започаткування таких переговорів у Спільній заяві за результатами 23-го Саміту Україна - ЄС 12 жовтня 2021 року. Очікується, що переговорна позиція України включає збільшення розмірів тарифних квот для товарних позицій, які мають дуже великий попит в ЄС і для яких фактичні поставки дуже сильно перевищують обсяг тарифної квоти, зокрема мед, оброблені томати, яблучний сік, крупи та оброблене зерно, оброблений крохмаль тощо. Україна активно прагне до розширення безмитного доступу до ринку Європейського Союзу, особливо для продукції з вищим ступенем обробки в рамках існуючих тарифних квот. Одночасно, покращення умов для

експорту органічної продукції є критично важливим для інтеграції України в Зелений курс ЄС, що підкреслює стратегічне зобов'язання до екологічно сталого розвитку. Важливо також проаналізувати практику розподілу квот з точки зору отримання більшого доступу до них для малих і середніх виробників.[15]

У підсумку можна зазначити такі основні принципи для формування позиції України щодо перегляду Угоди про асоціацію відповідно до Статті 29:

- Розвиток двосторонньої торгівлі з Європейським Союзом з акцентом на підвищення обсягів безмитної і безквотної торгівлі, враховуючи поточні можливості українського виробництва та попит у ЄС.
- Фокус на збільшенні експорту української продукції з вищим ступенем обробки та доданої вартості. Оптимізація існуючих тарифних квот для гарантування кращого доступу для продукції з більшою доданою вартістю.
- Підтримка діяльності малих та середніх підприємств (МСП) у торгівлі з ЄС, з особливим наголосом на поліпшення їх доступу до європейського ринку.
- Сприяння більшій інтеграції України в регіональні ланцюги доданої вартості ЄС, мінімізація та оптимізація ланцюгів поставок.
- Розширення доступу для органічного експорту з України до ЄС для розвитку регіональних виробничих ланцюгів органічної продукції між країнами, сприяння розвитку органічного виробництва в Україні в рамках участі України у Зеленому курсі ЄС.
- Перегляд з метою подальшого скасування/зменшення ставок ввізних мит ЄС для окремих промислових та сільськогосподарських позицій українського експорту до ЄС, до яких все ще застосовуються ненульові тарифи.

Регуляторне наближення України в рамках Угоди про асоціацію/ПВЗВТ

На початку 2024 року Україна показує змішані результати у виконанні регуляторного наближення та реформ в рамках ПВЗВТ. Згідно з даними

урядового моніторингу виконання Угоди про асоціацію, відомого як «Пульс Угоди», найбільше досягнення спостерігається у сферах технічного регулювання (ТБТ) і публічних закупівель, де виконано 86% запланованих завдань. Проте, в інших областях прогрес нижчий: санітарні та фітосанітарні заходи – 64%, митні питання – 52%, фінансові послуги – 62%, транспортні та поштові послуги – 47%. Цей статус також відзначений у Спільній заяві за результатами 23-го саміту Україна-ЄС від 12.10.2021, а також у всебічній внутрішній оцінці, яку Україна надала ЄС, відповідно до Статті 481 Угоди про асоціацію.

Регуляторне наближення до законодавства ЄС є ключовим для взаємного визнання нетарифних заходів між ЄС та Україною, сприяючи спрощенню взаємної торгівлі, зниженню торговельних витрат для експортерів і підвищенню доступу на європейський ринок. [15]

У рамках Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), що є частиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, передбачено взаємне визнання нетарифних заходів, залежне від прогресу України в наближенні своєї регуляторної бази до стандартів ЄС. Угода дозволяє ЄС оцінювати прогрес України у наближенні регуляторної бази в різних сферах, що може привести до визнання еквівалентності заходів у галузях здоров'я та безпеки, розширення доступу до внутрішнього ринку в чотирьох секторах послуг (телекомунікації, міжнародні морські перевезення, поштові та кур'єрські, фінансові), поетапне відкриття ринку публічних закупівель згідно з індикативним графіком реформ, укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів, взаємне визнання електронних довірчих послуг, приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС у митній сфері, угоди про лібералізацію транспортних перевезень (автомобільних, внутрішніх водних та залізничних) та інше.

Ці заходи спрямовані на підвищення потенціалу угоди про вільну торгівлю з ЄС, розширення взаємної торгівлі та інтеграції України у

внутрішній ринок ЄС. В Україні ці ініціативи часто описують як "безвізи" для економіки. Зараз Україна разом із ЄС починає процес взаємного визнання нетарифних заходів, який ґрунтується на оцінці узгодженості українського законодавства з європейськими стандартами. Україна вже розпочала офіційний процес оцінки з боку ЄС, щоб відповідати нормам ЄС в технічному регулюванні та публічних закупівлях і приєдналася до Конвенції про спільну транзитну процедуру, виходячи з високого рівня наближення своїх норм. Також важливо забезпечити незворотність реформ, особливо в галузі публічних закупівель, щоб зберегти досягнутий прогрес.

У контексті технічного регулювання (ТБТ), Україна здійснила значну гармонізацію свого горизонтального та секторального законодавства у ключових промислових секторах, відповідно до вимог Додатку 3 Угоди про асоціацію. З метою відповідності європейським нормам, в Україні функціонує встановлена система національної інфраструктури якості та ринкового нагляду, яка охоплює як державні, так і приватні інституції. У 2020 році ЄС розпочав попередню оцінку готовності України до підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) у перших трьох пріоритетних секторах. У 2021 році був виконаний перший етап цієї місії, який включав перевірку українського законодавства, та розпочато другий етап, який стосується готовності інфраструктури якості, включно з оцінкою українських установ зі стандартизації та метрології. Зважаючи на значимість ТБТ для українського експорту в ЄС, адаптація цієї сфери до законодавства ЄС і підписання Угоди АСАА, яка забезпечує взаємне визнання результатів оцінки відповідності, є ключовими для спрощення експорту української промислової та технологічної продукції та інтеграції України у європейські виробничі ланцюги.[26]

В контексті реалізації Угоди про асоціацію та стратегії у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ), Україна здійснила адаптацію ключового законодавства до європейських стандартів безпеки та якості продукції харчування. Це спрямовано на підвищення рівня захисту здоров'я

людей, тварин та рослин та на підтримку зростання українського аграрного та харчового експорту до ЄС та інших країн. Після проведеного аудиту, Україні було надано право на експорт до ЄС таких продуктів тваринного походження, як м'ясо птиці, риба, мед, яйця, молочні продукти, колаген, субпродукти та нехарчові продукти тваринного походження.

З 2016 року, після отримання дозволу на експорт молочної продукції до ЄС, 13 українських компаній почали експорт молочної продукції, а до 2021 року їх кількість зросла до 25. Перевірка Європейської Комісії у 2021 році підтвердила високу якість і безпеку українських молочних продуктів. Всього понад 400 українських підприємств отримали право на експорт продукції тваринного походження до ЄС.

У митній сфері Україна прийняла ряд законів для впровадження програми авторизованого економічного оператора (АЕО) і спрощення митних процедур, включаючи режим спільного транзиту. З 17 березня 2021 року розпочато застосування режиму спільного транзиту та NCTS, що дозволило Україні приєднатися до єдиної транзитної системи ЄС та до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Це дає можливість для переміщення товарів з використанням однієї транзитної декларації, за однією фінансовою гарантією і за єдиними правилами, що включає 35 країн-членів Конвенції.[26]

2.3. Аналіз чинників впливу на торгівлю товарами між Україною та ЄС

До недавнього часу головну роль у спеціалізації країн у міжнародній торгівлі відігравали чинники природного та суспільного характеру: економіко-географічне положення, наявність природних ресурсів, клімат, розміри території, чисельність населення (трудових ресурсів). На теперішній час найбільш вагомими факторами є рівень інноваційного розвитку та науково-технічні досягнення. Характерними рисами міжнародної діяльності України у торгівлі товарами є наступні:

- У міжнародній торгівлі Україна вирізняється значною часткою експорту з сировинних, капіталоемних та матеріаломістких секторів, таких як добувна індустрія, металургія, хімічна промисловість та аграрний сектор. В останні роки помітно зросла частка в експорті продукції з харчової промисловості та деревообробки. Україна залишається одним із світових лідерів з експорту соняшникової олії, кукурудзи, пшениці, ячменю та меду. Оновлення і модернізація виробничих потужностей у легкій промисловості створює перспективи для збільшення експорту цієї категорії товарів.
- Економіка України характеризується залежністю від імпорту певних категорій товарів. Імпорт мінеральних продуктів, зокрема нафти, природного газу та кам'яного вугілля, визначається обмеженими власними ресурсами. Імпорт медичних товарів, таких як сироватки, вакцини, гормональні препарати та антибіотики, є наслідком недостатньої внутрішньої виробничої потужності. Значна частка українського імпорту припадає на машини, обладнання, хімічну продукцію, автотранспортні засоби та металопрокат.
- Дуже значна частка імпортової складової у собівартості товарів, що експортуються
- Диверсифікація торгових потоків експорту і імпорту у країни ЄС, Азії і Африки, Америки. Основними торговельними 67 партнерами України виступають ЄС, США, Туреччина, КНР, Індія.
- Український експорт зосереджений на групах товарів, таких як аграрна продукція, руди та металургійні вироби, які особливо вразливі до економічних криз та світових ринкових коливань.
- Низька частка високотехнологічної продукції у товарному експорті України. Особливий акцент в Експортній стратегії України за період 2017-2021 роки був зроблений на збільшенні частки інноваційної та технологічної продукції в експорті. [27]

Важливо зазначити, що на теперішньому етапі повномасштабно вступила в дію Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, що впливає на економічну ситуацію в країні. Це вимагає детального аналізу сучасного стану

та особливостей торгівельних взаємовідносин між Україною та ЄС у контексті Зони вільної торгівлі (ЗВТ+). З імплементацією ЗВТ Україна скористалася торговельними преференціями, отримавши безмитні квоти на 36 категорій товарів, з додатковими квотами для чотирьох категорій.

Щодо зовнішньоторговельної активності України, спостерігається значне зростання як експорту до ЄС, так і імпорту з ЄС, втім це зростання відбувається за рахунок скорочення торговельних відносин з іншими країнами. Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС є Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Угорщина, та Іспанія.

Структура експорту товарів з України до ЄС зберігається стабільною незважаючи на складні економічні умови. Приблизно третину експорту складає аграрна продукція та харчова промисловість, зокрема зернові, насіння олійних культур та рослинна олія. Друге місце посідає експорт чорних металів та їхніх виробів, а на третьому місці — електричні та механічні машини, більшість з яких становить електричне обладнання.

Проведені дослідження вказують на сертифікацію української продукції за європейськими стандартами та квоти на деякі товарні групи як на головні обмежувальні фактори. Аналіз виявив, що певні безмитні квоти швидко вичерпуються, і що умови торгівлі часто виявляються недостатньо привабливими для українських виробників. Українські експортери активно користуються можливостями безмитного доступу до ринку ЄС за 29 з 40 наявних квот. Проте квоти на деякі товари майже не використовуються. Особливо популярними є безмитні квоти на певні продукти, такі як мед, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, цукор, крупи та борошно, м'ясо птиці, пшениця, кукурудза, ячмінь. Зазначені товари також постачаються понад тарифну квоту, але такі обсяги потрапляють під загальний режим імпорту ЄС.

З 1 жовтня 2017 р. ЄС запровадив додаткові безмитні тарифні квоти на сільськогосподарську та харчову продукцію, яка користується найбільшим попитом в ЄС. Завдяки підписанню цієї угоди, Зокрема, збільшені такі

безмитні квоти: мед; ячмінна крупа, оброблене зерно та борошно; оброблені томати; виноградний сік; овес; кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули; пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули; ячмінь, ячмінне борошно та гранули. Україна оновила свої правила маркування продукції, виконала санітарні та фітосанітарні вимоги ЄС та розширила можливості для малих та середніх фермерських господарств і таким чином вийшла на новий етап зовнішньої торгівлі. [15,27]

Ще однією проблемою є те, що у структурі експорту України нині переважають товари з низьким рівнем обробки, тобто вона ризикує стати сировинним придатком ЄС. Це пов'язано з обмеженою платоспроможністю місцевих виробників, які не мають можливості закупити необхідну сировину або виробити продукцію, що б могла конкурувати на внутрішньому ринку, через що сировина часто експортується, а готова продукція імпортується назад, створюючи конкуренцію для вітчизняних виробників. Однак, є показники зростання експорту товарів з більшою доданою вартістю, що стимулює розширення квот.

Незважаючи на певне зростання обсягів торгівлі між Україною та ЄС, існують суттєві перешкоди, які ускладнюють ці процеси. Зокрема, українські товари та послуги часто не конкурентоспроможні на європейському ринку через несумісність з високими стандартами ЄС, включаючи сертифікаційні, санітарні, фітосанітарні, та екологічні вимоги. Висока собівартість експортної продукції, кількісні обмеження деяких товарів, складнощі, пов'язані з митними процедурами, оцінкою, захистом інтелектуальної власності також стають бар'єрами. Багато підприємств, попри готовність до виходу на європейські ринки, залишаються недостатньо інформованими, що ускладнює цей процес. Значна проблема полягає в пошуку надійних торговельних партнерів в ЄС, що є складним як для малого, так і для великого бізнесу. Вільна торгівля сприяла інтеграції з Європейським законодавством, надавши нові можливості для експортерів, проте проблема захисту українських виробників залишається актуальною. В ЄС активно використовуються

інструменти захисту внутрішнього ринку, включно з тарифним регулюванням, де митне обкладання готової продукції значно перевищує ставки на сировину, що підкреслює роль України як постачальника сировини, а не продукції з високою доданою вартістю. [15,27]

В рамках Угоди про асоціацію існують пункти, які регулюють введення антидемпінгових, компенсаційних та захисних заходів, мета яких – захистити економіку країни-імпортера від серйозної шкоди або загрози такої шкоди. В минулому Європейський Союз часто вдавався до використання антидемпінгових мит проти українського експорту металургійної та хімічної продукції без тари, але сьогодні такі заходи зустрічаються менше. В жовтні 2017 року ЄС встановив остаточне антидемпінгове мито на ввезення сталевих виробів з України та деяких інших країн. Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі передбачає також заходи для забезпечення швидкого та ефективного митного обслуговування. Україна поступово втілює в життя законодавчі зобов'язання відповідно до нового Митного кодексу, який у багатьох аспектах відповідає законодавству ЄС. Однак великою викликом залишається забезпечення ефективної та безкорупційної роботи прикордонних переходів на кордонах з ЄС.[28]

Впровадження європейських стандартів у промисловості, сільському господарстві та харчовій промисловості є ключовим для модернізації та підвищення конкурентоспроможності української економіки. Україна розробила стратегію, яка спрямована на зниження технічних бар'єрів у торгівлі з ЄС, адаптуючи національне законодавство до ключових директив ЄС та впроваджуючи значну кількість європейських стандартів. У агропродовольчому секторі здійснюється комплексне впровадження санітарних та фітосанітарних норм ЄС, що забезпечить високі стандарти безпеки харчових продуктів для споживачів в Україні та розширить можливості для експорту на європейські та інші світові ринки. Прогрес у впровадженні цієї політики є значним, хоча його темпи можуть бути повільнішими, ніж планувалося.

Сектор послуг має важливе значення для української економіки, з огляду на його конкурентоспроможність та диверсифікацію. Угода про асоціацію передбачає детально розроблені умови зобов'язань щодо лібералізації та захисту, проте українська сторона має більш обширні зобов'язання і менше обмежень, ніж ЄС. Це веде до поступового поглиблення двостороннього співробітництва між Україною та ЄС. Проте потрібно зосередити увагу на проблемах, що стримують ефективне партнерство, особливо на захисті конкурентоспроможності української економіки.

Вплив зовнішнього середовища має прямий вплив на міжнародну діяльність будь-якої країни. Розглядаючи чинники, не можна не сказати про сучасний стан торгівлі товарами України з ЄС в умовах воєнного стану.

У 2022 році Україна зазнала прямого впливу повномасштабного військового втручання з боку Росії. Як демонструє практика, світова історія містить значну кількість прикладів впливу війн саме на зовнішню торгівлю країн, які беруть у них безпосередню участь.

Динаміка міжнародної торгівлі України з початком воєнних дій теж зазнала великих змін. Україна втратила одного зі своїх великих експортних партнерів – Китай, який раніше імпортував значну кількість української сільськогосподарської сировини.[15,28]

Водночас сучасні умови сприяють збільшенню доступності українських товарів на ринку Європейського Союзу. Це особливо важливо для українських виробників сільськогосподарської продукції, які, незважаючи на логістичні та транспортні обмеження, тепер мають більше можливостей для експорту своєї продукції до країн ЄС.

Розглянемо більш детально вплив воєнних дій в Україні на зовнішню торгівлю. Попри загальні побоювання про можливість повної втрати позицій на міжнародних ринках, реальні дані свідчать про часткове зниження обсягів торгівлі. За перше півріччя 2022 року відбулося зменшення товарообігу на 21,3% порівняно з аналогічним періодом 2021 року (рис.2.8). Зокрема, експортні операції скоротилися на 24%, а імпортні — на 18,6%. На світовому

ринку було відчутно зростання цін на основні групи товарів. Наприклад, попри зниження вартісних обсягів товарообігу на 21,3%, фізичний обсяг знизився на 36%. В першій половині 2021 року товарообіг становив 61 млрд. доларів, а фізичний обсяг товарообороту — 106,4 млн. тонн. У першому півріччі 2022 року цифри склали 48 млрд. доларів і 68,2 млн. тонн відповідно. Проте, починаючи з другого кварталу 2022 року, імпорتنі операції почали відновлюватися, і за даними червня обсяг імпорту наблизився до показників 2021 року (4,7 млрд. дол. проти 5,5 млрд. дол.).[29,30]

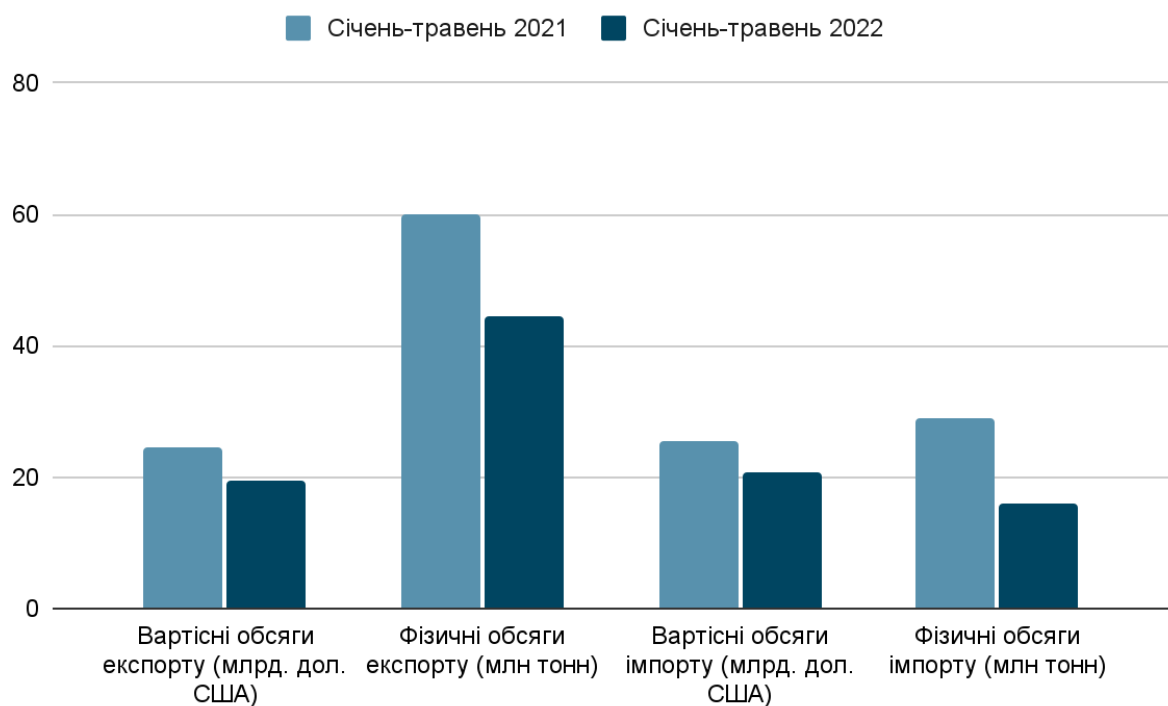

Рис. 2.8. Вартісні та фізичні обсяги експорту та імпорту за 2021-2022 роки
Джерело: складено автором за [29,30]

Вплив війни та сучасний стан торгівлі

Складовою частиною військової ситуації в Україні стала її географічна обмеженість в торгівлі. Північний та східний напрямки були перекриті відповідно Білоруссю та Російською Федерацією, а морські порти були заблоковані, що виключило можливість використання південного напрямку через Чорне море для здійснення зовнішньої торгівлі.

Таким чином, західний напрямок став єдиною доступною опцією для зовнішньоторговельної діяльності України. Це призвело до значного зростання частки Європейського Союзу в географічній структурі української міжнародної торгівлі: від 40,8% у перші шість місяців 2021 року до 52,2% за аналогічний період у 2022 році.

У географічно-територіальній структурі зовнішньої торгівлі продукцією вагоме місце посідає саме ЄС. Так, приміром, частка ЄС у зовнішній торгівлі продукцією зросла з 40,8% у попередньому періоді до 52,2% у 2021 році. Цей ріст був обумовлений незначним збільшенням товарообігу з Євросоюзом на 0,7%, що включало збільшення експорту продукції приблизно на 12,9% та скорочення імпорту з ЄС на 10,4%. В результаті, у структурі експорту українських товарів частка ЄС становила 5%, тоді як у структурі імпорту – 46,1%.[20]

Одним із перспективний напрямків зростання товарообороту є Велика Британія, з якою попередньо була укладена угода про вільну торгівлю. Поглиблення політичних та економічних зв'язків полегшило доступ українських товарів на британський ринок, зробивши їх більш конкурентоспроможними для експорту. Промислові матеріали були основним елементом українського експорту до ЄС, складаючи \$8.4 млрд., що становить 62.6% від загального експорту. Крім цього, Україна експортувала до ЄС продовольчі та сільськогосподарські товари на суму 2,8 млрд. дол., що становило 21 % від загального експорту. Важливо зауважити, що порівняно з аналогічним періодом 2021 р. експортні операції продовольчими товарами до ЄС збільшився приблизно на 72,3 %. Промислові матеріали були також ваговою позицією у товарній структурі імпорту з Євросоюзу, відповідна кількість яких становила 25,1 %, що склало 2,9 млрд. дол. Водночас, протягом першої половини 2022 року більш ніж у 53 два рази (приблизно 124,3 %) виріс імпорт паливно-мастильних продуктів, що призвело до зростання частки з 8,4 % до 21,1 % у загальній товарній структурі імпорту із Європейського Союзу. Частка країн Євразійського економічного союзу в географічній структурі

міжнародної торгівлі товарами України зменшилася: у першій половині 2021 року вона становила 11,7 %, а в 2022 році (шість місяців) – 8,3 %. Загалом, товарообіг із країнами ЄАЕС знизився на 44,2 %. Така динаміка була зумовлена суттєвим зменшенням товарообігу із РФ й Білоруссю.

У переважній більшості з України експортувалися промислові матеріали до ЄАЕС, які формували 60,7 % від загального експорту товарів до цих країн, натомість Україна імпортувала паливно-мастильні матеріали, що становило 70,7 % від загального імпорту товарів. Значущу частку українського експорту до ЄАЕС займав експорт оксиду і гідроксиду алюмінію та штучного корунду, сума якого у першому півріччі 2022 року досягла 141 млн. дол., що склало 16,9% від загального експорту. Україна теж здійснювала експорт гарячекатаного плоского прокату з вуглецевої сталі на суму 77 млн. дол. З іншого боку, в імпорті України з країн ЄАЕС домінували нафта та нафтопродукти, які за перші шість місяців 2022 року склали 1,3 млрд. дол. США, або 42% від загального обсягу імпорту з цих країн. [17]

На початку повномасштабного вторгнення втрата морського сполучення України прямо вплинула на торгівлю із іншими країнами світу. Товарообіг з цими країнами був на 34,5 % менший ніж у першій половині 2021 року, а їхня відносна частка скоротилася майже на 10%.

Проте, завдяки частковому розблокуванню українських портів у 2022-2023 роках товарні обсяги українського експорту збільшилися, що суттєво вплинуло на динаміку експорту загалом.

За оцінкою Світової організації торгівлі (СОТ), військові дії в Україні завдали великих потрясінь світовій економіці, спричинивши зростання цін на продовольство і зниження доступності таких ключових товарів, як українське зерно. Наприклад, світове виробництво напівпровідників залежало від поставок неону з України. Втім, найбільший вплив війни відчувався на ринку зернових: скорочення їх поставок з України призвело до значного підвищення цін, що збільшило ризики для продовольчої безпеки у світових масштабах, особливо у бідних регіонах.

У цих умовах, забезпечення безперервності міжнародної торгівлі для України є критично важливим, адже це забезпечує надходження валюти, наповнення держбюджету та стабілізацію економіки. Лібералізація торгових відносин з ЄС значно сприяла збільшенню обсягів українського експорту за допомогою автомобільного та залізничного транспорту. Очікується, що інші країни та міжнародні організації також підтримають подібні ініціативи, адже розширення торговельних відносин з Україною несе в собі взаємну вигоду. У контексті сучасного стану воєнного часу також варто згадати про стосунки України з Польщею, які продовжують розвиватися в рамках двосторонньої співпраці.

У середині липня 2023 року країна агресор вийшла з зернової угоди, яка давала змогу експортувати українське зерно з чорноморських портів. Водночас розпочався масований обстріл портів, знищуючи десятки тисяч тонн зерна. Україна, для якої сільськогосподарське виробництво є однією з головних галузей економіки, зіткнулася з величезною проблемою. Рік тому, коли Росія заблокувала експорт зерна, Україні допомогла Польща. Зараз усе може бути набагато складніше.

Масштаби імпорту українського зерна досі важко оцінити. Польське Міністерство сільського господарства не здійснило жодного посутнього аналізу і не збирало звітів стосовно імпорту зернових. Тим більше, що значна частина імпорту здійснювалася не зовсім законним чином. До Польщі масово потрапляло так зване «технічне зерно», себто неякісна продукція, призначена для нехарчових цілей — зазвичай для спалювання (як альтернативне паливо). Для польських аграріїв така ситуація виявилася неприйнятною. Наприкінці 2022 року почалися протести — зокрема, фермери перекривали дороги й намагалися зупинити транспорт з українським зерном. Ці протести стали ще більш масовими на початку 2024 року. [17]

Незважаючи на усунення порушень, зернова проблема нікуди не поділася. Закупівельні ціни польського зерна досі вкрай низькі. Часто доходи польських аграріїв не покривають їхніх виробничих витрат. Через російсько-

українську війну та високу інфляцію в Польщі ціни як на добрива , так і на пальне зросли на кількадесят відсотків. При цьому ціни зараз нижчі, ніж до початку повномасштабної війни. А склади досі забиті зерном, ввезеним минулого року.

Висновки до 2 розділу:

У другому розділі було проведено аналіз зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом, охоплюючи ключові аспекти та динаміку відносин, вплив торговельних угод, зміни в обсягах і структурі торгівлі, а також аналізуючи фактори, що впливають на ці відносини в контексті сучасних викликів.

Торговельні відносини між Україною та ЄС отримали новий імпульс із підписанням Угоди про асоціацію та створенням ПВЗВТ+. Ці угоди не тільки сприяли збільшенню торгівлі за рахунок зниження митних бар'єрів та спрощення торговельного регулювання, але й визначили правову та економічну основу для подальшої інтеграції України до європейського ринку. Незважаючи на позитивний вплив, процес адаптації до вимог та стандартів ЄС виявився викликом для українського бізнесу, потребуючи значних зусиль у сфері модернізації та підвищення конкурентоспроможності.

Динаміка обсягів та структури торгівлі відображає глибокі зміни в економічних відносинах між Україною та ЄС. Значне зростання експорту українських товарів до ЄС, особливо в аграрному секторі, металургії, машинобудуванні та ІТ-послугах, підкреслює потенціал української економіки та її здатність задовольняти попит європейського ринку. Водночас, структурні зміни в імпорті відображають зростаючу потребу України в сучасних технологіях, обладнанні та інвестиціях для подальшої модернізації економіки.

Сучасний стан торгівлі товарами між Україною та ЄС не може бути повністю зрозумілим без аналізу впливу різноманітних чинників, зокрема політичних, економічних та соціальних. Військовий конфлікт на сході України, тимчасова окупація Криму та інші безпекові виклики мають

безпосередній вплив на торговельні потоки та інвестиційний клімат. Тимчасові обмеження на експорт сільгосппродукції до країн ЄС, пов'язані з квотами та стандартами якості, вимагають від України гнучкості у веденні торговельної політики та пошуку компромісів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

3.1. Напрямки удосконалення товарного асортименту в торгівлі товарами між Україною та ЄС

В умовах глобалізації та постійної зміни ринкових умов, спроможність країни адаптувати та оптимізувати свій експортний потенціал є ключовою для підтримки сталого економічного зростання. Для України, країни з значним аграрним та промисловим потенціалом, розширення та удосконалення товарного асортименту, який вона пропонує на зовнішніх ринках, зокрема в Європейському Союзі, є стратегічним завданням на шляху до економічної інтеграції з Європою.

Європейський Союз як один з основних торговельних партнерів України відіграє важливу роль у формуванні зовнішньоекономічної політики країни. Завдяки угоді про асоціацію та створенню зони вільної торгівлі, Україна має можливість не тільки збільшувати обсяги традиційного експорту, але й вводити в обіг нові товари з високою доданою вартістю.

Цей підрозділ спрямований на аналіз поточного стану товарного асортименту, що експортується до ЄС, виявлення галузей з найбільшим потенціалом для розширення та удосконалення, а також на визначення стратегічних кроків для підвищення якості та конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку. З цією метою буде проведено детальний аналіз основних товарних груп, оцінено тенденції та виклики в експорті, а також розроблено рекомендації для подальшого розвитку торговельних відносин між Україною та ЄС.[31]

З урахуванням стратегічної важливості розширення та удосконалення експортних потужностей, необхідно поглиблено аналізувати поточний стан українського експорту та ідентифікувати основні товарні групи, які мають найбільший потенціал для зростання на ринках ЄС. Розуміння статистичних

тенденцій, проблем та викликів, з якими стикається український експорт, відіграє ключову роль у формуванні дієвих стратегій для підвищення якості продукції та розширення товарного асортименту, що пропонується на зовнішніх ринках.

Акцентуємо увагу на комплексному підході до аналізу поточних експортних потоків, оцінюючи які товари є конкурентоспроможними та високо затребуваними на європейському ринку, а також виявляючи сектори, які потребують інноваційного підходу та модернізації для вдосконалення своїх експортних характеристик. Також важливо аналізувати логістичні та регуляторні виклики, що впливають на ефективність торгівлі між Україною та ЄС, щоб визначити потребу в поліпшеннях та розробці сприятливішого експортного середовища.

Важливо відзначити, що за результатами 2023 року, країни ЄС залишаються ключовим торговельним партнером України.

Зазвичай країни схильні експортувати ті товари, виробництво яких виявляється вигідним завдяки наявності відповідних ресурсів, а імпортувати ті, що важко або нерентабельно виготовляти через складність процесів або брак ресурсів. У розвинутих країнах експорт зазвичай перевищує імпорт, що свідчить про ресурсне забезпечення і можливість постачати товари за межі власного ринку, тим самим підвищуючи макроекономічні показники країни. Натомість в Україні імпорт переважає експорт, що впливає на фінансову стабільність держави, оскільки внутрішній ринок перевантажений імпортними товарами, часто закупленими за кредитні кошти, що підриває місцеве конкурентне середовище та макроекономічну стабільність.

У 2020 році основними експортованими товарами України були продукція АПК і харчової промисловості (45,1%), металургійна продукція (18,3%), машинобудівна продукція (11,0%), мінеральні продукти (10,8%), хімічна продукція (5,5%). Водночас спостерігалось зниження експорту деяких товарів, зокрема соєвих бобів, кукурудзи, насіння свиріпи або ріпаку, феросплавів, прутів та брусків з вуглецевої сталі, нафтопродуктів,

порожнистих труб та ізольованих проводів. [22]Товарна структура експорту й імпорту України у 2020 році представлена на рис. 3.1 та рис. 3.2.

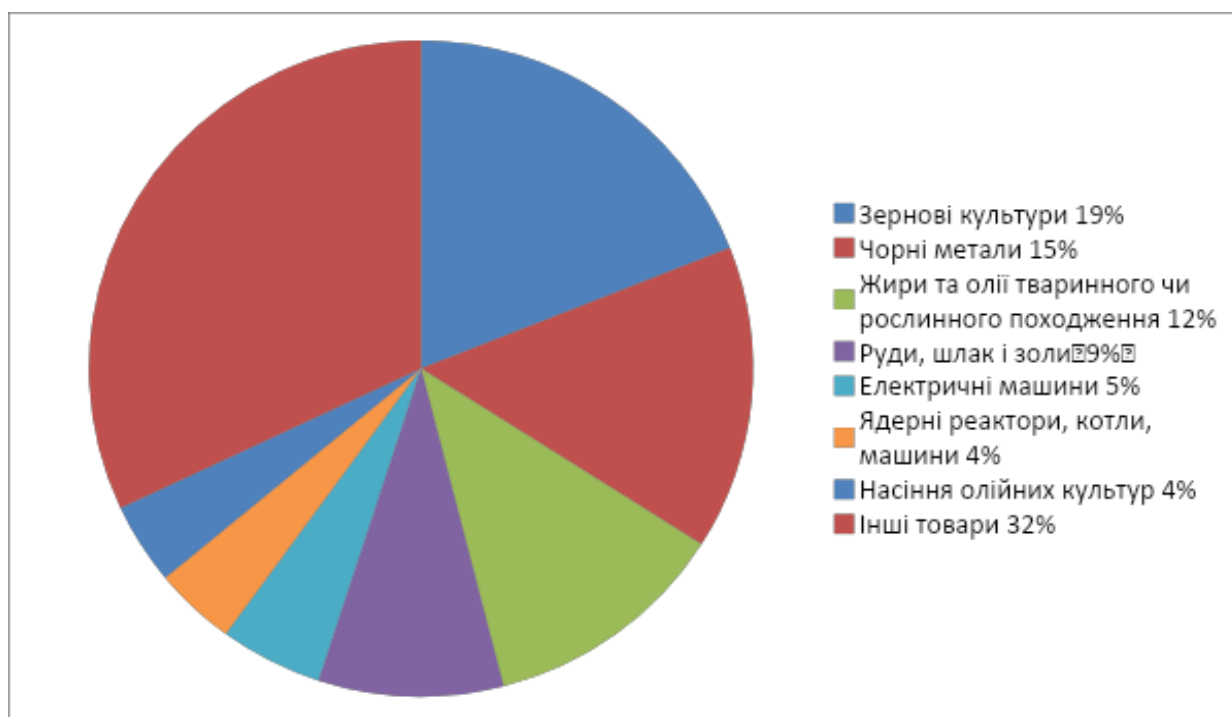

Рис.3.1. Товарна структура експорту України у 2020 році, %

Джерело: побудовано автором за [16,23]

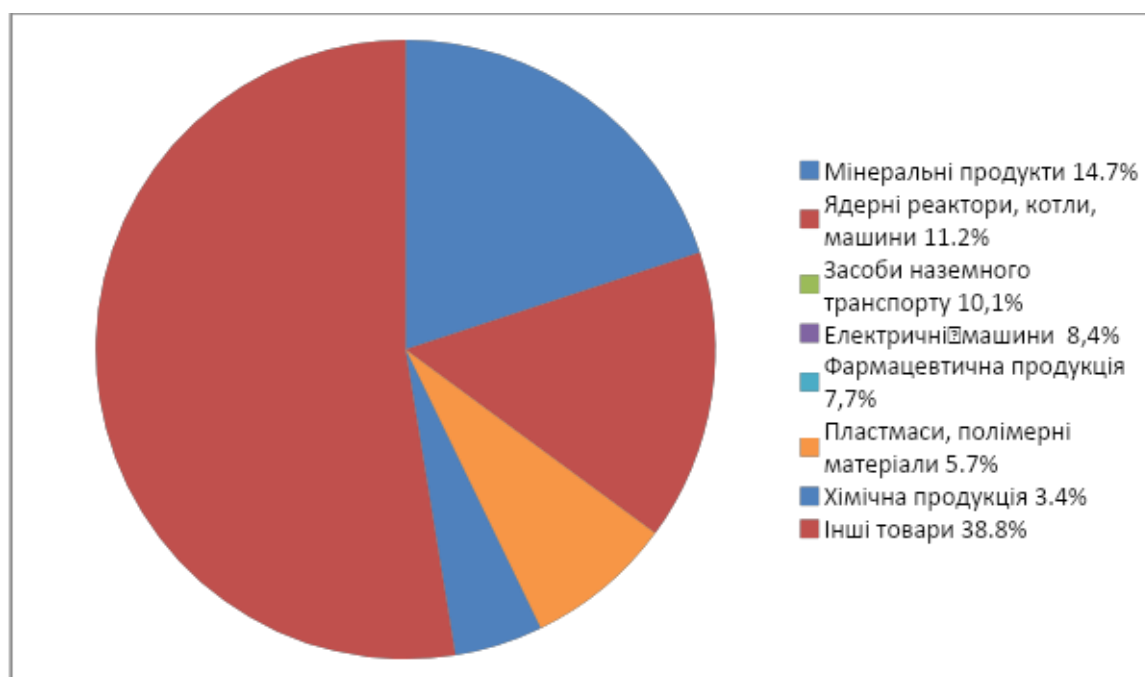

Рис. 3.2. Товарна структура імпорту України у 2020 році, %

Джерело: побудовано автором за [16,23]

Найбільша частка у загальному обсязі імпорту припадає на: продукцію машинобудування (34,3%), продукцію хімічної промисловості (2,0%), мінеральні продукти (15,0%), продукцію АПК та харчової промисловості (12,0%), продукцію металургійного комплексу (5,8%), продукцію легкої промисловості (5,5%) [32, 23].

До ключових товарних категорій, що Україна експортує до ЄС, відносяться: зернові культури (19%), чорні метали (15%), жири та олії (12%), руди та шлаки (9%), електричні машини (5%), насіння та плоди олійних рослин (4%). В імпорті з ЄС до України переважають ядерні реактори, котли, машини (13,3%); засоби наземного транспорту, окрім залізничного (11,6%); електричні машини й обладнання (8,4%); фармацевтичні товари (7,7%); енергетичні матеріали (6,9%); пластмаси, полімерні матеріали (5,7%); хімічні продукти (3,4%); папір та картон (2,5%).

У 2020 році загальний обсяг товарної торгівлі між Україною та ЄС склав 42,1 млрд доларів США, що на 8,1% менше порівняно з 2019 роком. Загалом експорт товарів до ЄС знизився на 10,3%, досягнувши показника 18,6 млрд дол. США, тоді як імпорт знизився на 6,2%, становлячи 23,5 млрд дол. США.[34]

У 2020 році обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС досяг 7,1 мільярда доларів США, що на 14% менше порівняно з попереднім роком. Експорт послуг з України до ЄС знизився на 4,8% і склав 4,3 млрд дол. США, в той час як імпорт послуг із ЄС зменшився на 25%, досягнувши 2,8 млрд дол. США. Головні сегменти експортованих послуг включали телекомунікаційні послуги (31,9%), транспортні послуги (25,4%), послуги у сфері обробки матеріалів (23,1%), ділові послуги (13,2%), та послуги з ремонту та обслуговування (1,8%). В імпорті послуг з ЄС до України переважали ділові послуги (22,4%), транспортні послуги (19,6%), роялті та ліцензійні виплати за інтелектуальну власність (15,1%), телекомунікаційні послуги (13,9%), та фінансові послуги (10,4%).[32]

Імпорт товарів відіграє значущу роль у розвитку економіки країни,

зокрема тих, що мають дефіцитний характер. Наявність сировини, створення стабільних виробничих ланцюгів із зарубіжними партнерами, впровадження новітніх технологій та імпорту товарів з високим рівнем науково-технічного забезпечення може сприяти конкурентоспроможності та підвищенню виробничого потенціалу в країні.

За результатами 2020 року, торговельне сальдо України з країнами Європейського Союзу залишається негативним, але відбулось його незначне зниження до -4,4 мільярда доларів США порівняно з -4,6 мільярда доларів США у 2019 році.

В 2020 році також спостерігалось значне зменшення експортно-імпортних операцій з країнами ЄС. Найбільший обсяг експорту припадає на продовольчі товари, які займають 45,1% в структурі загального експорту, тоді як експорт металів та виробів з них знизився до 18,4%. Ці дві категорії формують майже дві третини від усього експорту товарів з України.[22]

Скорочення надходжень від експорту за підсумками 2020 р. відбулось за допомогою зменшення надходжень від експорту металів і виробів із них (скоротилося на 1,2 млрд дол. США). Експорт паливно-енергетичних товарів знизився на 307 млн дол. США, що становить падіння на 35,6%, та експорт машин, обладнання та транспорту зменшився на 98 млн дол. США, або на 1,8%. Крім того, було зафіксовано скорочення поставок транспортних засобів та запасних частин на 1,4 млрд дол. США (або на 81,6%) і промислових товарів на 652,9 млн дол. США (або на 5,7%). Водночас, експорт продовольчих товарів та напоїв збільшився на 76,1 млн дол. США, або на 1,8%, і мінеральних продуктів на 772 млн дол. США, або на 19,3%. [34]

Значний внесок у зовнішню торгівлю України вносить міжнародна торгівля сільськогосподарською та продовольчою продукцією, а також продукцією машинобудування. Україна активно розширює зовнішньоторговельні відносини, включаючи партнерство з Європейським Союзом.

Відносини України з країнами Європейського Союзу у сфері торгівлі

сільськогосподарською продукцією набули важливого значення після того, як було підписано Угоду про асоціацію. Між Україною та ЄС з'явилась можливість переорієнтувати торгівлю із ринками СНД і Росії та, водночас, перейняти європейський досвід.

Україна входить у десятку світових лідерів за обсягами експорту зерна та посідає вагоме місце у світовому аграрному секторі. Проте, більшість експортованих товарів має низький рівень переробки і доданої вартості. Це свідчить про неефективне використання ресурсів та підкреслює необхідність переорієнтації виробництва на виробництво товарів із вищою доданою вартістю. Товарна структура та обсяги аграрного експорту з країнами ЄС у 2019-2020 роках зображено на рис. 3.3.

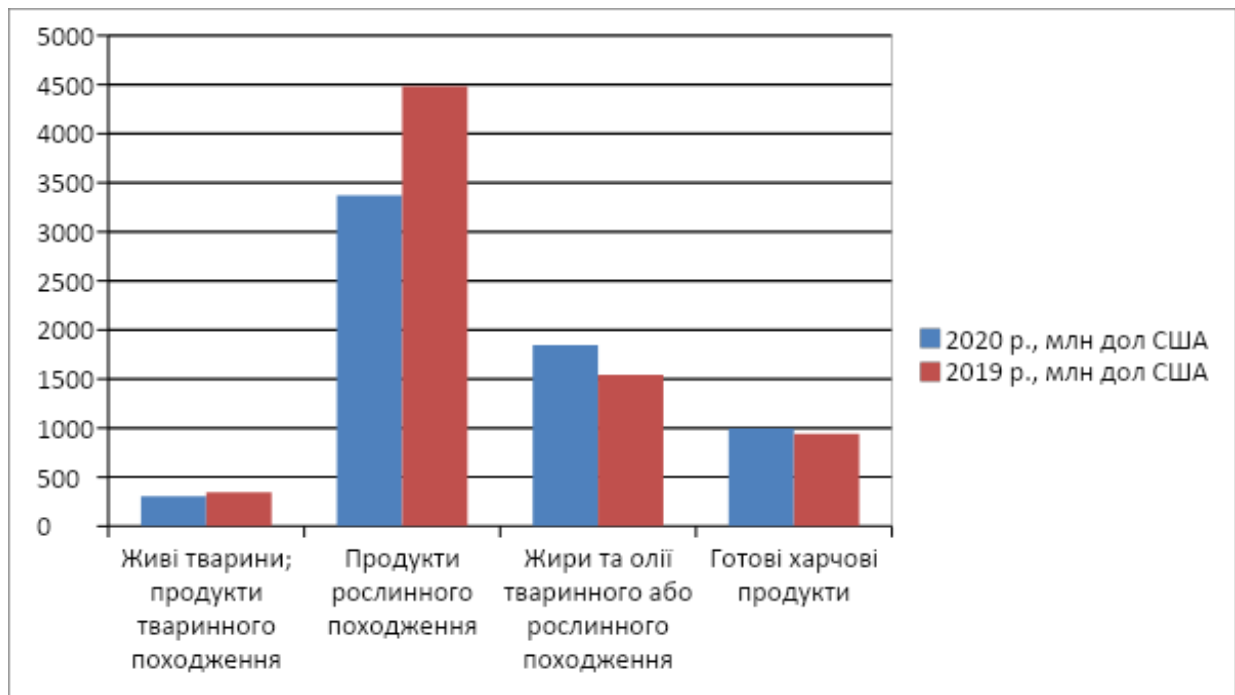

Рис. 3.3. Обсяги товарного експорту України до ЄС

Джерело: складено автором за [16]

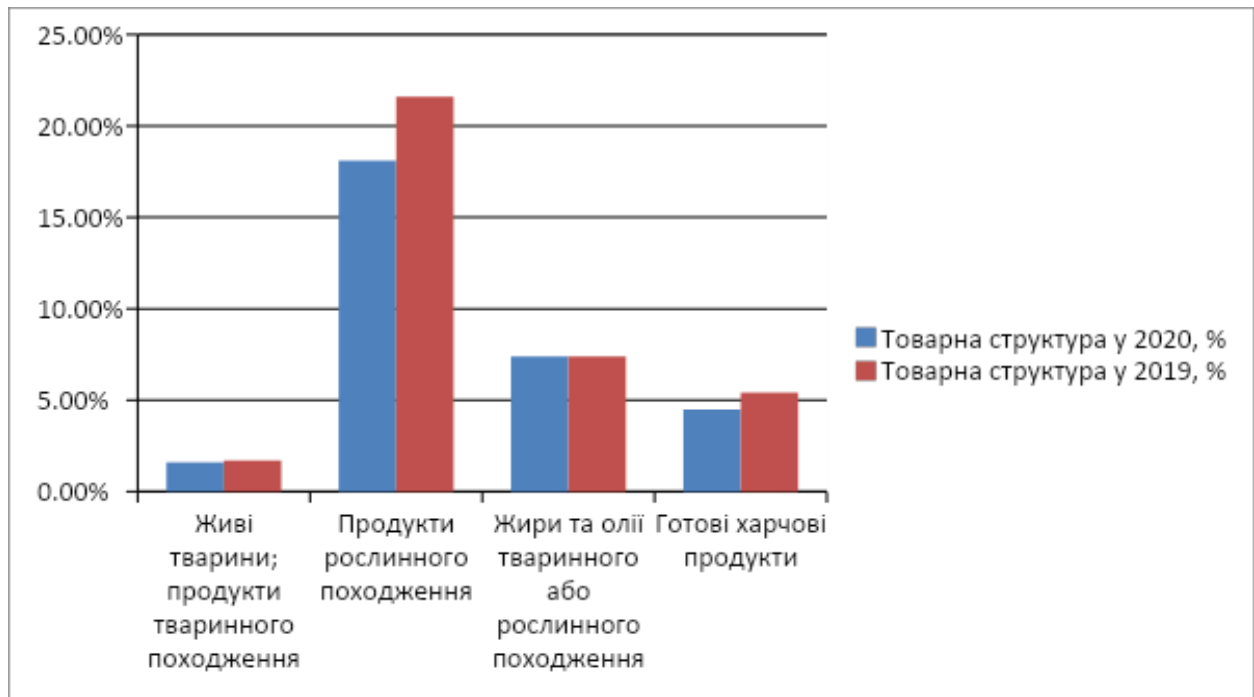

Рис. 3.4. Товарна структура аграрного експорту України з країнами ЄС у 2019-2020 роках

Джерело: складено автором за [16]

Як можна прослідкувати з діаграм, відбулося збільшення у структурі експорту продуктів рослинного походження з 18,1% у 2019 році до 21,6% у 2020 році. Водночас, у 2020 році сталося невелике зменшення частки інших категорій товарів, таких як живі тварини, продукти тваринного походження, готові харчові продукти, а також жири та олії тваринного та рослинного походження.

Експорт сировинних аграрних продукцій займає більше 30% від загального обсягу експорту України, тоді як частка експорту готових харчових продуктів – близько 5-7%, що свідчить про сировинну орієнтацію сільськогосподарського виробництва України та низьку додану вартість, що негативно впливає на надходження до держбюджету й зменшує приріст ВВП.

Для підвищення ефективності зовнішньої торгівлі, особливо в аграрному секторі, Україні необхідно зосередитись на внутрішній політиці, яка б сприяла не тільки виробництву сировини, але й високоякісних та безпечних товарів і послуг. Такий підхід дозволить активізувати економічний розвиток країни.

Важливим аспектом стабільності зовнішньоекономічної торгівлі є надійне функціонування сільськогосподарських підприємств і забезпечення власними паливно-енергетичними ресурсами. В структурі енергоспоживання агропромислового комплексу України значну частку займають нафтопродукти, електроенергія, теплова енергія, а також природний газ. Враховуючи високу залежність від імпортних ресурсів, критично важливо розвивати внутрішні джерела відновлюваної енергії. Аграрний сектор України має значний потенціал для підвищення енергоефективності і може стати лідером у використанні відновлюваних джерел енергії, що сприятиме зменшенню імпорту енергетичних ресурсів і забезпеченню енергетичної незалежності країни.[35,36]

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів поліпшується через постійне здійснення інноваційної політики, впровадження енерго- й ресурсозберігаючих технологій, застосування механізації та автоматизації виробництва, впровадження науково-технічного й технологічного оновлення виробництва тощо.

Саме торгівля з Європейським Союзом, одним із найбільших торгових ринків світу, дає можливість експортувати товари агропромислового комплексу і, у такий спосіб, покращувати економічні показники. Основні інструменти та заходи, які потрібно застосовувати для покращення зовнішньої політики, такі: митно-тарифні інструменти (мити, митні збори для регулювання зовнішньоторговельних потоків); ліцензування зовнішньоторговельних операцій і їх контингентування (встановлення відповідних квот на експорт/імпорт окремих товарів чи груп товарів, розвиток експортного потенціалу країни, стимулювання експорту, запровадження політики протекціонізму для імпортних товарів і політики фритредерства для експортних, привести обсяг безмитної торгівлі до нинішнього експортного рівня агросектору, застосування державної монополії на здійснення окремих видів зовнішньоторговельних операцій тощо.

Для продовження нарощування темпів економічної співпраці з

країнами ЄС й іншими державами світу, Україні необхідно завершити розпочаті реформи, поліпшити діловий та інвестиційний клімат, проводити боротьбу з корупцією, підсилювати дію самоврядування.

Посилення економічного розвитку України та зміна структури експорту вимагають зменшення частки сировинного експорту та збільшення виробництва товарів, що відрізняються високою доданою вартістю. Це може бути досягнуто шляхом диверсифікації економіки та фокусу на наукомістких товарах. Збільшення обсягів виробництва таких товарів сприятиме зміцненню економіки та покращенню її конкурентоспроможності на міжнародній арені

Співробітництво з країнами Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної політики України, тому варто активно впроваджувати заходи, які будуть спрямовані на поглиблення співпраці між Україною та Європейським Союзом, зокрема:

- удосконалення законодавчої бази в регулюванні експортно- імпортних операцій;
- проведення досить ефективної зовнішньоекономічної політики;
- захист прав й інтересів вітчизняних і зарубіжних суб'єктів господарської діяльності;
- посилення конкурентоспроможності українських товарів та послуг, збільшення їх експорту;
- збільшення експорту товарів із високим рівнем доданої вартості;
- злаучення іноземних інвестицій;
- забезпечення функціонування механізмів кредитування та страхування експорту за участю держави;
- контроль над надходженням в Україну валютних цінностей;
- зміцнення позицій вітчизняного товаровиробника на зовнішніх ринках товарів і послуг;
- досягнення енергетичної незалежності через збільшення виробництва відновлюваної енергії;
- створення ТНК, інтеграція у світове виробництво;

- вивчення досвіду ЄС із актуальних питань для розвитку зовнішньої торгівлі;
- застосування практики антидемпінгових і спеціальних заходів із питань торговельного захисту вітчизняного виробника тощо.[37]

Можна прийти висновку, що чинна Угода про вільну торгівлю між Україною та Європейським союзом не відповідає повноцінним стандартам вільної торгівлі, адже квоти, мита, торговельні обмеження, проблеми з перевезеннями не ліквідовані і, як наслідок, українські товари не мають реального вільного доступу на ринок ЄС. Україна має проводити переговори з країнами ЄС, базуючись на аналізі наслідків торгівлі, а також опитуванні українських виробників та поглядах провідних бізнес-об'єднань.

Україна має домогтися поліпшення Угоди про вільну торгівлю у таких сферах: перегляд економічної частини Угоди про асоціацію, врегулювання торговельно-економічних питань між Україною та Європейським союзом і формування політики розвитку внутрішнього виробництва в Україні несировинної продукції, незважаючи на опір з боку деяких європейських представників.

Важливим аспектом, який сприятиме покращенню торговельних відносин між Україною та ЄС, є адаптація до заходів європейського зеленого курсу (Green Deal), які Європейський Союз вже активно імплементує. Зовнішньоторговельна політика України у наступних роках має модернізуватися за багатьма складовими, а саме: перегляд умов зони внутрішньої торгівлі з ЄС протягом 5 років, зміни в переліку квотованих товарів, безмитного ввезення, дзеркальних квот; у межах підготовки «Національної економічної стратегії-2030» розроблено окремий розділ щодо стратегічного торговельного курсу України.

3.2 Напрямки вдосконалення торгової політики в частині забезпечення регулювання торгівлі товарами між Україною та ЄС

У контексті поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом, особливого значення набуває питання удосконалення торгової політики. Це не тільки сприяє взаємній вигоді від торгівлі, але й вирішує питання економічної стабільності та розвитку. Політика регулювання торгівлі має велике значення, оскільки вона впливає на доступність ринків, цінову конкурентоспроможність товарів, а також на відносини між торговельними партнерами.

Перегляд квот

Перегляд квот є важливим аспектом у розвитку торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом, який може значно вплинути на обсяги експорту та імпорту обох сторін. Квоти встановлюють ліміти на певну кількість товарів, які можуть бути імпортовані або експортовані без додаткових мит або обмежень, тому їхній перегляд має вирішальне значення для розширення торгівлі.

Ринкові потреби та економічні умови змінюються, і квоти, які були встановлені роки тому, можуть вже не відповідати сучасним реаліям. Наприклад, якщо певні українські продукти знаходять зростаючий попит у ЄС, такі як аграрна продукція або високотехнологічне обладнання, збільшення квот на ці товари може сприяти збільшенню обсягів експорту, що в свою чергу підтримує розвиток відповідних галузей в Україні.[38]

Перегляд квот може стимулювати українські компанії до розширення виробництва, інвестицій у нові технології та підвищення якості продукції. Збільшення квот для певних товарів також відкриває нові можливості для малих та середніх підприємств, даючи їм шанс на розширення їхнього присутності на великому європейському ринку.

Перегляд квот вимагає активної співпраці та переговорів між урядами України та ЄС. Це включає аналіз ринкових потреб, оцінку економічних вигод і потенційних ризиків, а також урахування інтересів виробників та споживачів обох сторін. Важливо, щоб такі переговори були прозорими та засновані на чітких критеріях, щоб забезпечити справедливість та взаємовигоду в результаті змін.

Реалізація успішного перегляду квот може стати ключовим кроком до більш вільної та інтегрованої торгівлі між Україною та ЄС, сприяючи не тільки збільшенню торгівлі, але й підвищенню загальної економічної стабільності та добробуту населення в обох регіонах. Це вимагає зосередження на довгостроковій перспективі та стратегічному підході до взаємовигідних угод.

Удосконалення регулювання

Дуже важливо відзначити, що удосконалення регулювання торгівлі між Україною та ЄС також сприяє не лише поліпшенню торговельних відносин, але й забезпечує більшу прозорість, ефективність та взаємну вигоду для обох сторін. Цей процес включає ряд кроків та ініціатив, спрямованих на спрощення та модернізацію існуючих процедур, стандартів та норм, що регулюють експортно-імпортні операції.[39]

Одним з основних аспектів удосконалення регулювання є **гармонізація стандартів та норм між Україною та ЄС**. Це включає уніфікацію технічних вимог, санітарних та фітосанітарних стандартів, що дозволяє зменшити технічні бар'єри у торгівлі. Гармонізація сприяє не лише збільшенню обсягів торгівлі, але й підвищенню довіри споживачів до продукції, забезпечуючи вищу якість та безпеку товарів

Інтеграція цифрових технологій у процеси регулювання та управління торгівлею може значно спростити бюрократичні процедури. Впровадження електронного декларування, онлайн-сервісів для отримання дозволів та сертифікатів, а також системи швидкого обміну митною інформацією між Україною та ЄС дозволить скоротити час та витрати на

митне оформлення, зробити цей процес більш прозорим і доступним для бізнесу.

Удосконалення регуляторної бази, що включає перегляд існуючих законів та прийняття нових нормативних актів, необхідних для відповідності до європейських директив, є критично важливим для забезпечення стабільності та передбачуваності у торговельних відносинах. Це також включає захист прав інтелектуальної власності, що сприяє стимулюванню інновацій та інвестицій.

Адаптація та впровадження кращих міжнародних практик і стандартів у сфері регулювання торгівлі може значно підвищити ефективність української торгової політики. Це включає співпрацю з міжнародними торговельними організаціями, участь у багатосторонніх і двосторонніх договорах, що забезпечують кращу інтеграцію України у світову економіку.

Усі ці заходи разом взяті не тільки сприятимуть розвитку торговельних відносин між Україною та ЄС, але й підвищать загальний рівень економічної інтеграції та конкурентоспроможності України на міжнародній арені, створюючи стабільніше та більш передбачуване регуляторне середовище для бізнесу.

Подальша лібералізація

Подальша лібералізація передбачає зменшення або повне скасування митних тарифів, квот, та інших бар'єрів, що обмежують вільний рух товарів. Подальша лібералізація може значно збільшити обсяги торгівлі, сприяти економічному зростанню та підвищити життєвий стандарт населення в обох регіонах.

Лібералізація торгівлі дозволяє ринкам функціонувати більш ефективно, забезпечуючи споживачам більший вибір товарів за конкурентними цінами. Для України це може означати збільшення експортних можливостей для місцевих виробників, особливо в таких галузях, як сільське господарство, машинобудування та технології. Для ЄС лібералізація може

забезпечити доступ до високоякісних, конкурентоспроможних товарів з України, що сприяє різноманітності ринку.[40,43]

Лібералізація сприяє не тільки збільшенню торговельних обсягів, але й підвищенню конкурентоспроможності економік. Вільний доступ до європейських ринків мотивує українські компанії інвестувати у вдосконалення виробництва, впровадження інновацій, та покращення якості продукції. З іншого боку, європейські споживачі та бізнеси отримують доступ до якісних і конкурентних товарів, що розширює вибір та сприяє економічній ефективності.

Важливо також враховувати потенційні ризики, пов'язані з швидкою лібералізацією, такі як можливий негативний вплив на чутливі галузі в обох економіках. Тому важливо здійснювати поступову та контрольовану лібералізацію, з урахуванням потреб усіх зацікавлених сторін, а також забезпечення адекватних заходів підтримки для тих секторів, які можуть постраждати від змін. [43]

Спрощення процедур митного оформлення

Спрощення митного оформлення є важливим кроком у покращенні ефективності торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Цей процес включає в себе ряд заходів, які спрямовані на зменшення часу, витрат та адміністративних перешкод, пов'язаних з переміщенням товарів через кордони. Оптимізація митних процедур може значно сприяти підвищенню трансграничної торговельної активності, залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності національних економік.[44]

Одним з ключових аспектів спрощення є перехід до електронного митного оформлення. Це включає в себе автоматизацію всіх процесів, пов'язаних з декларуванням, перевіркою та випуском товарів. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє здійснювати обмін даними між бізнесом і митними органами в режимі реального часу, що значно скорочує час на обробку документів і зменшує можливість людських помилок.

Спрощення також передбачає зниження бюрократичних бар'єрів, які часто уповільнюють процес митного оформлення. Це може бути реалізовано через уніфікацію та стандартизацію митних документів та процедур на основі міжнародних стандартів. Зменшення кількості необхідних документів та спрощення їх оформлення може істотно знизити адміністративний тягар на експортерів та імпортерів.[41]

Інтеграція з міжнародними митними системами, такими як система "одне вікно", може спростити взаємодію бізнесу з митними органами, сприяючи швидшому та ефективнішому переміщенню товарів через кордони. Така інтеграція також може сприяти кращій координації між різними країнами, знижуючи тим самим ризики та затримки, пов'язані з міжнародною торгівлею.

Спрощення митного оформлення має потенціал стати одним з ключових факторів покращення торговельних відносин між Україною та ЄС, сприяючи більш вільному та ефективному руху товарів. Це не тільки підвищить конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку, але й сприятиме загальному економічному зростанню та інтеграції в глобальну економіку.[44]

Результати аналізу зовнішньоторговельних відносин України з ЄС, а також узагальнення даних, одержаних шляхом анкетування вітчизняних виробників та експертів, засвідчують, що перспективи активізації та якісної реструктуризації вітчизняних експортних поставок на європейський ринок лежать у трьох сферах:

- модифікація положень угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі, що відповідає поточним інтересам українських виробників й економіки в цілому (переважно у площині перегляду обсягів безмитних тарифних квот, перегляду політики ЄС щодо субсидіювання експорту (або запровадження компенсаторних механізмів для України) та рудиментарних залишків тарифних обмежень);

- вирішення актуальних проблем економічного співробітництва з ЄС, які виходять за межі угоди про асоціацію (реалізація Європейського зеленого курсу, транспортна стратегія ЄС, промисловий діалог щодо деяких заходів економічної політики в Україні, зокрема запровадження критерію локалізації в публічних закупівлях, збереження мораторію на експорт лісу-кругляку та ін.);

- формування в Україні комплексної і дієвої системи державної підтримки вітчизняного виробництва та експорту передусім несировинної продукції через низку спеціалізованих інституцій (експортно-кредитне агентство, офіційні торгові представництва, індустриальні парки, технічні імпортери тощо) [45, с.278-279].

В частині внесення змін до положень угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі доцільними вбачаються наступні нововведення. Послаблення обмежень в доступі на ринок ЄС, пов'язаних з безмитними тарифними квотами, що може набувати наступних форм:

- скасування як самих квот, так і ввізних мит, що діють поза їхніми межами, що найбільш доцільно для товарних груп «оброблені томати», «натуральний мед», «яблучний і виноградний соки», «м'ясо птиці». Вітчизняний експорт до ЄС за цими товарними групами стабільно перевищує обсяги квот (відтак мита поза квотами не мають істотного обмежувачого впливу), тоді як частка відповідної продукції українського виробництва на ринках ЄС залишається незначною (а отже, не несе загрози витіснення місцевих виробників). Поєднання цих факторів робить тарифні квоти малоефективними для регулювання торгівлі вказаними товарними групами і свідчить на користь лібералізації доступу на європейський ринок;

- підвищення рівня безмитних тарифних квот до обґрунтованого рівня, що відповідає поточному рівню експортного потенціалу України (оціненому за методикою ІТС). Вбачається доцільними для товарних груп, експорт за якими до ЄС не виходить за межі наявних квот (необроблений та оброблений крохмаль, солодовий крохмаль), стрімко наближається до їх вичерпання

(молоко і молочні продукти, вершкове масло, оброблена продукція із зернових, яйця і альбуміни, солод і пшенична клейковина, висівки, часник тощо), залишається мінливим з огляду на специфіку галузі (цукор), а також може у перспективі становити значну частку на європейському ринку (кукурудза, пшениця, ячмінь);

- як альтернативний може розглядатися варіант підвищення тарифних квот зі сторони ЄС в обмін на запровадження Україною рівнозначного експортного мита, що в разі неприйнятності для ЄС лібералізації доступу на захищені квотами ринки принаймні дозволить Україні підвищити надходження до державного бюджету для спрямування їх на програми підтримки вітчизняних виробників [46, с.140-142].

Окреме питання для розгляду в рамках перегляду Угоди про асоціацію — експортні субсидії резидентам Євросоюзу при торгівлі з Україною, які створюють нерівні умови для торгівлі та завдають суттєвої шкоди цілим галузям української промисловості (зокрема, на сьогодні найбільш постраждалою є молокопереробна галузь) [47, с.235-236].

Проблема може бути вирішена або скасуванням таких експортних субсидій, або запровадженням компенсаторних механізмів для українських товаровиробників. Стосовно вирішення актуальних проблем економічного співробітництва з ЄС, необхідно невідкладно встановити умови взаємодії між Україною та ЄС у рамках реалізації останнім програми Європейського зеленого курсу. Як уже було вказано, ця програма передбачає досягнення амбітних цілей сталого розвитку та захисту довкілля, серед яких скорочення викидів парникових газів в атмосферу до 2030 р. на 55% порівняно з 1990 р. (у секторі транспортних послуг — на 90%), використання відновлювальних джерел енергії як основи виробництва електроенергії, досягнення кліматично нейтральної Європи до 2050 р. Реалізація таких цілей апріорі неможлива без надання масштабної державної підтримки, особливо для енергоємних галузей економіки (металургія, виробництво електроенергії, низки видів хімічної і мінеральної продукції, транспортний сектор), де стрімке і радикальне

скорочення споживання енергії і викидів парникових газів, зокрема CO₂ неможливе без використання новітніх технологій та значних інвестиційних впливань.

Виклик для України полягає в тому, що ЄС позиціонує себе як глобальний лідер, готовий просувати свій порядок денний у сфері охорони довкілля, зміни клімату та енергетичної політики. Поширювати свій вплив у рамках реалізації Зеленого курсу ЄС планує, у тому числі, за допомогою обмежувальної торгової політики задля скорочення так званого «карбонового сліду» у товарах і послугах, що надходять на європейський ринок. На практиці це означатиме встановлення додаткового ввізного мита (механізм карбонового коригування імпорту) на ту продукцію, виробництво й перевезення якої спричинили до викидів парникових газів, більших ніж передбачено цілями Європейського зеленого курсу. Таким чином, постає реальна загроза, що невдовзі для доступу на ринки ЄС українські виробники повинні будуть відповідати тим же амбітним екологічним вимогам, що й виробники з країн ЄС, хоча, вочевидь, і близько не матимуть фінансової допомоги на модернізацію такого рівня, як виробники з країн-членів ЄС. За таких умов встановлення по відношенню до України критеріїв Європейського зеленого курсу означатиме фактично закриття низки ринків для вітчизняних експортерів до ЄС [48, с.103].

У відповідь на зміну в ЄС законодавства щодо торговельного захисту, яка дає можливість вводити набагато вищі ставки антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних мит по відношенню до українських виробників, Україні доцільно також провести реформу відповідного законодавства. Зокрема, необхідно:

- поліпшити методологію розрахунку мит за результатами розслідування;
- створити базу даних для зацікавлених сторін розслідування;
- розпочати застосовувати заходи до товарів, що походять із спільної митної території ЄС, а не конкретної країни-члена об'єднання. Тим більше, що

заходи торговельного захисту, які застосовує проти України ЄС, поширюються на всі країни-члени ЄС.

Поряд з цим слід використовувати всі наявні механізми з метою уникнення подальших антидемпінгових, компенсаційних чи спеціальних мит з боку ЄС. Хоча угода про асоціацію між Україною та ЄС не встановлює індивідуального підходу для застосування інструментів торгового захисту між сторонами, її положеннями передбачені додаткової можливості проводити консультації та обговорення в рамках Комітету по торгівлі. Водночас Україні слід посилити власний імідж надійного і передбачуваного партнера у відносинах з ЄС [47, с.312].

На даному етапі це стосується передусім перспектив запровадження в Україні критеріїв локалізації в публічних закупівлях, якими встановлюється мінімальний обсяг місцевої складової для допущення до участі в тендерах на закупівлю деякої машинобудівної продукції. Критично важливо донести до європейських партнерів позицію української сторони, що внесення відповідних змін у закон про публічні закупівлі насамперед формує підґрунтя для посилення кооперації вітчизняних та європейських виробників. Переважна більшість українських виробників, що підпадають під дію вимог локалізації уже активно використовують імпортні комплектуючі, вузли й обладнання для свого виробництва. Тому, по-перше, активізація їхньої участі в публічних закупівлях збільшить попит на відповідну проміжну продукцію, у тому числі з країн ЄС. По-друге, виконання вимог щодо локалізації може спонукати європейські компанії відкривати нові виробництва на території України, таким чином інвестуючи у відновлення і розвиток вітчизняної промисловості.

Ефективним переговорним майданчиком для донесення цієї позиції може стати Промисловий діалог (Діалог високого рівня Україна-ЄС з горизонтальних питань та окремих секторів промисловості), започаткований у 2016 р. Якісною особливістю промдіалогу є те, що поряд з традиційними механізмами він також має потужну бізнес-складову, що сприяє

налагодженню прямих контактів між бізнес-асоціаціями України та ЄС і допомагає вітчизняним промисловцям легше взаємодіяти з колегами з держав-членів ЄС. Більше того, промдіалог від початку свого заснування, серед інших, поєднує питання публічних закупівель і розвитку промислового співробітництва у галузевому вимірі [49, с.113].

Цілі промдіалогу повністю збігаються із задекларованими цілями запровадження вимог щодо локалізації у публічних закупівлях України. Це:

- сприяння ефективному вирішенню проблем, з якими стикається українська промисловість;
- підвищення довіри між представниками бізнесу України та ЄС з метою усунення негативних стереотипів щодо промислового потенціалу України;
- забезпечення участі в глобальних, європейських і регіональних ланцюгах поставок, розвиток співпраці з підприємствами країн-членів ЄС, а також вивчення і застосування передового досвіду з метою вдосконалення управління промисловим виробництвом;
- застосування європейських стандартів якості в промисловому виробництві;
- сприяння залученню технологічних та інноваційних рішень.

Вищевказане робить Промисловий діалог Україна-ЄС одним з найкращих механізмів для донесення українською стороною своєї позиції з такого чутливого питання, як запровадження критеріїв локалізації у публічних закупівлях. Також у рамках цього майданчика доцільно започаткувати діалог виробників і наукової спільноти щодо реалізації Європейського зеленого курсу.

Актуальним для вітчизняних експортерів до країн ЄС залишається питання підтримки та розвитку здобутків зі спрощення процедур торгівлі в Україні. За результатами опитування ФРУ, понад 2/3 респондентів стверджують, що однією з найбільших перешкод на шляху вітчизняного експорту до ЄС виступають не стільки бар'єри зі сторони самого ЄС, як складна та непрозора система митного адміністрування всередині країни. Протягом останніх років в Україні відбулися суттєві позитивні зрушення, що

пов'язані зі спрощенням процедур зовнішньої торгівлі. Зокрема, спрощено деякі процедури експортного контролю в торгівлі продукцією подвійного використання, запроваджено інститут уповноважених (авторизованих) економічних операторів, створено електронну систему “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”. Втім, тривалість і витратність митних процедур в Україні досі набагато вища ніж у країнах ЄС.

Основними недоліками митного адміністрування в Україні залишаються значні витрати часу на попереднє оформлення товарів унаслідок неузгодженості українських й іноземних сертифікатів, складнощі з попередньою класифікацією продукції, непрозорість у визначенні митної вартості, надмірна бюрократія та ручне управління в одержанні сертифікату походження товару, недосконала процедура проходження постмитного аудиту, що несе в собі високі корупційні ризики [50, с.265-266].

З метою усунення зазначених проблем необхідно надалі поглиблювати відносини України з ЄС у частині виконання статей 75-84 угоди про асоціацію, які стосуються митних питань і сприяння торгівлі. Насамперед слід забезпечити скорочення витрат і збільшення передбачуваності митного адміністрування для суб'єктів ЗЕД, подальшу мінімізацію непотрібних або дискримінаційних навантажень при проходженні митних процедур, посилення співпраці між органами митного контролю України та країн-сусідів, які є членами ЄС (обмін інформацією, спільні ініціативи з проходження митних процедур, напрацювання спільних рішень для автоматизації цих процедур, обмін кращими практиками).

Висновки до 3 розділу:

У третьому розділі розглянуто стратегічні напрямки удосконалення торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом, що включають поліпшення товарного асортименту та оптимізацію торговельної політики. Аналіз показав, що для підвищення ефективності експорту існує необхідність

диверсифікації експортних товарів, вдосконалення якості продукції, а також реформування регуляторного середовища, що включає спрощення митних процедур та зменшення торговельних бар'єрів.

Значне місце в роботі було відведено аналізу торговельної політики та її впливу на регулювання торгівлі товарами. Встановлено, що перегляд квот і лібералізація торгівлі можуть забезпечити більшу відкритість ринків та сприяти взаємовигідному обміну між країнами. Також було підкреслено важливість удосконалення процедур митного оформлення та впровадження цифрових інновацій у ці процеси, що дозволить скоротити часові та фінансові витрати, пов'язані з експортом та імпортом товарів.

На основі проведеного дослідження було розроблено ряд рекомендацій для українського уряду та міжнародних торговельних організацій, які включають заходи щодо підвищення якості продукції, забезпечення відповідності товарів міжнародним стандартам, а також активізацію дипломатичної та торговельної взаємодії з ЄС. Усі ці заходи мають на меті не тільки підвищити обсяги торгівлі, але й сприяти загальному економічному зростанню, створенню нових робочих місць, та підвищенню добробуту населення України.

Цей висновок підсумовує основні ідеї третього розділу та вказує на важливість продовження реформ у сфері зовнішньої торгівлі для досягнення стійкого розвитку та інтеграції України у світову економіку.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних основ міжнародної торгівлі підкреслив важливість взаємодії економік на глобальному рівні, виявивши як взаємну вигоду від спеціалізації та обміну, так і виклики, пов'язані з регулюванням та захистом національних інтересів. Було визначено, що успішна торгівля сприяє економічному зростанню, інноваціям та культурному обміну.

У контексті торгівлі між Україною та ЄС було розглянуто різноманітні чинники впливу. Економічні аспекти, зокрема торговельна лібералізація через ПВЗВТ, зіграли ключову роль у збільшенні обсягів торгівлі, хоча й виявили необхідність адаптації української економіки до європейських стандартів. Технологічні інновації, включаючи цифровізацію та впровадження ШІ, значно вплинули на логістику та управління ланцюгами поставок, відкриваючи нові можливості для зростання та ефективності. Політичні та соціальні фактори, включаючи збройний конфлікт та політичну нестабільність, внесли певні виклики, зокрема в питаннях заборони на експорт сільськогосподарської продукції, що вимагає від України гнучкості та шукання альтернативних ринків збуту. Географічна структура торгівлі між Україною та ЄС відображає секторальну спеціалізацію та взаємодоповнюваність економік, однак вимагає постійної уваги до динаміки глобальних та регіональних ринків, а також до змін у міжнародному регуляторному середовищі.

Міжнародна торгівля товарами є багатогранним і динамічним процесом, який залежить від різноманітних економічних, політичних, технологічних, соціально-культурних та екологічних факторів. Розуміння цих аспектів є ключовим для аналізу глобальних торговельних тенденцій та розробки ефективних стратегій управління міжнародною торгівлею. Також це дозволяє країнам адаптуватися до змінюваних умов світової економіки. Торговельний баланс відіграє ключову роль у визначенні економічної стратегії країни на міжнародній арені. Профіцит може сприяти накопиченню валютних резервів та стимулювати інвестиції, тоді як дефіцит може вказувати

на необхідність реформ та пошуку нових ринків для експорту. Політика урядів, спрямована на поліпшення торговельного балансу, включає заходи зі стимулювання експорту, захисту внутрішнього ринку та диверсифікації економіки.

Торгівля між Україною та Європейським Союзом має вирішальне значення для економічного розвитку обох сторін. Вона сприяє не тільки економічному зростанню через збільшення обсягів виробництва та експорту, але й диверсифікації ринків та зменшенню залежності від одного чи кількох торговельних партнерів. З введенням зони вільної торгівлі, що значно спростила торговельні бар'єри, експорт з України до ЄС значно збільшився, стимулюючи вітчизняних виробників до покращення якості продукції та розширення виробництва.

На сьогоднішній день Європейський Союз є одним з найбільших торговельних партнерів України. За останніми даними, частка ЄС у зовнішній торгівлі України становить близько 40%, що свідчить про глибоку інтегрованість української економіки у європейський ринок.

Експорт України до країн Європейського Союзу є досить диверсифікованим, але серед ключових товарних груп можна виділити наступні:

1. Агропромислова продукція: Україна є одним зі світових лідерів по експорту зернових, таких як пшениця та кукурудза. Також значні обсяги експорту становить соняшникова олія та інші олійні культури.
2. Чорні метали та вироби з них: Україна постачає на європейські ринки значні обсяги сталі, феросплавів, а також інших металопродуктів.
3. Хімічна продукція: Добрива, пластмаси, каучуки та інші хімічні речовини також займають важливу частку у структурі експорту.
4. Деревина та вироби з деревини: Завдяки великим лісовим ресурсам, Україна експортує значні обсяги деревини та меблів.

5. Машинобудування: Зокрема, експортуються компоненти для авіаційної промисловості, залізничного транспорту та сільськогосподарської техніки.

Щодо торговельної політики - вона останніми роками була спрямована на інтеграцію в європейський економічний простір, що призвело до значного зростання експорту українських товарів до ЄС. Важливим кроком стала ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка включала створення зони вільної торгівлі. Це сприяло лібералізації торгівлі, скасуванню мит, та створенню сприятливих умов для обміну товарів і послуг.

З іншого боку, Європейський Союз відіграє ключову роль у формуванні торговельних норм і стандартів, які Україна приймає для гармонізації своїх законодавчих та регуляторних рамок з європейськими. Це не тільки сприяє зростанню експорту українських товарів, але й забезпечує вищу якість імпортованих товарів, відкриваючи доступ до ширших ринків.

Угода про вільну торгівлю стала каталізатором для значних регулятивних змін в Україні, спрямованих на вдосконалення бізнес-клімату та інвестиційної привабливості. Важливою частиною цього процесу стало впровадження європейських стандартів у різних галузях, включаючи санітарні та фітосанітарні заходи, захист прав споживачів, та екологічні норми.

Регулятивні зміни та угоди між Україною та ЄС мають глибокий вплив на структуру та обсяги торгівлі між двома регіонами. Вони відіграють ключову роль у визначенні майбутнього економічного співробітництва, сприяючи не тільки збільшенню торговельних потоків, але й підвищенню якості життя населення, зміцненню економічної безпеки та стабільності в регіоні.

Треба розуміти, що торговельні бар'єри, як тарифні так і нетарифні, продовжують бути значною перешкодою для українського експорту. Хоча зона вільної торгівлі з ЄС сприяла зменшенню митних тарифів на багато товарів, нетарифні бар'єри, такі як складні процедури сертифікації, вимоги до маркування та стандарти якості, все ще становлять значні виклики. Ці бар'єри

можуть обмежувати доступ українських товарів до європейського ринку, особливо у випадках, коли вимоги ЄС суттєво відрізняються від українських стандартів. Незважаючи на існуючі виклики, український експорт має великий потенціал для росту. Сільськогосподарські продукти, металургійна продукція, а також нові сектори, такі як ІТ та високотехнологічне обладнання, продемонстрували здатність конкурувати на світових ринках. Подальше вдосконалення торговельної політики, лібералізація регуляторного середовища та інвестиції у виробничі потужності можуть сприяти зростанню обсягів експорту.

Ключ до реалізації цього потенціалу лежить у збалансованому підході до вирішення існуючих проблем та стимулюванні інноваційних і експортно-орієнтованих галузей. Подальше зближення з ЄС і впровадження європейських стандартів допоможе підвищити якість українських товарів та зміцнити довіру міжнародних споживачів і партнерів.

Окрім того, Україна має значний потенціал для розширення та диверсифікації свого експортного асортименту, що може сприяти збільшенню економічної стабільності країни, покращенню балансу торгівлі та підвищенню її інтеграції в світову економіку. Здатність конкурувати на міжнародних ринках залежить не тільки від кількості та різноманітності товарів, але й від їх якості та відповідності до міжнародних стандартів.

Україна вже є визнаним експортером сільськогосподарських продуктів, металів та хімічних виробів. Проте, існує великий потенціал для розширення експорту в секторах з вищою доданою вартістю, таких як ІТ-послуги, машинобудування, високотехнологічне обладнання, а також у виробництві готової продукції замість напівфабрикатів. Диверсифікація експорту може включати також розвиток нішових продуктів, таких як органічні харчові продукти, екологічно чисті матеріали та інноваційні технологічні рішення.

Також, удосконалення торговельних відносин між Україною та ЄС неможливе без критичного перегляду існуючих квот і торговельних угод. Цей процес має на меті забезпечити більшу гнучкість та відповідність до сучасних

економічних умов і потреб обох ринків. Ревізія квот допоможе вирішити питання, які стримують потенціал експорту, особливо в секторах, де Україна має конкурентні переваги. Водночас, модернізація угод може сприяти глибшій інтеграції ринків, зниженню торгових бар'єрів та підвищенню інвестиційних потоків.

Лібералізація торгівлі є ключовим елементом для забезпечення вільного і вигідного обміну товарами. Подальше зниження тарифів та скасування нетарифних бар'єрів може значно підвищити обсяги торгівлі між Україною та ЄС. Це, в свою чергу, сприятиме розширенню ринків для українських товарів і збільшенню іноземних інвестицій в українську економіку.

Спрощення митних процедур через впровадження електронного документообігу та автоматизації митних операцій є необхідним кроком для підвищення ефективності митного регулювання. Ці заходи дозволять скоротити часові витрати та витрати, пов'язані з митним оформленням, зменшити можливості для корупції, та підвищити загальну прозорість процесу імпорту та експорту.

Окремо слід мати на увазі рекомендації для дій на урядових рівнях: Зниження торговельних бар'єрів повинно залишатися пріоритетним завданням для України у співпраці з ЄС, що включає ліквідацію тарифних та нетарифних обмежень, сприяючи таким чином вільному обігу товарів і привабленню інвестицій. Ключовим елементом є модернізація логістичної інфраструктури, включаючи дорожнє, залізничне та портове господарство, що дозволить підвищити ефективність торгових операцій. Уряд повинен шукати можливості партнерства з приватним сектором і міжнародними донорами для фінансування цих проектів. Також необхідно адаптувати українські стандарти до міжнародних норм, особливо в агропромисловому і промисловому секторах, для підвищення довіри та конкурентоспроможності українських товарів. Важливо розширювати та поглиблювати двосторонні угоди з ЄС, що регулюють торгівлю, інвестиції, інновації та технологічну співпрацю, а також

розвивати програми підтримки експортерів, зокрема через фінансування, консультації та сприяння доступу на зовнішні ринки. Нарешті, подальша автоматизація митних процедур через цифровізацію сприятиме скороченню часу і витрат на митне оформлення, забезпечуючи більшу ефективність міжнародної торгівлі.

За допомогою цих рекомендацій Україна зможе не тільки покращити свої торговельні відносини з ЄС, але й значно підвищити свою роль на міжнародній арені як надійного економічного партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тохтамиш Т.О. Торговельно-економічне співробітництво України з країнами ЄС. Молодий вчений. 2018. № 4. С. 839-843.
2. Мамонтенко Н. С. Основні переваги та недоліки методів міжнародної торгівлі / Н. С. Мамонтенко, А. В. Манічева – Харків : НТУ "ХПІ", 2019. – С. 261.
3. Кульганік М. О. Сучасні процеси міжнародної торгівлі України в умовах глобалізації. 2019. 7 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7347> (дата звернення: 30.11.2023).
4. Михайляк І. В. Економічні фактори, що впливають на показники зовнішньої торгівлі країни/ Стаття. Львів, 2012. 7 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/apmv_2012_1112_11.pdf (дата звернення: 30.11.2023).
5. Вплив глобальних політичних змін на міжнародну торгівлю. Рада з міжнародної торгівлі - вирішення питань, пов'язаних з торгівлею. . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradecouncil.org/the-impact-of-global-political-changes-on-international-trade/> (дата звернення: 02.12.2023).
6. Розуміння взаємодії між глобальною політикою та міжнародною торгівлею. Рада з міжнародної торгівлі - вирішення питань, пов'язаних з торгівлею. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradecouncil.org/understanding-the-interplay-between-global-politics-and-international-trade/> (дата звернення: 06.12.2023).
7. Сім культурних факторів, які слід враховувати при виборі експортного ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tradeready.ca/2017/topics/researchdevelopment/7-cultural-factors-need-consider-choosing-next-export-market/> (дата звернення: 09.12.2023).

8. Завидівська О. І. Міжнародна торговельна політика: Лекція. Львів, 2020. 7 с.
9. Преференційні торговельні угоди | Міністерство економіки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=8347f1df-c110-4f80-a33f-da059690c402&tag=SpivrobitnitstvoZSvitovoiuOrganizatsiieiUorgivli&isSpecial=true> (дата звернення: 15.12.2023).
10. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: Навчальний посібник. 2023. 136 с.
11. Лапшин В.І., Кузніченко В.М. Товарна структура міжнародної торгівлі України у 2016 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-17-2017/26-vipusk-16-kviten-2017-r-2/3243-lapshin-v-i-kuznichenko-v-m-tovarna-struktura-mizhnarodnoji-torgivli-ukrajini-u-2016-rotsi> (дата звернення: 29.12.2023).
12. Степінчева, О. Розвиток торговельно-економічного співробітництва України з країнами ЄС в умовах неопротекціонізму. Економіка та суспільство, 2024, №61. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3720>
13. Брензович К.С. Динаміка розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС в рамках дії зони вільної торгівлі . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/30_2020ua/4.pdf (дата звернення: 25.10.2023)
14. Балежентіс А., Яценко О. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС. 2018. 31 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iepjournals.com/journals/28/2018_2_Basementius_Yatsenko.pdf.
15. Таран С., Шепотило О., Яворський П., Бондаренко Є.. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації : Звіт. 2022. 91 с. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>. (дата звернення: 03.01.2024).

16. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm. (дата звернення: 29.10.2023)

17. Світова організація торгівлі. Merchandise Trade - Trade Dashboard. WTO Stats. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html (дата звернення: 19.10.2023).

18. Микольська Н. Тарифна лібералізація торгівлі з ЄС - відповіді на три головних питання. Європейська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/10/7/7039189/> (дата звернення: 23.05.2024).

19. Місія України при НАТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spiivprasya/uevtopejskij-soyuz>. (дата звернення: 15.01.2024).

20. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. Державна служба статистики України, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2020).

21. Демчак І., Митченко О., Трофімова Г., Майданюк О.// Україна – ЄС тенденції торгівлі агропродовольчими товарами у 2019 році(за даними Державної митної служби України) . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/tendenciyi_torgivli.pdf

22. Хаєцька О.П. Аналіз проблем і перспектив зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. Вінниця. 18 с.

23. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Експорт товарів і послуг України . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>(дата звернення: 15.01.2024).

24. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо зовнішньої торгівлі товарами України у 2020 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/zed-2020.pdf> (дата звернення: 15.01.2024)
25. World Integrated Trade Solution (WITS). Data on Export, Import, Tariff, NTM. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wits.worldbank.org/> (дата звернення: 15.01.2024).
26. Представництво Європейського Союзу в Україні. На крок ближче до європейського ринку для українських виробників у підготовці до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/tzcwm>
27. Глущенко Я.І., Черненко Н.О. Міжнародна економічна діяльність України : Лекції. Київ, 2023. 120 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0e2b26ff-cce6-4bc3-9986-771c860dcda3/content> (дата звернення: 15.01.2024).
28. Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Навчальний посібник / За ред. М. Емерсона, В. Мовчан. – К.: Центр європейських політичних досліджень та Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2018. – 288 с.
29. Чуб А. В. Світові тенденції розвитку регулювання міжнародної торгівлі. Держава та регіони, серія «Економіка». 2019. № 4. С. 70-86.
30. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. Економіка України. 2005. № 1. С. 39–42.
31. Дмитро Боярчук, Віталій Ваврищук, Інна Голоднюк, Анна Колесніченко, Микита Михайличенко, Войцех Пачинський, Ганна Царенко, Малгожата Якубяк. Перспективи економічних відносин між Україною та Європейським Союзом : Звіт. Київ, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.case-research.eu/files/?id_plik=2648 (дата звернення: 10.02.2024).

32. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi> (дата звернення: 14.02.2024)

33. Показники торговельно – економічного співробітництва Україна-ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ukrayina-yes> (дата звернення: 19.02.2024)

34. Гончарук І.В. Енергетична незалежність АПК на засадах сталого розвитку. Інвестиції – практика та досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 10.32702/2306-6806.2020.10.93 (дата звернення: 23.02.2024)

35. Гончарук І.В. Сучасний стан енергозабезпечення агропромислового комплексу України. Економіка та держава. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 10.32702/2306-6814.2020.17-18.29 (дата звернення: 23.02.2024)

36. Качка Т. Немає підстав вводити обмеження експорту зернових // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/interview/856-taras-kachka-nemaye-pidstav-vvoditiobmejennya-eksportu-zernovih> (дата звернення: 04.03.2024)

37. Перегляд квот ЄС: Україна на фінішному етапі. Європейська Правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/09/22/7054866/> (дата звернення: 08.03.2024)

38. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_uk/29685.

39. Свириденко Ю. Лібералізація торгівлі з ЄС є суттєвою підтримкою українського бізнесу на економічному фронті. Урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/liberalizatsiia-torhivli-z-ies-ie-suttievoiu-pidtrymkoiu-ukrainskoho-biznesu-na-ekonomichnomu-fronti-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 12.03.2024)

40. Ірина А. Малюта , Кристина Д. Ломако , Тетяна М. Нагорна. Напрями вдосконалення і спрощення митних процедур в Україні. 2020. С – 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/09/12.20_topic_Maliuta-I.A.-Lomako-K.D.-Nahorna-T.M..84-92.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

41. Андросова Т.В. Методика оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств / Т.В. Андросова, Л.О. Чернишова, В.О. Козуб. – Харків: «Видавництво «Форт», 2017. – 189-197.

42. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2014. – № 1. – С. 34–37.

43. Власюк Т.О. Особливості зовнішньоторговельних відносин України з ЄС: ризики та потенційні стимули. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – № 10 (1). – С. 86–90.

44. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_uk/29685. (дата звернення: 14.04.2024)

45. Гуткевич С.О. Теоретичні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. О. Гуткевич. - Київ : Діокс Україна, 2015 . – 535 с.

46. Гуткевич С.О. Політика ефективного розвитку підприємств : управлінський аспект: монографія / С. О. Гуткевич, Л. П. Шендерівська ; Нац.

техн. ун-т України "КПІ", [Нац. ун-т харч. технол.]. — К. : НТУУ "КПІ", 2016. — 213 с.

47. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-andeconomic/atm> (дата звернення: 15.04.2024)

48. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС / Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es_9_19_u.htm (дата звернення: 25.10.2023)

49. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю : Роз'яснення переваг поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю (ЗВТ+) між Україною та ЄС / підг. М.Хейліер, В. П'ятницький. Economic & export analysts LTD. 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/Documents/DCFTA_EU-UA.pdf

50. Шнирков О.І. Зона вільної торгівлі України з ЄС за умов економічної дезінтеграції з РФ. Сучасні виклики розвитку світової економіки : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2015. – 292 с.